Poštarina plaćena u gotovu

NOVA REVIJA
VJERI I NAUCI

UREĐUJE

O. P. Grabić
prof. bogosl.

izlazi
6 puta na god.
Cijena D 60, Za đake
D 30. Za inozemstvo D 75.
Uredništvo i uprava: Franjevački
samostan Makarska — Nova Revija parait
six fois par an. Les questions de vie religieuse
et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en
croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les
articles ainsi que la chronique religieuse en Yougoslavie
sont français ou latin. — Prix d' abonnement: Yougoslavie, 60 D Entranger,
75. — Direction-Rédaction: Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie,
Yougoslavie.
:—:

Br. 2 MAKARSKA 1930 God. IX

19906

SADRŽAJ:

ŠIMRAK dr. J.: **Sveta Stolica i Franjevci prema pravoslavnoj crkvi u primorskim krajevima** — (De relationibus Sanctae Romanae Sedis Apostolicae et Fratrum Minorum Ordinis S. Francisci cum ecclesia dissidenti in finibus maris Adriatici . . . . . Str. 81—92

GRGEC prof. P.: **Kriza hrvatske književnosti** — Tristis litterarum Croaticarum conditio . . . . . Str. 93—102

RUDAN fra M.: **Kler i redovništvo u borbi za svoju slobodu** — Clerus saecularis et regularis in certamine pro sua et hominum libertate. . . . . Str. 103—121

RADIĆ fr. I.: **Kultura razuma** — Educatio intellectus . . . . . Str. 122—128

Kulturni pogledi. — (La revue des idées et des faits).

Sukob vjere i razuma. Str. 129 — Nekoliko misli novog pariskog nadbiskupa. Str. 130 — Odjek Papine enciklike o kršćanskom uzgoju. Str. 132 — Diagnoza naše narodne inteligencije. Str. 134 — Kršćanstvo kao religija i kao hierarhija. Str. 135 — Papina zastava. Str. 136 — Herriot lije krokodilske suze nad zločinima mladosti. Str. 138 — Odaziv na Papin vapaj za Rusiju. Str. 140 — Filozof Gentile o kulturi i o državi. Str. 141 —.

Književni pregled — (La revue des livres).

Šanc Dr. Fr., Sententia Aristotelis de compositione corporum e materia et forma... — Košutić R., Tuga. — Sickenberger J., Leben Jesu nch den vier Evangelien. — Rohr Dr. I., Die soziale Frage und das Neue Testament. — Eberharter Dr. A., Der Dekalog. — Grčić Fr. S., Sinjske narodne pjesme i pričanja... — Kirlin-Reinelt, Der moderne Seelsorger auf den Pfaden des hl. Johannes Baptista Vianney. — Straubinger Dr. H., Einführung in die Religionsphilosophie. — Straub W., Malen des Zeichnen im Religionsunterricht der Grundschule. — Siemienski J., Les symboles graphiques dans les éditions critiques des textes. — Rouet De Journel, Enchiridion Patristicum. — Porte M. T., Marie Clotilde de Savoie. — Grgec P., „Selo i grad." — Curinaldi A., Priručnik parbenog postupka kod crkv. ženidbenih sudova. Str.145—152.

Vjesnik — (Chronique).

Papina misa za Rusiju. — Prvi apostolski nuncij u Irskoj. — Reorganizacija crkvenih visokih škola. — Spremanje novog katekizma. — Nacionalni euharistični kongres na Filipinskim otocima. — U Rusiji. — Privatne škole u Engleskoj. — Benediktinska universa u Pekingu. — Nuncij u Berlinu. — Kralj švedski kod Pape. — Časopis za svećenike. — Karmelitanski kolegij u Rimu. — Kanonizacija svetaca. — . . . . Str. 153—156.

Chronica

Coadunatio Episcoporum Regni Jugoslaviae. — Catholici in Jugoslavia pro Russia. — Secta „Sionistarum Novi Testamenti." — Summum caput religionis islamicae in Jugoslavia. — „Riječ Božja." . . . . . Str. 157—159.

Kratka ocjena knjiga poslanih uredništvu. Str. 160.

NOVA REVIJA

God. IX. Makarska 1930. Br. 2.

Dr. JANKO ŠIMRAK-Zagreb

Sveta Stolica i Franjevci prema pravoslavnoj crkvi u primorskim krajevima.

(De relationibus Sanctae Romanae Sedis Apostolicae et Fratrum Minorum Ordinis S. Francisci cum ecclesia dissidenti in finibus maris Adriatici.)

Summarium. In hac secunda parte disputationis sermo est de professione catholicae fidei et de unione cum Sancta Apostolica Romana Sede Nicodemi Busović, qui oriundus Šibenik ab archiepiscopo unito Graecorum sub titulo Philadelphiensi Meletio Typaldo in episcopum Stratonicae in partibus infidelium Venetiis consecratus est. In praesentia eiusdem archiepiscopi anno 1692. septembris 4. fidem catholicam professus est, quam professionem renovavit coram Nuntio Apostolico et commissario S. Officii Venetiis 20. Junii 1693. Exponuntur causae et rationes, quae Nicodemo Busović in Dalmatia, ubi munus delegati episcopi Meletii Typaldi obibat, cum patriarcha Pećensi Arsenio Črnojević et archiepiscopis Jadertinis intercedebant.

Nikodem Busović, vladika Stratonike i Krčki

(De Nicodemo Busović, episcopo unito in Dalmatia).

Vidjesmo, kako je Epifanije Stefanović, „mitropolit Dalmacije", zajedno s 20 kaluđera i s čitavim narodom u sjevernoj Dalmaciji nastanjenim u kliškom i ličkom sandžaku priznao vrhovno papino poglavarstvo i stupio u uniju s katoličkom crkvom i kako je u Zadru za vrijeme kandijskoga rata dobio dvije latinske crkve, da u njima služi službu božju na istočno-slovenskom obredu. Što je bilo s Epifanijem Stefanovićem nakon povratka njegovih delegata iz Rima, ne možemo znati, jer se o njemu izgubio svaki trag. On je po svoj prilici ostao do smrti u Zadru i tu umro. Mletačkoj vlasti nije bilo u volji, da postavi za Dalmaciju biskupa istočno-slovenskog obreda, pa makar on bio i sjedinjen sa Sve-

tom Stolicom. Njoj je bilo više u prilog, da jurisdikciju nad pripadnicima toga obreda vrši nadbiskup, koji je stolovao u Veneciji i koji je imao naslov „filadelfijski." Na koncu XVII. vijeka bio je filadelfijskim nadbiskupom Tipaldi, koji je otvoreno ispovijedao katoličku vjeru. Za vrijeme njegova vladanja priznao je papino poglavarstvo i ispovjedio katoličku vjeru vladika Nikodem Busović.

Pretražujući arkiv Kongregacije de Propaganda Fide, našao sam o tom Nikodemu Busoviću, za kojega veli profesor Giuseppe Gentilizza, da se zapravo zvao Bucević, koja da se porodica još danas nalazi u Šibenkiu, ove do sada neobjavljene dokumente.[16]

Prvi dokumenat je ispovijest vjere, koju je ispovjedio i potpisao svojom rukom u Veneciji pred Meletijem Tipaldi 1692. god. 4. septembra. To je štampani primjerak pod naslovom: „Profesio orthodoxae fidei ab orientalibus facienda." Iza riječi: „In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen" i iza štampanoga „ego" napisao je Busović svojom rukom: „Nicodemus Busouich... Agapii de Sebenico, episcopus electus Stratonice." Dakle autencija ove ispovijesti vjere izvan svake je sumnje. Nakon simbola vjere ispovjedio je Busović 28 članaka vjere, a među njima i 26., u kojem se veli: „Caetera item omnia suscipio et profiteor, quae recipit et profitetur Sancta Romana Ecclesia simulque contraria omnia et schismata et haereses ab eadem ecclesia damnatas, reiectas et anathemozatas ego pariter damno, reicio et anathematizo". Zatim u 27. i 28. članku ispovijeda: „Osim toga obećajem i prisižem Rimskom Nadsvećeniku, Blaženog Petra, Prvaka apostola, nasljedniku i namjesniku Isusa Krista istinsku poslušnost. Obećajem, zavjetujem se i prisižem, da ću ovu vjeru katoličke crkve, izvan koje se nitko ne može spasiti, koju sada od svoje volje ispovijedam i uistnu držim, najpostojanije do posljednjega dana života svoga čitavu i neokrnjenu uz Božiju pomoć držati, ispovijedati i nastojati, da je moji podložnici ili oni, nad kojima ću imati brigu po svom zvanju, drže, naučavaju i propovijedaju."

Na koncu dokumenta nalazi se potvrda Meletija Typaldi, da

[16] Bessarione, v. XXIX, 505 n. 1.

je doista Busović ispovijedio ovu vjeru i da se vlastoručno potpisao. (Arch. di Propaganda Roma, Scrit. rif. vol. 516). To isto javlja Nuncij i sekretaru kongregacije Cibo: „Partecipai l'ordine passato alla Santità di Nostro Signore, che Mons. Nicodemo Bursouich uescouo di Stratonica in partibus gia di rito greco scismatico haueua fatto la professione della fede cattolica in mano di questo Mon. Tepaldi arciuescouo di Filadelfia, e che l'haueuo accettata con riserua, che rinouasse l'atto stesso secondo il solito auanti di me e del P. commissario del S. Offitio, come in fatti ha essguito ieri publicamente nella nuntiatura con sentimento di uero cattolico. Egli deue ritornare al gouerno d'alcune popolationi pure di rito greco nella Dalmatia alli confini col Turco e chiede alcuni essemplari della sudetta professione in lingua Ilirica per bene di quelle anime. Non dubito, che la S. Congregatione e V. S. Illma proueranno consolatione straordinaria all'udire questa notitia e che in conseguenza useranno della loro pia liberalità uerso li soggetti, che lo meritano e che ne hanno estremo bisogno, benchè per togliere ogn' ombra d'interesse non parlino, come fa lo stesso Mons. Tepaldi, sempre più feruoso nella proposta uocatione a segno, che spero, di ueder presto la Chiesa Greca da lui diretta totalmente unita et esso fuor del pericolo di communicare in diuinis con li scismatici (Roma, Arch. Di Propaganda, Scrit. rif. v. 516).

Drugi dokumenat sadrži pismo, što ga je Apostolski Nuncij u Veneciji, koji je bio naslovni nadbiskup solunski, upravio papi dana 13. juna 1693. Nuncij kaže: „Neki Nokodem Bursović (Busović), koji tvrdi, da je biskup Stratonike in partibus, grčkoga obreda, napisao mi je pismo s raznim izjavama dobroga katolika. Položio je ispovijest vjere na ruke Mons. Tipaldi, nadbiskupa Filadelfije. Kasnije je došao lično k meni, da me posjeti, s jednim memorandumom, koji je potpisao i upravio Svetosti Našem Gospodinu, moleći me, da ga pošaljem, i ponovno me uvjeravajući o svojim katoličkim osjećajima. Iako spomenuti akt o ispovijedanju vjere nije učinjen na ruke O. inkvizitora sa rezervom, da će se obnoviti, ipak sam ga primio uljudno i držao sam, da ne smijem odbiti ove listove, koje šaljem s najvećim počitanjem Vašoj Svetosti. Primjećujem, da će svaki čin ljubavi Vaše Blaženosti i Svete Stolice prema pojedinim ličnostima grčke nacije, koje se nalaze na Istoku Svete Matere Crkve, neizmjerno pomoći, da se utvrde i privuku njihovim primjerom drugi, da

napuste zablude raskola. Ja neću uzmanjkati, da ih i nadalje pomažem s mojim nemoćima, kao što sam to do sada činio.[17]

Treći dokumenat je memorandum Nikodema Busovića istom Apostolskom Nunciju u Veneciji. U njem ističe Nikodem, da se obraća na Apostolskoga Nuncija kao „vescouo di Stratonicca e sicome la mia mente e tutta catholica, e.t attenta al maggiore seruitio della S. Chiesa catholica, alla quale, benchè di rito greco, uniforno tutti li miei sentimenti." Nadalje ističe Busović, da se u zadarskom kotaru i u okolici nalaze mnogi Grci raskolnici i osobito neki Atanazije, lažni biskup iz Bosne, sufragan raskolničkoga patrijare u Peći. Oni siju među vjernim dušama, koje su grčkoga obreda, ali katolici, pogubne dogme, upropašćuju njihove savjesti i odvode od stada Svete Stolice one nevine jaganjce u špilje paklene utiskujući im u duše sjeme i mišljenja krivovjerska i zla. Oni zovu Svetu Stolicu heretičnom i raskolničkom, zabranjuju druženje s Latinima smatrajući ih gorima od Turaka.[18]

Busović dalje javlja, da je spomenuti bosanski vladika Atanazije našao u Kuli Atlagića jednu latinsku crkvu i da ju je silom oteo. I htijući u njoj službu služiti prije svega otvorio je grobove, koji su se u njoj nalazili, iskopao kosti mrtvih katolika i nakon toga načinio vatru u crkvi, kao da je u njoj bila kuga. Napokon ju je posvetio svojim sakrilegičkim načinom. U toj crkvi služi sada službu on i drugi svećenici, koje je rukopoložio na neizmjerni skandal dobrih i na najveću propast naroda, koji stanuje u onim krajevima.

Radi toga utiče se Nikodem Apostolskom Nunciju, da priteče u pomoć s autoritetom, koji je u ruke njegove postavio Bog i Sveta Stolica.

Busović nadalje ističe: „Io mi protesto non hauer

[17] Arch. di Propaganda: Scritt. rif. v. 516.

[18] „S' attrouano nel distritto di Zara e contorni molti Greci scismatici e spetialmente un tal Athanasio pseudouescouo di Bossina, suffraganeo dell Arciscismatico Patriarca di Pech gia deposto. Questi seminando nell' anime di quelli fedeli d' osseruanza greca, ma cattolica, dogmi peruersi souertiscono le loro conscience e traducono dall' ouile della S. Sede quegl' innocenti agnelli nelle tane d'inferno imprimendo semi et opinioi eretiche e praue. Chiamano la Sede Romana eretica e scismatica, proibiscono la prattica con Latini reputandogli peggiori di Turchi" (Arch. Prop. Scritt. rif. v. 516, f. 2).

altro spirito, che mi moua, se non quello della fede e dell' ossequio uerso il sommo Romano Potefice, uicario di Dio in terra e successore legitimo di S. Pietro e l' amor naturale, ch'ho beuuto col late uerso quei popoli della mia stessa natione et il desiderio, che quelle anime redente col pretiosissimo sangue di G. Christo, non periscano e non uenghino diuorate da quei lupi rapacissimi."

Na koncu javlja nunciju, da u privoju ove spomenice šalje i drugu spomenicu Svetoj Stolici, pa ga moli, da je što prije pošalje u Rim.[19]

Papa je pismo Nuncija u Veneciji zajedno s memorandumom Nikodema Busovića predao na daljnju raspravu kongregaciji kardinala De Propaganda, koji su o tom predmetu raspravljali na svom sastanku od 3. augusta 1693. u točki 24. i donijeli riješenje, da Nikodim položi ispovijest vjere u Veneciji propisanim putem pred komesarom inkvizicije. Busović je to i učinio, kako nam svjedoči ovaj dokumenat, koji sadrži ispovijest Busovićeve vjere i glasi:

„Ja Nikodem Busović rodio sam se u Šibeniku, dalmatinskom gradu, od roditelja grčkoga obreda. Jer je Otac pravoga svijetla po svom milosrđu prosvijetlio moju pamet pobožnim i iskrenim poukama, koje mi je podijelio Mons. Tipaldi, nadbiskup Filadelfije, sadanji prelat Grka u Veneciji, ispovijedam, da sam pravi katolik i ortodoksan, potpuno pokoran Svetoj Crkvi i najposlušniji najvišemu svećeniku rimskom, koga štujem iz svoje duše kao namjesnika Kristova i zakonitog nasljednika Sv. Petra i radi toga, što ima kao baštinu nasljedstvo od Boga ključeve kraljevstva nebeskoga. iko drukčije vjeruje, ne može se nadati niti spasenju niti blaženom životu, nego sigurnoj propasti, koja ga ne će mimoići. Radi toga se bacam nice pred presvijetle noge Vaše Blaženosti i molim ponizno sa privrženosti, koja je spravna na sve, da mi Vaša Blaženost dozvoli, da mogu vršiti svoju pastoralnu dužnost među suplemenicima grčkoga obreda, jer me je posvetio za biskupa Stratonike in partibus spomenuti Mons. filadelfijski. Ujedno molim, da mi ni jedan od

[19] ibid. fol. 2. 3.

latinskih biskupa ili drugih redovnika ne smije dodijavati i stavljati zapreke. Da mi se dade nekoliko primjeraka ispovijedanja vjere u Propaganda Fide, koji su štampani u ilirsko-bosanskom jeziku. Ti će biti od potrebe za one, koje želim sa Vašim svetim blagoslovom zarediti u svetim redovima.

Presveti oče, u molitvama onoga pobožnoga i vjernoga naroda molit ćemo se za Vaše najvrijednije klanjanja ime i za Svetu majku Crkvu katoličku-rimsku, da Bog sačuva Vašu Svetost, glavu vjere i najvišega svećenika, i za raširenje evanđelja, za istrebljenje hereza i za dobro čitavoga kršćanstva."

Na ispovijesti vjere potpisao se Nikodem Busović u grčkom jeziku kao biskup Stratonike. Poslije grčkoga potpisa dolazi talijanski.[20] Iza ispovijesti nalazi se slijedeće svjedočanstvo: „Sveti Oficij u Veneciji svjedoči, da je Mons. Nikodemo Busović iz Šibenika, biskup Distratonike (Stratonike) u apostolskoj palači u prisutnosti Mons. presvijetloga nuncija položio ispovijest katoličke-rimske vjere na ruke Oca magistra komesara i da se odrekao raskola sa svim zabludama grčkih raskolnika."

Akt je potpisao Filip Cucchi, lektor notar iz Ravene, a Ivan Angjelo Benvenuti, komisar Svetoga Oficija u Veneciji, posvjedočio je, da je potpisani Filip Cucchi iz Ravene doista onaj, kojim se prikazuje.

Čitavi dokumenat nosi datum: Venecija 20. juna 1693.[21]

Apostolski Nuncij u Veneciji javlja 20. juna 1693. prefektu kongregacije De Propaganda kardinalu Paluzzo Paluzzi degli Albertini Altieri, da je Busović, koga zove „Bursouich," 19. juna 1693 obnovio ispovijest katoličke vjere u njegove ruke u prisutnosti komesara Sv. Oficija prema formuli propisanoj po Svetoj Stolici. Nuncij ujedno javlja, da mu je uspjelo uvjeriti Busovića, da je potrebno to učiniti. On (Busović) da će se naskoro povratiti kao duhovni poglavar naroda u Dalmaciji grčkoga obreda, koji se nalazi u blizini turskog gospodstva. Obećaje, da će dovesti u krilo crkve i u jedinstvo one duše. Radi toga moli, da mu se dade nekoliko komada ispovijesti vjere na ilirskom jeziku. Ujedno je zatražio, da ga nuncij preporuči kod generalnog proveditora Delfina,

[20] *Ταπεινότατος καὶ ὑποχότατος δοῦλος ἐπήσκοπος Νικοδήμος Στρατονικήας* humillimo Deuotissimo seruitore Nikodemo uescouo di Stratonicea" (ibid. fol. 5).

[21] Arch. de propaganda: Scrit. rif. v. 516, f. 4—6.

da mu pruži „assistenza auttoreuole," što je dakako nuncij i učinio. Na koncu moli kardinala, da se Busović radi svoga poznatoga siromaštva novčano podupre. Ujedno hvali revnost Tipaldija, koji sa svojim radom donosi svaki dan nove plodove (Roma, Arch. di Propaganda, Scrit. rif. 516).

Dana 27. juna 1693. šalje isti apostolski nuncij iz Venecije sekretaru kongregacije De Propaganda Fide Cibo-u informacije, koje mu je dao Tipaldi i Busović. Ujedno prilaže jedno pismo patrijare pećskog. Kakvo je to pismo bilo i što se u njemu nalazi, ne izvješćuje nuncij.

Protiv lažnog nadbiskupa bosanskog Atanazija, koji je ovisan od patrijare u Peći i na koga se potužio Busović, zatražio je od mletačkog senata „brachium saeculare," pa se nada, da će biti uslišan (Ibid. Roma, Arch. di Prop. Scrit. rif. 516).

Ti dokumenti nam jasno govore, da je Busović položio ispovijest katoličke vjere. To nam potvrđuju i kasniji dokumenti. Tako Vincencije Zmajević, poznati zadarski nadbiskup, u informaciji, koju je u Rim poslao o prilikama istočne crkve u Dalmaciji 1720. godine, kaže, da je Nikodema Bucovića Tipaldi postavio episkopom „praevia la professione della fede."[22] Isti nadbiskup u spisu „Specchio della verità," koji je napisan 1721., kaže za Busovića, da ga je Tipaldi postavio za episkopa „ingannato dalla simulata professione cattolica."[23] Dalmatinski proveditor Alvise Mocenigo piše mletačkom vijeću 1720. marta I., da je Busović položio u Rimu ispovijest vjere 18. juna 1693., a dekret o izboru i posveti za vladiku da je izdan 24. juna 1693.[24] Tu ispovijest vjere spominje i Matej Karaman, zadarski nadbiskup u svom izvještaju od 10. aprila 1750.[25]

Nikodim Milaš spominje u svojoj knjizi „Pravoslavna Dalmacija" (321) sva ova posljednja tri svjedočanstva, ali usprkos toga tvrdi, da Nikodim nije nikakvo rimokatoličko vjerovanje ispovjedio, nego da je to izmislio Melentije (Tipaldi), da bi opravdao pred latinskim biskupima, što je on postavio naročitog episkopa za dalmatinske Srbe i da bi dakle toga episkopa kao njegova zamjenika u Dalma-

[22] Milaš: Documenta spectantia historiam dioeceseos Dalmatiae et Istriae a XV. usque ad XIX. saeculum vol. I. Jaderae 1889, p. 125.

[23] Milaš: Documenta 133.

[24] ibid. 118.

[25] Bessarione XXIX, 503—505.

ciji latinsko sveštenstvo i svjetovne vlasti priznavali." O toj ispovijesti vjere da ništa ne govori ni Končarevićev ljetopis, ni izvještaj, što ga je francuskoj vladi poslao 12. augusta 1808. krčki arhimandrit.

Milaš i ovdje nastupa sa svojim starim metodama. Mjesto da istražuje povjesnu istinu pojedinih događaja, on nastupa s raznim ispraznim doskočicama, koje u historiji vrijede samo toliko, koliko sofizmi u filozofiji i ništa više. Da pravoslavni dalmatinski episkop Končarević, koji je napisao svoj ljetopis polovinom XVIII. vijeka, ne spominje „unije" Nikodima Busovića, to je po sebi razumljivo, jer bi tim priznanjem, kako je on mislio, škodio svojim namjerama, koje nisu bile identične sa istinom. To isto vrijedi za izvještaj krčkoga arhimandrita Savatije.

Međutim nije nas nikako volja baviti se dalje ovakvim „dokazima" Nikodima Milaša nego radije čujmo još nekoliko riječi o Busoviću. Patrijara Arsenije Črnojević piše iz Kovina na čepeljskom otoku u Dunavu kod Pešte 8. marta 1693. pismo igumanu Josifu i proigumanu Gavrilu krčkog manastira Sv. Mihajla Arkanđela, pa o Busoviću kaže: „Ali kako vidim, na svu priliku pastiri posmrdiše vinograd, a taj Busović, što se je vladičio po tuđih stranah. Zašto je tako činio? Kad je njemu vladičestvo trebovalo, što nije knama prišao, nego se po tuđestranstvu skiću, kako ne valja."[26]

Črnojević je dakle oštro ustao protiv Busovića što je „posmrdio vinograd" t. j. što je položio ispovijest katoličke vjere, priznao papu svojim glavarom i dao se rukopoložiti u Veneciji od Tipaldija. Patrijara je upotrijebio uspješnu metodu borbe protiv Busovića tužeći se na njega kod kaluđera manastira Krke, jer je dobro znao da će oni najbolje među narodom u sjevernoj Dalmaciji posijati nepovjerenje prema Busoviću.

Što je bilo dalje s Busovićem, nisam mogao otkriti u arhivu De Propaganda. Međutim patrijarha Arsenije Črnojević piše 24. januara 1696. igumanu Josifu i svemu bratstvu manastira Krke pismo, kojim proglašuje Nikodima Busovića pravilnim episkopom dalmatinskim. Patrijara kaže u pismu, ka-

[26] Magazin srpsko-dalmatinski za ljeto 1844. izdao na svijet: Georgij Nikolajević, par. u Dubrovniku, Zadar, str. 127. 128. Ovaj je dokumenat preštampao Milaš u „Documenta" op. c. 67. 68.

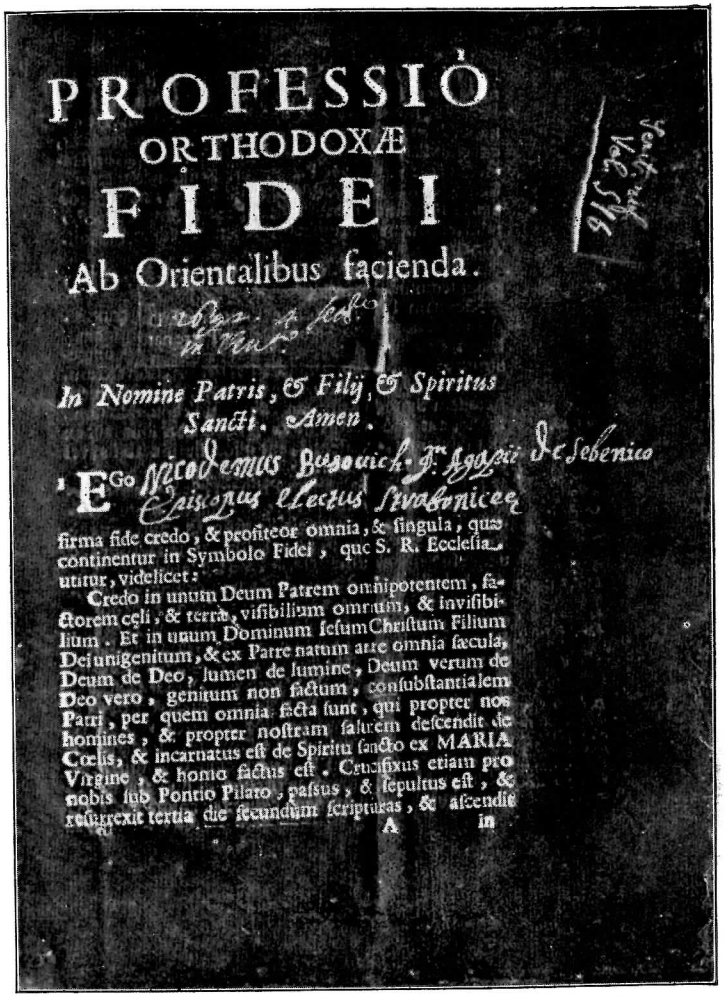
PROFESSIÒ
ORTHODOXÆ
FIDEI
Ab Orientalibus facienda.

In Nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

EGo Nicodemus Busovich. Jn. Agapii de Sebenico Episcopus electus Strabonicee firma fide credo, & profiteor omnia, & singula, quæ continentur in Symbolo Fidei, quo S. R. Ecclesia utitur, videlicet:

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cęli, & terræ, visibilium omnium, & invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de Cœlis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex MARIA Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas, & ascendit

A in

Početak ispovijedanja katoličke vjere Nikodema Busovića 4. septembra 1692. u Veneciji, s njegovim vlastnoručnim potpisom.

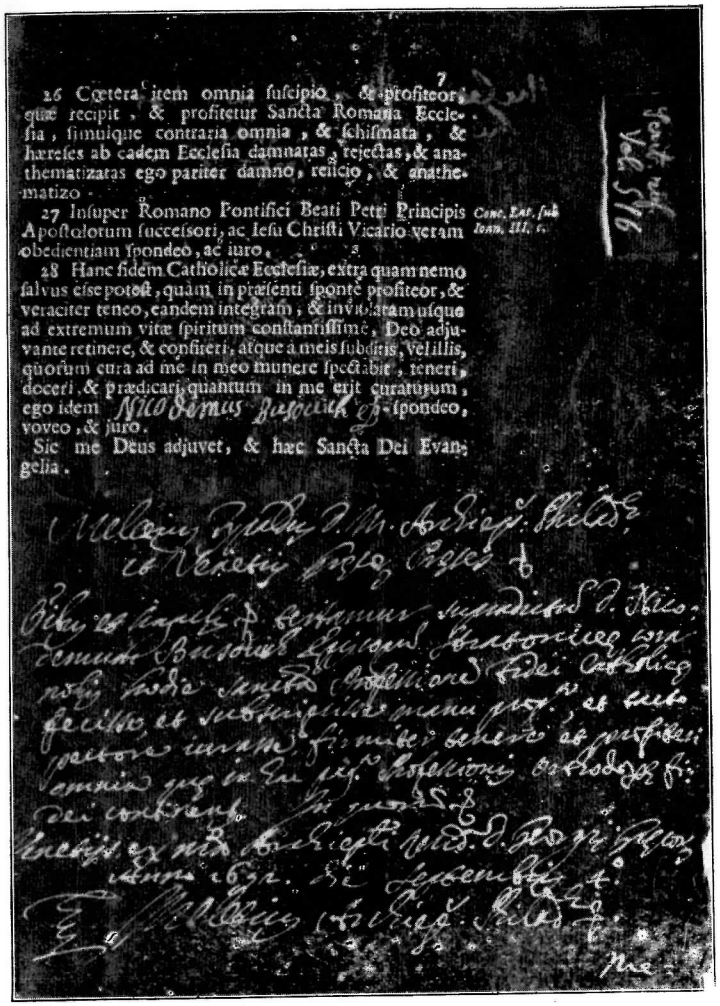

26 Cœtera item omnia ſuſcipio, & profiteor, quæ recipit, & profitetur Sancta Romana Eccleſia, ſimulque contraria omnia, & ſchiſmata, & hæreſes ab eadem Eccleſia damnatas, rejectas, & anathematizatas ego pariter damno, reſicio, & anathematizo.

27 Inſuper Romano Pontifici Beati Petri Principis Apoſtolorum ſucceſſori, ac Jeſu Chriſti Vicario veram obedientiam ſpondeo, ac juro. Conc. Lat. ſub Ioan. III. c.

28 Hanc fidem Catholicæ Eccleſiæ, extra quam nemo ſalvus eſſe poteſt, quam in præſenti ſponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram, & inviolatam uſque ad extremum vitæ ſpiritum conſtantiſſimè, Deo adjuvante retinere, & confiteri, atque a meis ſubditis, vel illis, quorum cura ad me in meo munere ſpectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit curaturum, ego idem Nicodemus Buſovich ſpondeo, voveo, & juro.

Sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei Evangelia.

Završetak ispovijedanja katoličke vjere Nikodema Busovića s potpisom.

ko „prihodi do našega smjerenija (poniznosti) vladika Kyr (Gospodin) Nikodim i prinese nam singeliju (episkopsku diplomu) brata našego svjato počivšago Paisea Patriarha, kako jest osobne bio mitropolit va Dalmatcii." Iz toga se vidi, da je Busović donio Arseniju sinđeliju Paisija, kojom je postavio mitropolitom u Dalmaciji Epifanija Stefanovića, da na taj način dokaže svoje pravo na episkopsku stolicu u sjevernoj Dalmaciji. Patrijara nadalje veli, da je Busović sa sobom donio „pismena ot serdara i ot sve kraine i poglavara dalmatinskih," u kojima mole, da im Busović bude episkopom. [27]

Kako i zašto je došlo kod Nikodima Busovića do tolikoga preokreta? Na to će nam odgovoriti izvještaji nadbiskupa zadarskih Vincencija Zmajevića (1713-1745) i Mateja Karamana (nasljednik Zmajevića). Zmajević u informaciji god. 1720. kaže, da Busović nije mogao dugo vremena sakrivati svoju hipokriziju, pa se vratio za kratko vrijeme „ad vomitum" i da je prodao za gotov novac svoja biskupska prava vladici Savatiji, koji stoluje u Herceg Novom, a on da se povukao na istok, da tako sakrije vlastitu infamiju. [28]

Zmajević na istom mjestu ističe, da je grčki prelat u Veneciji vršio crkvenu jurisdikciju samo u Zadru, Šibeniku i Hvaru, a u ostalim krajevima da su latinski biskupi bili ordinariji. U „Specchio della verità", koji je spis napisan 1721., kaže Zmajević, da je Busović prevario Tipaldija sa ispovješću vjere (ibid. 133). U devetoj glavi toga spisa veli, da je Nikodim u Veneciji sve obećao, ali kad je došao u Dalmaciju da nije ništa izvršio. Bojeći se ekskomunikacije patrijare Arsenija da se vratio u istočnu crkvu.

Karaman tvrdi, da se nadbiskup Tipaldi ujedinio sa Svetom Stolicom i da je vršio nadzor nad četiri malene prekomorske crkve: u Poli, Zadru, Šibeniku i Hvaru. Ta inspekcija bila je samo „delegata" radi grčkoga obreda, dok je jurisdikcija latinskih biskupa ostala nedirnuta. Radi vizitacije tih crkvi odredio je Tipaldi Busovića kao svoga egzarha. Za samoga Busovića kaže, da je bio vuk u ovčjoj koži, da je napustio egzarhat i da se povukao u

---

[27] Magazin 1844, 129. 130. Preštampao Milaš u „Documenta" op. c. 71. 72.

[28] „. . . e venduta per contanti le ragioni episcopali al vescovo Savatia, che soggiornava in Castelnuovo, si ritirò per nascondere la propria infamia nell' Oriente" (Milaš: Documenta 125).

manastir na Svetoj Gori da čini pokoru radi toga, što je ispovjedio katoličku vjeru i što je bio u vezi s rimskim papom. Karaman na koncu dodaje ove karakteristične riječi: „Zasluga je latinskih biskupa i pred Bogom i „apresso il Principe," da je očuvano stado Kristovo da ne bude razderano od vuka grabežljivca." [29]

U ovom pogledu vrlo je zanimiv izvještaj dalmatinskoga proveditora od 1. marta 1720. On kaže, da je Busović postavljen za episkopa „Morlaka" i da je imao vršiti jurisdikciju u Zadru i okolici i na teritoriju Knina i Sinja. Protiv ovoga postavljenja da nije protestovao tadanji zadarski nadbiskup Viktor Priolo,[30] što bi on sigurno bio učinio kao vrlo zelozan čuvar svojih prava, kad bi Busović prejudicirao njegovim prerogativama. [31]

Sad bi nam moglo biti jasno, kako su se događaji razvijali. Nikodim Busović došao je u Dalmaciju s dekretom Tipaldija, da bude episkopom za vjernike slovensko-grčkoga obreda. Taj je dekret potvrdila i Sveta Stolica. Međutim zadarski nadbiskup Viktor Priolo stavio se u pitanju imenovanja Nikodema Busovića na protivno stanovište i uporno je tražio, da on bude samo vikar za vjernike grčkoga obreda bez jurisdikcije. U tom svom nastojanju tako je daleko išao, da je jurisdikciju filadelfijskoga nadbiskupa ne samo u unutarnjosti Dalmacije nego i u Zadru, Šibeniku i Hvaru smatrao samo, delegiranom. Po sebi je razumljivo, da je ova protivnost ogorčila Busovića to više, što je on u Veneciji kod Apostolskoga Nuncija i u Rimu kod kardinala kongregacije De Propaganda našao drugo raspoloženje i svaćanje u pitanju riješenja jurisdikcije nad vjernicima slovensko-grčkoga obreda u sjevernoj Dalmaciji. Osim toga protivnici jedinstva nisu mirovali nego su u narodu radili protiv Busovića. U ovakvim prilikama došlo bi do preokreta i kod jačih karaktera, a kamo ne bi bilo došlo kod Busovića, koji je istom počeo upoznavati katoličku crkvu i koji je osim toga bio i ambiciozni monah. Ja se dakle nikako ne mogu složiti sa Zmajevićem i Karamanom, da je Busović „prevario" Veneciju i Rim sa ispovijesti katoličke vjere. To ne vjerujem ne samo zato, što obojica nastupaju oštrom polemikom protiv slovensko-grčke crkve, pa se baš s toga mora njihovo pisanje promatrati kritičnim okom i s velikom opreznosti, nego još više i zato, što je oštrica njihove polemike okrenuta protiv samostalne episkopije za vjernike grčkoga obreda. [32]

[29] Bessarione XXIX, 505.

[30] Viktor Priolo bio je zadarskim nadbiskupom od 1688—1712 (Illyricum Sacrum V, 166).

[31] Izvještaj je štampan kod Milaša: Documenta, 119. Mocenigo dokazuje, da latinski biskupi nisu nikada imali pravo vršenja jurisdikcije nad novim doseljenicima grčkoga obreda.

Tako se s Nikodimom Busovićem na vlas dogodilo ono isto, što se dogodilo s Epifanijem Stefanovićem. Započeto dobro djelo nije se moglo utvrditi. Na mjesto ljubavi i jedinstva došla je žestoka borba o crkvenu vlast, koja je stvorila na jednoj i drugoj strani zlo raspoloženje. Kod toga su imale koristi samo pećske patrijare, koje su počele postavljati samostalne episkope za sjevernu Dalmaciju. [33]

[32] Farlati (Illyricum Sacrum V, 168. 169) iznosi sadržaj izvještaja Mateja Karamana „de Serblis seu Maurolachis ritus Graeci, quorum referta est Dalmatia, itemque de paroeciis Basilianis eiusdem ritus." Karaman veli, da je mletačka vlast dala doseljenicima ispod turske vlasti zemljišta i domicilija pod uvjetom, da se odreknu Focijeva raskola, da spoje pokornost prema Rimskom biskupu „cum patriis ritibus et ceremoniis" i da budu pod jurisdikcijom latinskih biskupa. Doseljenici da su međutim brzo zaboravili dobročinstva, koja su primili, i zadana obećanja, pa da poduzimaju sve, da dobiju biskupa svoje narodnosti i svoga obreda, da na taj način ne budu podložni latinskim biskupima. Svemu su tomu krivi kaluđeri, koji bune narod protiv latina. Najviše su omrznuti oni latinski biskupi, koji vizitiraju „serblianas paroecias," otkrivaju njihove krive dogmate i stoje na putu svima naporima vladike Crne Gore i pećskog patrijare, da zadobiju vlast u Dalmaciji. Ti su pokušaji skršeni „et vigilantia nostrorum antistitum et praesertim auctoritate Senatus Veneti." Karaman je u crkvi Sv. Ilije u Zadru, koja je pripadala istočno-slovenskom obredu, često propovijedao i narod ga je vrlo rado slušao.

Farlati na koncu ističe o radu Karamana u ovom pogledu: „Ad custodiam non solum dioecesis ac provinciae suae, sed etiam totius Dalmatiae advigilare solicitus est, ne parochi Graeci et calogeri fines suis muneribus ac suae potestati praescriptos transilirent; et si qui eorum motus et conatus extitit vel ad fidem catholicam labefactandam, vel ad iurisdictionem episcopalem turbandam, ut eos statim comprimeret et suam impendit et publicam auctoritatem excitavit."

[33] Dakako da Zmajevića i Karamana treba ispričati ne samo radi toga, što je u ono vrijeme bio takvi „duh vremena," nego još i više zato, što su doseljenici s kaluđerima dali toliko razloga, da katolički crkveni dostojanstvenici budu prema njima nepovjerljivi.

Još ću spomenuti jedan dokumenat, koji nam kaže, kako se kardinali kongregacije De Propaganda nisu slagali sa mišljenjem zadarskih nadbiskupa u pitanju vjernika slovensko-grčkoga obreda. Kongregacija je naime izdala u dekretu „De trahendis graecis" najstrožije odredbe o prelazu vjernika grčkoga obreda na latinski. Zadarski nadbiskup Oktavijan Garzador

Nikodim Busović prozvao se vladikom i mitropolitom krčkim, kako se to vidi iz jedne sinđelije, kojom je u aprilu 1702. godine postavio Dositija jeromonaha (svećenika-kaluđera) za popa u Kosovu kod crkve proroka Ilije. U naslovu te sinđelije stoji napisano: „Nikodim milostiju Božijeju vladika krčki," a na potpisu: „Smireni Nikodim, vladika krčki i pročim". Na pečatu naprotiv daje si ovaj naslov: „Nikodim Božijeju milostiju Mitropolit krčki." [34]

Črnojević je Busovića postavio za vladiku sve Dalmacije, a kako je on došao do naslova mitropolita, to nisam mogao otkriti. Istina on je tražio mitropolitansku čast u patrijare i radi toga je donio sinđeliju, kojom je Paisije imenovao Epifanija Stefanovića mitropolitom, ali je Arsenije ostao samo kod časti episkopa.

U pismu igumana Joakima jeromonaha manastira Gomirja od 6. aprila 1705. daje se Busoviću ovaj naslov: „Pastiru i učitelju stada Hristova bogospasnije eparhije Kotarske vsih vlaških sinov vladiki Kyr Nikodimu Busoviću."[35]

Dalje ne ću pisati o djelovanju Nikodima Busovića, jer me nije volja prepisivati ono, što su drugi o tome pisali. Ističem samo to, da je Nikodim bio jedan od najboljih dalmatinskih vladika.

(1624—1639) nije bio zadovoljan s tim dekretom i tražio je od kongregacije, da ga opozove (o tom nadbiskupu cfr. Illyricum Sacrum V, 159 — 163). Kongregacija odgovara 31. juna 1627, da se to ne može učiniti, ali se dekret nema tako razumjeti, „che si ributtino li Greci, che uolontariamente uengono al rito latino, ma che in tal caso lodando il parer di V. S. uuole, che s' accettino senza alcuna difficultà" (Arch. Prop. Lettere volgari v. 6, f. 115).

[34] Magazin 1843, 107. 108.

[35] Ibid. 103—105

GRGEC PETAR prof. - Zagreb.

Kriza hrvatske književnosti.

Summarium. Tristis litterarum Croaticarum conditio. I. — Litteratura Croatica post bellum mundanum florere videtur. Magna enim est secundum quantitatem productio litteraria. Item hodie numerantur multi litterarum studiosi sive ex parte liberalium sive ex parte catholicorum ita, ut conditio nostrarum litterarum hodierna melior appareat quam ante bellum mundi — II. — Attamen hic litterarum Croaticarum progressus consistit magis in materiali quantitate quam *in* formali qualitate. Hodie enim poetae nullum habent influxum in populi vitam, dum e. g. ante a. 1914. lites illae inter sic dictam „artem modernam" et „traditionalem" fere omnium attentionem attrahebant. — III. — Haec litterarum Croaticarum decadentia explicatur ex eo, quod in genere litterarum studia decreverint in Europa. Unde multi motus sine vita: impressionismus, secessio, expressionismus, futurismus etc. Item litterarum duces sunt sine auctoritate vel inserviunt factionibus politicis. — IV. — Maxime vero hodierni poetae sunt alieni a vita populi. Ideo nec eorum creationes poeticae in vitam populi magnum influxum habere possunt.

I.

Već sam naslov ove rasprave može biti za gdjekoga izazov i kamen spoticanja. Ne bi bilo nimalo čudno, kad bi tkogod i prije saslušanja mojih tvrdnja i razloga počeo ovako umovati:

„Kakva kriza književnosti, molim vas! Netko je bacio tu riječ u svijet, a drugi je ponavljaju za njim kao papige i ne znajući, što govore. O krizi može govoriti kakva zapadnoevropska vlada, koja ne zna, hoće li sutra njezini članovi grijati ministarske fotelje. O krizi može govoriti i bolesnik, koji je u opasnosti, da bi mogao izgubiti život. Ali govor o krizi hrvatske književnosti nije ništa drugo nego pusta fraza i u najboljem slučaju hiperbola malodušnika, koji i na najvedrijem nebu vide munje i gromove.

Ne, ne može se govoriti o pravoj krizi hrvatske književnosti. Ne može se govoriti već zato, jer ne samo da ne smijemo očekivati njezina pogreba, nego se ne mogu ustanoviti ni jači znakovi njezina nazadovanja. Pravo smo nazadovanje hrvatske književnosti doživjeli u vrijeme svjetskoga rata, kada je bila započela era tragične šutnje. Jednim je mahom bio tada obustavljen život naših književnih društava i listova. Književnici su morali praviti nasilje nad sobom i prigušivati upravo one misli i osjećaje, koji su naj-

dublje razdirali njihovu unutrašnjost. Ako su pojedinci od vremena do vremena i mogli da prekinu tu šutnju, bilo je to stoga, jer su njihova djela, koja su tada izašla na svijet, našla milost pred tadašnjim cenzorima ili svojom indiferentnošću ili deveterostrukom zakukuljenošću.

No toga je doba, hvala Bogu, nestalo. Hrvatska je književnost iza rata doživjela nov preporod, koji se nije još zaustavio. Književna produkcija među Hrvatima ne zaostaje danas po kvantiteti ni najmanje za produkcijom prije rata. „Matica Hrvatska" štampa veći broj knjiga nego u najsjajnijim svojim razdobljima. „Društvo sv. Jeronima" ne može se više ni raspoznati, jer se ono razvilo tako reći od jedne male države u veliku vlast. Izlaze književni listovi: „Hrvatska Prosvjeta," „Književnik," „Hrvatska Revija", „Panteon" i »Savremenik«. Osim toga nalazimo danas i češću suradnju prvih književnika u dnevnim listovima.

Tražimo li „zvučna imena," tada se možemo smjelo pohvaliti, da ni njima ne oskudijevamo. Smrt nije harala u posljednjih petnaestak godina odviše nemilosrdno među književnicima. Od znamenitijih hrvatskih književnika umrli su neposredno prije rata dr Franjo Marković i A. G. Matoš, a poslije rata dr Milan Ogrizović, Jovan Hranilović i Ivo Vojnović. Inače su svi drugi znamenitiji književnici iz predratnog doba ostali u potpunom broju na životu.

Od starijih liberalaca još su aktivni: Đalski, Nazor, Tresić-Pavičić, Domjanić, Milan Begović, Nehajev, Milan Marjanović, Dragutin Prohaska, Andro Kovačević, Viktor Car-Emin, Rikard Katalinić-Jeretov i drugi. Ako su neki od spomenutih književnika već rijetki gosti listova i nakladnika, a ono se taj manjak obilno nadoknađuje produkcijom njihovih mlađih drugova: Krleže, Kulundžića, Cesarca, Nike Bartulovića, Ive Andrića, Tina Ujevića, Vilovića, Stanka Tomašića, Mladena Horvata i Krkleca.

Osobito se povećao broj katoličkih književnika. Uz starije književnike dra Đuru Arnolda, dra Velimira Deželića starijega i dra Frana Biničkoga afirmirali su se na književnom polju kao ličnosti s izrazitom fizionomijom: dr Velimir Deželić mlađi, gđa Štefa Jurkićka, dr Ljubomir Maraković, Nedjeljko Subotić, Antun Matasović, Mato Ujević i Ilija Jakovljević. Gubitak Izidora Poljaka i Đure Sudete, iako je bolan, ipak nije nenadoknadiv, jer je na njihovo mjesto stupilo mnogo mlađih lirika, kojima književnost nije tek mladenački sport, nego trajno i ozbiljno književno

zanimanje.

Konac bi dakle cijele ove bilance morao biti, da prestanemo jadikovati o krizi hrvatske književnosti. Matematika kao najeksaktnija nauka pobija svojim brojkama plačljive diagnoze malodušnih crnogledaca, koji se mogu za obranu svoje apriorne teze hvatati tek samovoljnih nerealnih konstrukcija. Hrvatska književnost nije bolesnik na smrtnoj postelji, nego rekonvalescenat, koji je sakupio svu svoju životnu snagu te se nalazi u punom zamahu stvaranja!"

II.

Da odmah odgovorim na ovakvo umovanje.

Što se tiče budućnosti hrvatske književnosti, to i ja želim, da budem ubrojen među optimiste. Ne, mi doista nemamo razloga, da toj književnosti proričemo sudbinu Jeruzalema i da već sada plačemo nad njezinim ruševinama. Hrvatska će se književnost održati i procvasti novim cvijećem, koje će se sve bujnije pomladivati. Iz njezina će svetišta biti izagnani kojekakvi svodnici, mrzitelji svoga naroda i vuci razdirači, a ostat će unutra ljudi karakteri, koji će služiti Bogu, hrvatskomu narodu i umjetnosti.

Ne treba biti ni u prosuđivanju sadašnjosti pesimista, jer se i danas stvara prilično mnogo. No suhe brojke ne običavaju biti nigdje varavije nego u književnosti. Mi spominjemo sa smiješkom i obescjenjivanjem stare pitagorovce, koji su vjerovali, da je brojka bit i temelj svega, što postoji. A i mi sami postajemo takvi pitagorovci, kad mislimo, da u četiri računske operacije možemo strpati sav duševni život. Zbrajamo li sadašnje pisce, izdana djela i štampane arke, tada ćemo možda biti uvjereni, da smo u literarnoj produkciji natkrilili predratno vrijeme. No pitanje je, ne bi li takav račun dokazivao samo napredak papirne industrije i trgovine, a ne ujedno i napredak književnosti.

Vrlo znatno, iako ne neprevarljivo mjerilo za prosuđivanje književnoga stvaranja jest interes javnosti za književna djela. Samo u izuzetnim slučajevima ostaje narod hladan za velike proizvode literature. Inače snažni književnici izazivaju redovito među čitalačkim općinstvom ili odobravanje ili negodovanje. Njihova djela postaju događaji, koji se očekuju i primaju s najvećom radoznalošću. Njihove riječi, pohvale i osude jesu predmet općeg razgovora, ponavljanja i nasljedovanja.

Primijenimo li to mjerilo na sadašnju i na predratnu literar-

nu produkciju, zacijelo će nas proći volja, da sadašnjosti dajemo prednost pred prošlošću. Upravo obratno, na osnovi takvoga uspoređivanja postat ćemo laudatores temporis acti, jer je predratna hrvatska književnost imala veći utjecaj na javni život nego sadašnja.

Borba između „mladih" i „starih" ili između »moderne« i „tradicionalista" bila je uzburkala najdublje dubine narodnoga života. Organizovale su se bile i u bojne redove postavile na jednoj i na drugoj strani cijele vojske književnika, učenjaka, publicista i novinara. U bitkama se upotrebljavalo i političko i socijalno oružje i streljivo, ali borba je ipak u glavnom nosila literarno obilježje.

Iz te unakrsne borbe, koja je u početku bila vrlo kaotična, izdigli su se malo pomalo različiti generali, kapetani, barjaktari i buljukbaše, koji su se okružili odanim četnicima, a katkada i literarnim hajducima. Među tim vođama odlikovao se naročito književničkom darovitošću A. G. Matoš, koji je blistavim stilom tako začarao neke mlađe sljedbenike, da su ga nazivali laskavim imenom „rabi." Matoševe su se knjige pomnjivo čitale i čuvale, poznavanje je njegovih dosjetaka pripadalo tako reći u opću obrazovanost, a protiv njegovih osuda nije bilo u velikom djelu općinstva nikakve apelacije.

Matošev je glavni protivnik bio Milan Marjanović, čovjek bez dubljega stvaralačkog duha, više literarni agitator i oportunista nego borac za stalne principe. Njemu je uspjelo postaviti se na čelo grupi mlađih ljudi, od kojih su neki postali gotovo fatalni za hrvatsku kulturu. Prva je stepenica njihova predratnog literarnog razvoja bio sofizam, da čovjek može ljubiti jugoslavenstvo, ako okresuje i prezire hrvatstvo. Tipičan je predstavnik takve doktrine bio Vladimir Čerina, koji nije mogao da zasiti svoju maštu dovoljnim brojem vješala, kad je govorio o Zagrebu. Kasnije su ti hrvatski iskorijenjenici pošli još dalje, jer su jedni kao „ispucale lumbarde" postali ljudi bez ikakva uvjerenja, dok su drugi zabacili i jugoslavenstvo prihvaćajući se kakve mu drago internacionale.

Hrvatska je predratna čitalačka publika pratila s interesom ne samo literarne kritike, nego i pojedina djela znamenitijih književnika. Mnogi su, i mlađi i odrasli ljudi znali napamet glavne pjesme Nazora i Domjanića, a kad je na pozornicu došla koja nova Vojnovićeva, Tucićeva ili Ogrizovićeva drama, tada je nov život

zavladao po novinama i časopisima i uopće u cijeloj čitalačkoj publici. Danas nema toga. Danas se ni najbolji književnik ne može podičiti, da je prodrmao dušom cijele javnosti.

Od svih hrvatskih literarnih struja i škola jedini hrvatski katolički književnici produciraju neisporedivo više i bolje, nego što su producirali prije rata, pa i oni moraju priznati, da je njihova publika prije rata pratila življim interesom literarne pokrete nego današnja. Mahnićeve su kritike u „Hrvatskoj Straži" izazivale jaču i trajniju reakciju nego današnje rasprave bilo kojega hrvatskoga katoličkoga književnika. Pače i sam glavni hrvatski katolički kritik dr. Ljubomir Marković mogao je svojim predratnim „Književnim razmatranjima" i „Novim Životom" očekivati jače zanimanje kod čitalačke publike nego svojim sadašnjim kud i kamo dubljim i stilski dotjeranijim književnim raspravama.

Općeniti dakle rezultat, što ga dobivamo uspoređivanjem utjecaja predratne i sadašnje hrvatske književnosti na život, ne ispada u prilog sadašnjosti nego u prilog prošlosti. Matematičko mjerilo, koje se dobiva zbrajanjem pisaca i štampanih araka, može govoriti drugačije (premda je i to vrlo problematično), ali duhovno mjerilo kazuje neumoljivo, da je hrvatska književnost u usporedbi s predratnim stanjem nazadovala.

III.

Malo imade ljudi, koji bi zatiskivali oči pred tim nazadovanjem. Većina hrvatske javnosti priznaje tu činjenicu bez ikakva protivljenja. Mnogi će navesti odmah i razloge, zašto je do toga došlo.

Vele ponajprije, da je to odraz općega propadanja evropske literature. Mi smo i onako samo malen zaliv u velikom svjetskom literarnom moru. Razumije se samo po sebi, da ni kod nas ne može biti većih valova, kad se to more na velikoj pučini ne burka. Utišali su se veliki pokreti impresionizma, secesije, ekspresionizma i futurizma. Jenjali su i sitniji pokušaji primitivizma, dadaizma i drugih sličnih umetanja nad vlastitu snagu. A sada? „Borilo se pa se umorilo". Ocean se ljudske duše smirio, dok ne zavitlaju nad njim svoj bič nove oluje i cikloni.

Ovakvo nas razlaganje može u prvi mah zadovoljiti, ali kod potanjeg nas razmišljanja sjeća ovih učenjaka, koji su utvarali sebi, da su protumačili postanak života, kada su ustvrdili, da je on došao na zemlju u neke druge zvijezde. Dobro, Evropa je uzrok

nazadovanju naše literature, ali odakle to nazadovanje u Evropi?

Tu će nam kakav Ferrero, Spengler ili koji srodan mislilac spremno pružiti svoju teoriju. Čut ćemo riječ, da zapadni evropski svijet propada, a s njime kržljavi i njegova književnost. Evropski su književni pokreti u posljednjem stoljeću čeda majke Demokracije i oca Liberalizma. Dok su roditelji bili neomeđeni gospodari evropskog javnog mišljenja, dotle su njihova djeca imala dovoljno sredstava, da zapanjuju i drže u napetosti sve evropske zemlje. No otkako se za gospodstvo nad evropskim narodima stadoše uspješno otimati otac Stratiotizam i majka Diktatura, propovijedajući, da svijet pripada smionijima, odonda su se prijašnji svjetski društveni lavovi povukli poput Baltazarovih drugova na gozbi u svoje intimne nacionalne separeje, gdje se omamljuju pornografijom i narkotičnim sredstvima ne starajući se mnogo za „mene — tekel — fares," što im ga sablje novih gospodara svijeta ispisuju nad glavom. Ostali pak svijet sluša zbunjeno i prestrašeno muklu tutnjavu u dubinama sadašnjega poretka u Evropi te ne zna, bi li udario u himne hvale ili bi se užasavao pred onim, što ima doći.

Nema sumnje, da i Evropa imade svoj dio u uzrocima našega književnoga nazadovanja. Može se dopustiti, da je to nazadovanje donekle u vezi i s propadanjem evropske demokracije. Demokracija je naime vrijedna, časna i moćna gospođa, pa kad se u njezinoj pratnji ne nalaze anđeli Rafaeli, nego lukave zmije laskanja ili okrutni spletkari Amani, tada se guši zanos cijeloga naroda. No pretjerani obožavatelji demokracije ne moraju u svem imati pravo, kada prijeđu na polje literature, kao što ne će imati u svem pravo ni oni naši snobovi, koji će sutra preokrenuti taj argumenat pa će vikati, da je hrvatska književnost u posljednje vrijeme izgubila svoje značenje upravo radi demokracije, koja je skinula s narodnog vodstva predratnu i ratnu inteligenciju, a predala sudbinu hrvatske književnosti u ruke i takvim neobrazovanim predstavnicima, koji ne samo da nijesu producenti najboljih literarnih djela, nego većinom ne mogu biti ni njihovi konsumenti.

Tu smo dirnuli u osjetljivo mjesto, kao da smo probudili guju na trećem srcu Muse Kesedžije. Došli smo naime u blizinu našim bivšim profesionalnim politicima, koji su spremni odmah da takovu optužbu ili a limine odbiju ili da je iskoriste stranački jedan protiv drugoga. No slabo bi se koja stranka pomogla takvim načinom obrane ili optužbe, jer je općenito poznato, da u svim

strankama imade prosječno jednako mnoštvo literarnih daltonista, koji cijene književnika samo toliko, koliko je on spreman da bude njihov agitator, a inače upravo bagatelišu svako dublje književno i umno naprezanje. Naravno, da i ovakvo vladanje politika imade mnogo olakotnih okolnosti.

Već je mnogo puta naglašeno u nekim našim novinama i časopisima, da je hrvatska književnost nazadovala i stoga, jer su se poslije rata kod glavnog dijela hrvatske čitalačke publike promijenile materijalne prilike i psihičke sklonosti. Našu su predratnu literaturu držali na visini ponajviše profesori, svećenici, učitelji i đaci Poslije rata su najdarovitiji i najrodoljubniji članovi prvih triju zvanja većinom osiromašili. Kod pisaca je to urodilo duševnom tromošću, jer oni u teškoj životnoj borbi za opstanak ne samo da nemaju vremena ni sredstava, da bi se mogli posvetiti trajnomu stvaračkomu radu, nego ne mogu pratiti ni literaturu, koja bi im omogućivala, da intenzivno proživljavaju sve idejne i literarne pokrete. Čitaoci su morali da se ograniče na lake dnevne novine, u kojima traže surogat i literarnih časopisa i naučnih revija. A đaci su se većinom bacili na sport, jer im je draže da nogama ganjaju lopte i različite dvokolice, nego da im se glavom motaju svakojaki suptilni problemi.

IV.

Ne može se tajiti, da svi ti uzroci igraju presudnu ulogu u nazadovanju hrvatske literature. No zašto ti isti uzroci nijesu izazvali tako teških posljedica i u Sloveniji? Zar doista možemo danas naći u Hrvata nešto, čega ne nalazimo nigdje drugdje?

Jest, imade nešto posebno u hrvatskom životu. Nešto, što nas tišti kao mora i ne da nam dahnuti punim prsima. Ne radi se kod hrvatske literature samo o njezinom nazadovanju, nego i o njezinoj pravoj pravcatoj krizi. Radi se o biti ili ne biti, o njezinom životu ili smrti.

Svaka literatura mora imati svoj subjekat, na kojem će živjeti. Literatura nije biljka u zraku, nego mora biti komponenta jedne narodne kulture i izraz svijesti jednoga živoga organizma. Fraza je, da umjetnost postoji samo radi umjetnosti. Svi veliki književnici dosada, a i odsada, služili su i služit će životu. Na tlu zajedničkih narodnih zanosa, osuda i ogorčenja raste i snažna literatura. Naprotiv zatvaranje očiju pred težnjama, strahovanjima i slutnjama kolektivnosti oduzima kisik i ozon svakomu književnomu plamenu.

Samo frazeri i umišljene veličine ne će da priznadu golemih nacrta i uspjeha naše kulture u 19. vijeku. Kod toga ne mislim samo na veliko značenje hrvatskih kulturnih institucija, koje su stvorene u to doba, nego naročito na golem duševni rad, kojemu su se podvrgli naši pripovjedači, povjesnici, historiografi, organizatori i mislioci. Rački Štrosmajer, Šenoa, Jagić, Pavlinović, fra Grga Martić, Antunović, Smičiklas, Kuhač, Klaić, Bulić i mnogi drugi hrvatski veliki ljudi značili su afirmaciju jedne velike narodne kulture, koja je učvrstila i produhovila naš narodni organizam. Taj je organizam stvaran nadčovječnim žrtvama kroz više od tisuću godina, taj organizam hoće već po svim fizičkim i biološkim, a pogotovu po psihičkim zakonima da dalje živi i napreduje. On ne će i ne će da se odrekne volje za život i vjere za mogućnost vlastite eksistencije, jer sluti, kako je okrutan životni zakonik u borbi za opstanak. Propovjednici naše eutanazije mogu da nude narodu ne znam kakva narkotička sredstva, narod ipak ne će da se raspadne u bezličnu gomilu pojedinaca bez imena, zajedničke svijesti i povijesti, jer zna, da bi to značilo pristati na vlastito uništenje.

Ali što ne će narod, to hoće velik dio hrvatske inteligencije, a naročito velik dio hrvatskih pisaca. Čovjek se mora snebivati, kako se ti pisci vladaju u današnje vrijeme. Narod, se trza pod udarcima golemih razočaranja i u okovima lažnih diagnoza i prognoza, a velik dio njegovih književnika služi nekim formulama, koje same po sebi mogu biti i ispravne, ali otkako su došle u ruke nepravednih ljudi, odonda su i one postale laž i nepravda.

Nevjerojatno je, kolika razrožnost vlada između našeg naroda i većine hrvatskih pisaca. Narod kaže, da ga ovo ili ono boli, a njegovi sinovi odgovaraju: Kako te može boljeti, kada te uopće nema? Narod traži, da bude priznat kao cjelina članom jedne više zajednice, a neki njegovi sinovi odgovaraju: Nama je dobro, otkako smo napustili tu cjelinu! Narod očekuje, da će ga književnici izvesti iz njegovih duševnih nemira a kojekakvi artistički hedonisti odgovaraju: Literatura samo gubi svoje dostojanstvo, ako postane poluga u narodnoj borbi za narodne potrebe!

Imade u narodnom životu nešto, što je — sit venia verbo — metapolitičko, metaekonomijsko i metapoetičko. Nešto, što je prvi biološki i moralni preduvjet svakoga napretka. Tko ruši taj preduvjet, taj će uzalud apelirati na dušu naroda u bilo kojoj grani javne djelatnosti. Zato su unaprijed osuđeni na propast svi oni

hrvatski pisci, koji ne služe potrebama narodne duše.

Zar da se naš narod pouzda u Tina Ujevića, Sibu Miličića, dra Vinka Vitezicu, Gustava Krkleca i druge slične Hrvate, koji su napustili tradicionalno i narodno područje literature? Zar da gledamo svoje duhovne predstavnike u Krleži, Cesarcu i drugim sličnim psovačima narodne duše, koji bi u kakvoj internacionali izvrgli Hrvate opasnosti, da budu proglašeni „inferiornom rasom" i da im domovina postane plijen tuđih bezobzirnih šovinizama?

Tradicija je nenadomjestiv elemenat opstanka svakoga naroda. Čak i surovi osvajači nastoje opravdati svoja nasilja povjesnim argumentima. A većina naših liberalaca može naći u hrvatskoj povijesti vrlo malo uporišta za svoj ponos.

Hrvati su u prošlosti živjeli u neznatnoj manjini za islam, a inače je sva hrvatska povijest apologija i herojska ispovijest katolicizma. Čega će se uhvatiti hrvatski radikalni liberalci, da im to služi kao simbol njihovih težnja i kao dokaz, da oni nijesu na hrvatskom zemljištu tek jednodnevne gljive?

Uhvatit će se možda uvjerenog rimokatolika Grgura Ninskoga, kojemu će prekriti svijetlo lice lažnom obrazinom nekoga mrkoga i naprasitoga prkosa. Uhvatit će se patarena, koji nam nijesu dali nijedne jače ličnosti. Uhvatit će se i protestanata, koji su tek vrlo neznatna epizoda u hrvatskoj povijesti. A budući da je ta povijest dalje za njih „jednolična pustara velika," potražit će oni svoje koljeno kod kojeg priznatijeg naroda i ne sluteći, da nasljeduju one stare plemiće ili nazoviplemiće, koji su tajili svoje podrijetlo, pa su dokazivali, da vuku lozu od Trojanaca, Grka i Rimljana, jer su očekivali, da će tako imati veći ugled u svijetu.

Kriza hrvatske literature imade svoje korijenje u krizi cijeloga hrvatskoga naroda, a naročito u krizi većine hrvatske inteligencije. Ipak se ta kriza ne može ukloniti okupljanjem svih mogućih hrvatskih pisaca u ovoj ili onoj reviji ili institucijí. Šta koristi postaviti u istom časopisu zajedno Krležu, Niku Bartulovića, Đuru Vilovića i recimo kojega katoličkoga književnika? Šta spaja sve te ljude zajedno? I kakav je program, kojim se oni obraćaju na hrvatsku čitalačku publiku? Zar će narod imati povjerenje u skupinu ljudi s brda s dola sakupljenih, od kojih su tek neki spremni, da žive za nj, a ostali podižu protiv njega i njegovih tradicija svaki čas kakvu parnicu, bilo radi ženidbe, bilo radi unosna mjesta, bilo radi prelaza na starokatolicizam, protenstantizam ili pravoslavlje?

Literatura nije nikakav konglomerat, nego život. Zato tu krizu treba shvatiti u cijelom njezinom opsegu. Tko siječe klice hrvatskoga prestiža, hrvatskoga opstanka i hrvatske kulture, taj ne može spasavati ni hrvatsku literaturu. Bolje je obračunati s kojim makar i „zvučnim imenom" i započeti s nepriznatim ljudima, koji žive za isti ideal, negoli organizovati vojsku od poznatih ljudi, koji žive u različitim taborima pa su zato spremni svaki čas da ostave plaćeničku zastavu. Književnici, koji prihvaćaju hrvatske tradicije neokrnjene te su spremni da na njima razviju uz hrvatske kulturne zavode i hrvatsku poeziju, hrvatsku žurnalistiku i publicistiku ne bježeći od problema, koji najjače potresaju hrvatskom dušom, nego gledajući u literaturi sredstvo za oslobođenje od svih duševnih tjeskoba, takvi će književnici imati dovoljno snage, da svladaju i druge poteškoće, koje su samo pojačale glavni razlog ove ozbiljne krize.

U Zagrebu mjeseca lipnja 1928.

RUDAN fra METOD - Split:

Kler i redovništvo u borbi za svoju slobodu. *

Prodaj sve što imaš i razdijeli siromasima, i imat ćeš blago na nebu, i dođi, pođi za mnom. Krst.

Ne znamo za djevičanstvo, hoćemo, da se ljudi žene; ne znamo za siromaštvo, tražimo blago zemaljsko; što će nam posluh, hoćemo da mislimo svojom glavom! Waldeck-Rousseau.

Summarium. Clerus saecularis et regularis in certamine pro sua et hominum libertate. — Christi vocatio ad statum religiosum et sacerdotalem. — Signa vocationis ordinariae et extraordinariae. — Vocationum parvitas nostro tempore, apud nostram gentem in specie. — Praejudicia de motivis statum sacerdotalem vel religiosum assumendi. — Protestantium haeretica opinio non esse distinctionem inter clerum et laicos nec vitam virginalem esse perfectiorem vita conjugali. — Gubernii Gallici motiva religiosos persequendi. — Praejudicium ob paupertatem, virginitatem et obedientiam monasticam periclitari rem publicam. — Verae causae Ordines persequendi. — † Clemeceau et Ordines religiosi.

1. Na vrelu Evanđelja.

Uprav mi vrlo zgodno pristaje ono što pripovijeda evanđelist sv. Matej u 18 poglavlju svoga evanđelja pa to prinosim ovdje baš od riječi do riječi: „I zapita ga (Krsta) neki poglavica: Učitelju dobri, što da učinim, da dobijem život vječni? Isus mu reče: Što me zoveš dobrim? Nitko nije dobar osim jedinoga Boga. Znaš zapovijedi: Ne učini preljube, ne ubij, ne ukradi, ne svjedoči lažno, poštuj svoga oca i mater! On reče: Sve sam to držao od svoje mladosti. Kad to ču Isus, reče mu: Još ti jedno manjka: Prodaj sve što imaš i razdijeli siromasima, i imat ćeš blago na nebu, i dođi pođi za mnom. Čuvši on ovo ražalosti se, jer je bio vrlo bogat."

Poglavica ne htjede da pođe za Isusom, jer mu je bilo draže zemaljsko blago i bogatstvo. Krstov poziv nije ostao glas vapijućega u pustinji. Za njim su mnogi pošli, jer su shvatili neizmjernu ljubav Boga — Čovjeka, koji se podvrgao najmukotrpnijem živo-

* Predavanje održano u splitskom Hrv. Kat. Nar. Savezu.

tu na ovoj jadnoj zemlji i to iz nedokučive ljubavi prema grešnom čovječanstvu. Još od apoštolskih vremena tijekom svih prošlih vjekova milijuni i milijuni odabranih duša bez obzira na stalež i na spol spremno su se odazivali Božjemu pozivu pa su slijedili Krsta koracajući putem njegovih zapovijedi i savjeta: žrtvujući iz ljubavi prema Isusu i svoju slobodu i svoje naslade i sve blago i bogatstvo ovoga svijeta pa često puta i svojom smrću krvlju pečatiše doživotnu ljubav propetome Spasitelju. Baš na junaštvu ovakih plemenitih duša nikla je prava kršćanska prosvjeta za dobro čovječanstva i na ovom svijetu i na spas duša u neumrlom životu. Isusova je ljubav našla vjerne i požrtvovne sljedbenike u svim narodima, pa i naš narod imao je samo prave sreće, pravog napretka i pravog blagoslova najviše radom i prijegorom baš ove evanđeoske čeljadi. Ni danas u našem narodu, uza sve makinacije podzemnih sotonskih i zlobnih ljudskih sila, nije se ugasilo svijetlo Krstova nauka, niti se utrnulo ognjište njegove Božanske ljubavi. Još i danas tisuće i tisuće biranih sinova i vrlih kćeri našega naroda slijede poziv svog božanskog Učitelja i njegovim stopama neustrašivo stupaju. Nije bez važnosti znati i njihov približni broj. Naša domovina daje oko četiri tisuće svećenika tako zvanoga svjetovnoga klera. Mi imamo oko dvije tisuće svećenika raznih muških redova, a ovih je na broju 24. I ženski redovi i kongregacije su kod nas prilično brojne te i njih je 29 sa članstvom oko tri tisuće osoba. S Božjim blagoslovom i jačim zamahom ženska će duhovna zvanja odnijeti barjak pred muškima, koja su u zastoju. (Podaci crpljeni: Mrkun, Crkveni priručnik za katoličke Jugoslavene, Ljubljana 1922).

Činjenica je, koju nitko ne može poreći, da tisuće naše djece slijedi duhovni poziv. Ostavljaju roditelje, rodbinu, znance, prijatelje, blago, bogatstvo, ženu i djecu i posvećuju se duhovnom zvanju. Njihov se korak ne prati sa simpatijama. Pače ga se najodrešitije osuđuje, praveći mu svakovrsnih neprilika. Kao što u vrijeme Krstovo nijesu ljudi htjeli razumjeti ni njegova nauka ni njegova života nego je svoje naučavanje glavom platio. Ista se Krstova povijest opetuje u njegovim vjernim sljedbenicima, osobito u duhovnim licima. Ako u svim zemljama katolici i svećenici i ne lijevaju krvi, kao u Rusiji i u Meksiku, osobito duhovna lica izvrgnuta su mnogim borbama i tjeskobama sa strane svijeta, koji i danas protiv Krsta vojuje. Moji reci imali bi barem doneklen prikazati sukob svijeta i današnjih ljudi sa onom čeljadi, koja izbli-

žega slijedi Gospodina. Mislim, da je ovo važno i zanimivo, jer kako, da nas ne zanimaju muke i jadi naše braće i sestara, znanaca i prijatelja, svećenika i redovnika, kanonika i biskupa. Svi ovi imadu svojih uskih veza i sa našim obiteljima i sa našim mjestima i sa našim pokrajinama i sa cijelom našom državom, u mnogim pravcima njezina javnog rada. Zaista je važno časkom na sud pozvati ovu čeljad na koju se najviše viče i vidjeti te tobožnje grijehe, radi kojih se svijet ne može da pomiri s katoličkim klerom, tim najistaknutijim predstavnikom Krstovih sljedbenika.

2. Duhovno zvanje.

Svećenički, redovnički, i uopće duhovni stalež treba birati u potpunoj slobodi. Ovamo nitko ne smije da uđe, nagnan bilo kojom silom vanjskih prilika, bez Božjeg poziva i bez unutrašnjeg raspoloženja k izvršivanju dotičnih duhovnih dužnosti. Krst ne nagoni na veći, savršeniji život nego samo pozivlje. U odazivu je slobodna volja jedino odlučna. Ako se ko služio i ako se ko još i danas služi bilo kojim prisilnim srestvima u stvaranju duhovnih poziva, taj griješi i protiv zapovijedi Božje o slobodnom zvanju i protiv najjasnijih odredaba sv. majke Crkve.

Vrijedi da se zna, na koji način Bog odabrane duše pozivlje u duhovni stalež. U glavnome Božji se pozivi očituju pod ova tri općenitija vida. Kadkada Bog pozovne koga na čudesan način, tako da se nama čini, e je taj poziv tako usilan, da mu se čovjek ne može da otme. U ovom pravcu značajan je poziv sv. Pavla Apoštola, koji je na jedan čas od najljućeg progonitelja Isusove Crkve postao njezin najgorljiviji apoštol. No, ovaki čudesni pozivi vrlo su rijetki a nijesu ni potrebni. — Imamo slučajeva nenadnih obraćenja koja nam izgledaju neobrazložena, ali ih Bog ipak izvađa. Nekom mladom engleskom lordu na plesu se dogodila mala nedaća, da je posrnuo, na što je kraljica Elizabeta ponešto zlobno primjetila. „Gle, kako se vol ispružio! — Molim, na noge, gospodine vole!" Ova je primjedba bila dovoljna, da je mladi engleski lord ostavio svijet i postao redovnikom. — Nekom zgodom, kad je vjeroučitelj djeci tumačio značenje svećeničkog zvanja, reče: „znate, draga djeco, da baš kogod između vas može lako da postane svećenikom!" U školi je bio kao dječak glasoviti utemeljitelj časnih sestara Gospina Uznešenja O. Pernet i on sam o sebi piše: „Na vjeroučiteljeve riječi, ja sam odmah u sebi osjetio neodoljivu snagu, da postanem svećenikom. I onog sam časa na mojoj učeničk-

koj stolici tako odskočio kao da me zahvatila električna struja, kojoj se nijesam mogao da otmem."

Nijesu česta čudesna i nenadana duhovna zvanja. Ona se nečujno rađaju, pomalo zore i tekar poslije dulje vremena dozrijevaju. Ovaj je proces bio i kod najvećih svetaca kao što je sv. Frano asiski i sv. Tereza. U ovom su pravcu poučni primjeri mnogih obraćenika: Dom Verkade, Karla de Foccaulda, E. Psicharia. Mučenik francuske revolucije Pavao Seigneret piše o svom svećeničkom zvanju: „Ima već tri godine, kako me prati želja da postanem svećenikom. Nigda me ne pušta na miru. Želio sam se je osloboditi, ali uza svu moju želju i odluku, ona me ipak prati i obdan i obnoć i pri poslu i pri molitvi." Iz ovoga se primjera jasno vidi, da zvanje nije nužno spojeno s ljubavi i privrženosti prema duhovnom staležu. Mnogi ne će na to ni da misle, pače zabacuju i samu pomisao duhovnoga poziva, pa ipak na koncu ostavljaju svijet, stupaju u duhovni stalež, postaju uzorni, sveci i mučenici sv. Vjere. Malo je teže ući u tajne Božje Providnosti pri ovakim slučajevima, ali za pravo zvanje u običnom smislu riječi ne traži se ništa vanredna. U našim običnim duhovnim pozivima u zvanju odlučni su ovi momenti. Čeljade treba da ima zdravu pamet i da može upoznati svoje duhovne dužnosti. Uz to treba da ima odlučnu volju, da će uz pomoć Božju moći da udovolji svojim obvezama; a Crkva će se već sa svoje strane postarati da izabere i pripusti u duhovni stalež one, koje ona bude našla sposobnim i dostojnim toga poziva. No ni Crkva ne traži kakvih vanrednih znakova nego uz tjelesno zdravlje i uz propisanu stručnu naobrazbu najviše pazi na odlučnu volju i iskustvom prokušanu, da će duhovno lice vršiti dužnosti svoga zvanja.

3. Okužena atmosfera.

Svuda se po katoličkom svijetu tuže na pomanjkanje svećeničkih zvanja. I naša splitska biskupija ne obiluje svećenicima. Biskupski šematizam od godine 1925 piše, da u biskupiji po raznim župama ima 38 praznih svećeničkih mjesta, jer nema svećenika. Kroz ove četiri godine stvari su još i nagore pošle. Smrt stare i bolesne kosi, a svećeničkih zvanja vrlo malo. Istina je, da su naša dječačka sjemeništa puna, ali bogoslovije su relativno prazne. Koji je tome uzrok? Ima ih na pretek, ali za naše prilike, čini mi se, da i ovi igraju najveću ulogu. Materijalizam je zahvatio široke mase. Roditelji i skrbnici, šaljući svoju djecu u duhovna sje-

meništa, i nemadu uvijek prave namjere, da svoju djecu posvete Bogu i Crkvi nego samo da ih iškolaju i da im kasnije dadu drugo unosnije zanimanje, bez obzira na nepoštenje i nepravdu što čine prema Vjeri i prema Crkvi. Dakako, da ni djeci namisao roditeljskih ciljeva nije sakrivena. I ovaka djeca, dok su u sjemeništima, pravi su križ za odgojitelje, i otrov za one drugove, koji dolaze u sjemeništa sa pravim zvanjem.

U obiteljima je jenjao snažni kršćanski život, pa djeca ne mogu da vide izglede sveta i kreposna života u rođenim kućama, pak se i ne mogu da razvijaju duhovna zvanja, kako bi to poželjno bilo i sa strane vječnoga spasa i sa strane zdravog napretka kršćanske kulture. Bez obnove kršćanske obitelji ne ćemo imati svećeničkog i duhovnog poziva u onoj mjeri, u kojoj bi nam trebalo. Roditeljska dužnost prema djeci, koja osjećaju u sebi poziv za duhovnim staležem zrcali se u ova dva klasična primjera bl. majke Akarije, kojoj su spočitavali, zašto odgaja svoju djecu na taj način, kao da će sva u samostan. Ona je odgovarala: „Ja ih samo učim, da vrše volju Božju. Kad bih ja bila kraljica i imala samo jedno dijete, a ono bilo pozvano u samostan, ni najmanje se njegovoj želji ne bi protivila. A kad bih bila siromašica najveća na svijetu i imala dvanaestero djece, pa bi željeli svi poći u samostan, ni tada se ne bih protivila, nego bi se pouzdala u Boga, da će me on štititi, dok moju djecu sebi hoće da uzme." Zaista ovako uzoran odgoj darovao je Bogu i Crkvi redovnika, svećenika i redovnica, koje je odgojila ova sv. majka. Poučan je primjer francuskog kralja Luje XV. Kad mu je kćer htjela da postane redovnicom, on je kazao: „Ako Bog hoće da uzme moju kćer sebi, ja niti mogu niti hoću da se Božjoj odluci protivim." Mi u običnom kršćanskom životu ne možemo da tražimo ovakoga eroizma, ali je najmanje što se može tražiti od svih pravih kršćanskih roditelja, da njete duhovni poziv svoje djece i da mu sa svojim savjetima i sa stvarnim pomoćima izlaze u susret, jer je to roditeljska dužnost, za koju će odgovarati pred Bogom a možda i pred svojim potomstvom, jer spriječena zvanja djece osvećuju se djeci i roditeljima još na ovom svijetu.

4. Izobličenja.

Treba priznati, kako su, osobito u naše doba, raširene posve krive misli o savršenijem pozivu duhovne čeljadi. Današnje cijelo javno mnijenje sudjeluje pri rasturivanju najniskijih kleveta pro-

tiv svećenstva i redovništva, ne računajući stostruke načine tobože duhovitog izrugivanja osoba Bogu posvećenih. Ovom zaista nedostojnom rabotom ne bave se samo neodgojeni i pokvareni ljudi, nego joj posvećuju svoje umjetničko pero i prvi pisci svjetskoga glasa Ollivier, Caillavet, Musset, Balzac, Rostand i t. d. Složnim silama sa književnicima bezvjerskog riza trajno rade oko pokapanja svećeničkog i duhovnog auktoriteta i kazališta i kina, izlozi i novinstvo. Onda nije nikakvo čudo, što se stvorilo lažno i neispravno mišljenje, da su samostani i druge duhovne kuće skloništa slabih, ojađenih, nezadovoljnih, prezrenih duša, koje nijesu imale snage, da se snađu u životnoj borbi svijeta, pa su se ovamo sklonule, da spase ono što se spasti dade. Po njihovoj bi glavi u duhovnom staležu bilo mjesta samo onim osobama, koje nijesu mogle da nađu u svijetu srca, na kom će se ogrijati i da ih je prezrena ljubav nagnala u tobože hladne zidine prostranih samostanskih dvora. Kadkada naši protivnici milostivo tobože priznaju pravo ovakim sličnim grešnicima i prisilnim pokajnicima, da se gdjegdje zaklone, kad ih i onako svijet ne će i od sebe ih odbacuje kao nevaljane i nedostojne svjetskih radosti.

Ovake besmislene misli i kod nas se kupuju pod suho zlato. Sami pogled na realne prilike, u kojima žive duhovne osobe bilo muških bilo ženskih redova najjasnije pobija sve iznešene bolesne fantazije neprijatelja vjere i svećenstva. Ko igda može pojmiti, da najveći velikani čovječanstva kao što su utemeljitelji redova Sv. Benedikt, Sv. Frano Asiski, sv. Dominik, sv. Ignacije lojolski sv. Vinko paulski i njima slični htjeli su se opkoliti sa čeljadi onako jadnih moralnih i intelektualnih kvalifika, kako to opisuju protivnici, i da su s njima izveli najveća djela i za spasenje duša i za opći kulturni napredak kod svih naroda, kod koji su djelovali. Mi znamo, da se duhovni poziv ne može pravedno mjeriti ljudskim aršinom, ali bi i malo prosvijetljenijem i poštenijem našem protivniku mogle da imponiraju opravdane riječi glasovitog francuskog povjesničara Montalemberta, koji ovako piše o zapadnom redovništvu: „Tko je onaj nevidljivi zaručnik, otrag 18 vjekova na vješalima obješen, koji priteže k sebi mladost, ljepotu, i ljubav? On se dušama ukazuje s takom dražesti, da mu se one ne mogu da otmu. On dolazi k njima i duše postaju njegova baština. Toliko ih ljubi, da ih napaja svojom krvlju i svojim ih vlastitim mesom hrani. Je li ovaj svemoćni ljubavnik samo čovjek? Ne, on je Bog. Evo, ovdje je tajna i ključ redovničkih zvanja. Jedini Bog može da ovake pobje-

de postizava i da ovaka odricanja ljudi izvađa. Bezbožni ljudi Isusovo Božanstvo dnevno niječu i pogrđuju, redovnici ga sa svojim zvanjem i svojom čudnom nesebičnom ljubavi dokazuju svaki dan. Mlada i nevina ga srca ljube, jer je on prije svoje srce nama darovao. Ove žrtve, koje se Isusu trajno prikazuju nijesu drugo nego odgovor na njegovu žrtvu, prikazanu Ocu nebeskome na drvetu križa."

Ja znam, da ovo razlaganje ne može uvjeriti naše protivnike, ali bi trebalo da prije barem ponešto upoznadu značenje pravih duhovnih poziva pak da tekar onda svoju osudu reku. Trajna će ljaga ostati na licu moćnih vlastodržaca, koji ne trpe redovničkih ustanova, da su postupali protiv njih unatoč najelementarnijih prava obične građanske pravde i slobode. Ministru presjedniku francuske skupštine predbacio je u lice ugledni katolički parlamentarac grof De Mun, kad se radilo o progonu francuskih redovnika: „Gospodin Viviani ne zna što se krije u samostanima i u drugim duhovnim kućama. Uzalud on traži riješenje ovome životu u prezrenoj ljubavi i u životnom razočaranju nezadovoljnika. Kad bi i to bilo, to bi moglo da bude tekar jedan vrlo neznatni broj između najvećeg broja onih plemenitih osoba. Neka zna gosp. Viviani, da nije pomanjkanje srčanosti, umornost života, prevarena ljubav ili strah pred trudima običnog svjetskog života, koji pune naše katoličke samostane, nego je to neodoljivi i trajni nagon samoprijegora i žrtve. To je plod tajne tajinstvene vjerske potrebe, koja traži potpunu žrtvu samoga sebe u trajnoj službi naše sv. Vjere."

Posve je površan pogled na samostanski život, kada francuski književnik Claude Silve stavlja u usta umišljenoj sestri ove riječi: „Po samostanu je svukud tišina. U njemu je kapela bijela kao snijeg, uz kućni cvijetnjak, u kome raste mirisavo cvijeće za Božji žrtvenik. Po dugim samostanskim hodnicima sitne sestre s nečujnim koracima hitro se prometu, tako da im hoda ne čuješ, iako im čuješ i sestrinski glas i sestrinski smijeh. Od bolesnika hrle k mirisavom cvijeću i osjećaju se sretne i zadovoljne. Ujače dragi, i ja bih željela postati sestrom... Ja sam to davno već zaslužila. Zaista svećenički i redovnički poziv nije samo za potpuno nevine i svete duše. Uz stalne uvjete u duhovnim kućama ima mjesta i ojađenim dušama i razočaranim i nježnim, ali potpuno tumačenje duhovnog poziva dublje se nalazi i u Božjem pozivu i u nadnaravnoj ljubavi i u nadnaravnoj žrtvi samoga sebe za veća i vječna duhovna dobra.

Makar se kome moje riječi učinile čudnovate, ipak je za sve izgledne kršćane pogotovo za redovnike i za svećenike, živa istina, kako su križi, muke, progonstva sveta i blažena baština, koju nam je ostavio sam Isukrst. Njegovi vjerni sluge niti su bili niti jesu niti li će biti bez progonstva sa strane triju Božjih i naših neprijatelja, a ti su: tijelo, sotona i svijet. Budući da imamo uglavnom prema našem zadatku posla sa trećim neprijateljem — sa svijetom, to ću se s njim pozabaviti. U ovog svog i našeg neprijatelja uprao je prstom Krst Gospodin, kad je kazao: „Ako svijet mrzi na vas, znajte, da je mrzio na mene prije vas. Kad bi bili od svijeta, onda bi svijet svoje ljubio, a kako nijeste od svijeta, nego sam vas ja izabrao od svijeta, zato svijet mrzi na vas. Sjetite se riječi, koju sam vam rekao: Nije sluga veći od svoga gospodara. Ako su mene progonili, i vas će progoniti..." (Ivan, glava 15.) Isukrst je radi svoga nauka bio izvrgnut svakovrsnim progonstvima i pogrdama. Sv. Križ je tek vanjski znak brojnih duševnih i tjelesnih borbi, koje je božanskom ustrpljivošću podnio za spasenje ljudi. Borba protiv Krsta nije prestala s njegovom smrću na Križu nego se ona nastavila u apoštolima, mučenicima i nastaviće se do konca svijeta. Na pozornici se svijeta izmjenjuju mučitelji i mučenici, ali oni ostavljaju svoje sljedbenike u borbi ili za kraljevstvo Božje ili za kraljevstvo sotonsko, bez obzira kome staležu, kojoj dobi ili kome spolu pripadali. Pače ni matično krštenje, ni svećenički red, ni redovničko zavjetovanje ne zaštićuje slabe i zlobne ljude, da se ne bore u redovima sotonske vojske.

5. Protestantski izvori.

Redovnički odmetnik Martin Luther jedan je od izrazitijih protivnika i neprijatelja svećeničkog i duhovnog poziva. Najvećom je žestinom ustajao protiv redovničkih zavjeta, kojima je i sam bio vezan. Oni su mu bili i protiv volje Božje i protiv Vjere, i protiv ljubavi i proti ljudskom razumu. No, nije ni ovaj otac protestanstva uvijek o redovništvu tako mislio. Pače je redovničke zavjete baš u doba svojih najboljih tjelesnih i duševnih snaga do neba uzdizao. Bilo mu je 30 godina, kad je pisao: „Bez zavjeta sv. posluha sve je nečisto. — Bez dopusta moga starješine, o sebi kaže, ne bih uzeo niti jednoga novčića." Bilo mu je 35 godina, kad je pisao, kako je pokudno svetogrđe pobijati zakon neženstva i čistoće kod svećenika i kod redovnika.

Kad se Luther zaboravio svoga svećeničkog i redovničkog

zvanja, onda je on udario u druge gusle, baš onako, kako to čine i danas otpadnici svećenstva i redovništva. Duhovnim osobama, osobito onim ženskoga spola predbacivao je strah i licemjerje, kao da bi one svoje duhovne zavjetne dužnosti vršile samo iz straha ili iz ljudskoga obzira. Luther je po sebi sudio, kad je već pokopao strah Božji i stid ljudski, da nije moguće čisto živjeti. Zaboravio svoju svjetliju prošlost, kada nije imao razloga niti ga je ko nagonio, da hini svoju ljubav prema redovničkom i svećeničkom životu. Da ga je licemjerje i dovelo a eto i za toliko godina i držalo u duhovnom staležu, ne bi on imao prava da druge sudi po sebi; a i uopće je bez temelja nalaziti ključ riješavanju ovako važnih duhovnih pojava u tako neznatnim i grešnim duševnim dispozicijama. Kod pojedinaca, pa i duhovne čeljadi, može da se svašta dogodi, ali da će tobožnje licemjerje riješiti tajnu duhovnih poziva, koji u svojim redovima broji ponajboljih učenjaka, svetaca i svetica, junaka i junačica, uglednih i bogatih ljudi, s Lutherovim riješenjem mogu da se zadovolje oni, koji su ili zlobni ili ne će da misle svojom glavom.

Protestantizam je pošao tragom svoga osnivača i poništio je svećenstvo i redovništvo. Starih se predrasuda nije oslobodio ni najizrazitiji prestavnik, današnjeg liberalnog protestanstva A. Harnack. On u drugom obliku prekuhava Lutherovu čorbu. U ime tobožnjeg čistoga kršćanstva pobijaju pravo na opstanak duhovnim licima. Za njih je kršćanstvo — Bože daj, da ne bude samo na jeziku — ljubav prema Bogu i vršenje običnih kršćanskih dužnosti. Sve ono što bi bilo kreposnije, savršenije i što bi se isticalo nad običnim načinom života drugih ljudi, to bi bila izmišljotina ljudi, laž i taština. Kod njih ne smije da bude razlike između prostih vjernika i klera. Nema mjesta ni samostanima ni redovnicima ni redovnicama. Oni cijene, da su ovaka čeljad izrod i gamad ljudskoga društva; a ovake su se misli, na naše zastiđenje, prihvatile i našeg liberalnoga kršćanskoga i katoličkoga svijeta. Ne da se s razlogom poricati, da nije Isukrst učinio razliku između apoštola i prostih vjernika. Pače su i apoštoli imali svoga poglavicu u osobi sv. Petra. Isukrst je živio — a tako isto i apoštoli — u širem smislu riječi svećeničko-redovničkim životom. Skrbili su se samo za duhovno dobro ljudi. Nijesu imali ni žene ni djece ili, ako su imali, ne vidimo da se za njih skrbe. Protestanti zabacuju tobožnje dvije kategorije vjernika: savršenijih i nesavršenijih kršćana, jer da to smeta slozi i jedinstvu kršćana i da to pogoduje oho-

losti i preuzetnosti duhovnoga staleža nad prostim vjernicima i laicima. I ovdje se oni ljuto varaju i rade protiv pravog kršćanskog nauka. Gospodin je Isukrst kazao i naredio: „Najveći između vas neka vam bude sluga." (Matej, XXIII, 11). Nijednome pravome svećeniku ni redovniku niti li ikojoj pravoj duhovnoj osobi neće pasti na pamet, da se radi svoga duhovnoga poziva izdiže nad drugim prostim vjernicima. Ako se ko oholo izdiže ili ako se izdizao, to je mogao da učini, jer se zaboravio svoga pravoga duhovnoga poziva i jer nije htio da slijedi glasa Krsta Gospodina. Nesamo, da nije prirodna oholost, kod duhovne čeljadi nego duhovna čeljad ima mnogo prigoda i svom zasramljenju, kada vidi mnoge dobre svjetovne kršćane, kako su bolji, savršeniji i kreposniji od samih duhovnih lica, pa je ovima sveta dužnost, da se njihovim primjerima potaknu na što savršeniji redovnički i svećenički život. Istina, da je duhovni poziv kao takav savršeniji nego svjetovni, ali nije s tim odmah kazano, da su svi oni, koji su u duhovnom staležu, odmah s tim bolji i kreposniji. U ovom su odlučna milost Božja i vlastita saradnja, a baš ova saradnja može da bude i biva u konkretnim slučajevima savršenija kod koga svjetovnjaka kršćanina pred kojim mlakim crkovnjakom. I sami svjetovnjaci vide veliku korist u redovnicima i redovnicama, pak oni preko L. Bertranda ovo kažu: „Borba protiv samostana i redovnika — borba je protiv savršenijega oblika samoga čovječanstva. Nek se samo malo pripazi na onaj veliki trud, koji duhovna osoba ulaže oko svoga savršenstva. Pravi je redovnik gospodar samoga sebe, gospodar svoje volje i svojih osjećaja. Njegovu dušu prožimlju neobična čuvstva i probrane duhovne misli, što ćemo uzalud drugdje tražiti. Ma s koje strane mi pravoga redovnika promatrali, mi ćemo samo u njemu otkriti remek djelo pravog čovjeka, kao dostojnoga predstavnika najsavršenijega čovječanstva. Žalosno bi bilo čovječanstvo, kad među ljudima ne bi bilo odabranih duša, koje će svojim nadčovječjim naporima pokazivati radi većih i plemenitijih ciljeva prezir prema onome, radi čega se ljudi međusobno krve, svojim primjerom pokazujući bolje staze sretnijem životu, posebno na drugom svijetu. Ako je sv. Tereza kršćanski živjela, njezin je rad bio u najboljem smislu riječi i čovječanski."

6. Francuska mudrost.

U borbi protiv svih mogućih vrsta kongregacija, redova i uopće cijeloga katoličkoga klera najviše se istakla francuska vlada. Odavno je ona pripremala tako zvane laičke zakone, uperene pro-

tiv katoličkoga klera a i protiv samih katolika. Posao laicizacije kraju su priveli dva čuvena francuska državnika Waldeck-Rousseau i Combes (1901, 1902, 1903, 1904). Ovi su zakoni i danas uglavnome na snazi i ljevičarski se karteji i danas u francuskom parlamentu pod vodstvom Herriota na nje opiru. Rusija i Meksiko u pogoršanom izdanju poveli su se za francuskim metodama. Važno je znati, kako su se opravdavala i kako se još danas opravdavaju progonstva protiv katoličke Crkve i protiv njezinih ponajboljih sinova.

Naši su protivnici lukavi i oštroumni. Oni su rijetko kada očitovali svoje prave namjere. Najnepravednije zakone i najgora progonstva oni su znali prikrivati blistavim plaštem šupljih fraza i dobro smišljenih sotonskih kleveta. Pri stvaranju bezbožnih zakona cijelom su svijetu najavljivali, da oni to rade za zaštitu ljudskog dostojanstva i ljudske slobode, što je tobože ugroženo sa strane katoličke Crkve, njezina klera i njezina redovništva. Nijesu mogli podnositi, što se tobože crkovnjaci i redovnici vežu obećanjem ili još više zavjetom posluha sve do svoje smrti prema određenim starješinama: biskupima, Papi, generalima, provincijalima, gvardijanima i t. d. Naše neprijatelje tobože duša boli radi ovakoga duševnoga ropstva, pa bi nas htjeli osloboditi ovakoga ropstva i povratiti nam veselje slobodnih i nezavisnih ljudi. No oni nijesu htjeli da pogledaju sami na se, jer, kad bi bili to učinili, opazili bi, da su baš njihove vođe po tuđem diktatu i ova nam progonstva pripremili.

Na kongresu pariške lože (1899), kad se uprav radilo na protucrkvenim zakonima, tada su slobodni zidari raspravljali, kako će se što uspješnije vezati članove francuskoga parlamenta i istodobno članove francuske lože, da u saboru glasuju onako, kako loža hoće. Kad im je u parlamentu zastupnik Lerolle u lice dobacio njihovu nedosljednost i njihovu nedostojnu rabotu, tada se ni najmanje nije sustezao framason Blatin, koji je izjavio: „Mi smo dužni, da se pokorimo disciplini, koju smo slobodno na se primili. Kad smo postali framasoni, mi smo se odrekli mnogih naših ličnih prava i lične inicijative, pa smo vezani da se prilagodimo volji našega framasonskoga vodstva." Čudne logike kod naših protivnika! Nije protiv ljudskoga dostojanstva, ako se oni odriču svojih prava i podlažu drugome, a eto je protiv ljudskog dostojanstva i ljudske slobode, ako to katolički redovnici i svećenici rade, makar da su razlozi njihovih obveza i zavjeta daleko plemenitiji,

moralniji i narodu korisniji!?

Našim protivnicima najzazornije je, što osobito katolički redovnici nijesu slobodni ljudi; a sloboda je, po priznanju svih, najljepša ljudska odlika. No ni ovdje oni ne pogađaju istinu. Redovnici, ma bili kojega reda, oni su slobodni pače i slobodniji nego li drugi ljudi, koji nemadu zavjeta. Nikakav stvor nije posvema slobodan. Mi smo ljudi vezani raznim zakonima fizičkim, moralnim, društvenim. Ali ostavimo to. Prijeđimo na samu stvar. Svaki je čovjek slobodan, dok čini ono šta on hoće. Je li njegova volja, da sklopi pogodbu bilo s kim, tada je slobodan, dok je ne sklopi. Kad je sklopio, on više bez privole druge osobe, ne može je više poništiti. Ovdje već nije slobodan, ali se njegov čin s razlogom zove svojevoljnim, slobodnim, jer ga je slobodnom voljom, od nikoga nagnan, učinio. Za razna zvanja ljudi se slobodno odlučuju. Neko postaje zanatlija, činovnik, umjetnik, učenjak, svećenik, redovnik u običnom životu, makar da prilike pri izboru zvanja znatno uplivaju, ljudi se svojevoljno na sve ovo određuju. Nema nikakva posebnoga razloga, radi koga bi nam bilo prosto nijekati slobodu kod redovnika i svećenika, a pripuštati je drugim ljudima. Pače jače je razvijen smisao slobode kod one čeljadi, koja se svojom slobodnom voljom veže doživotno na koji uzvišeniji posao n. pr. za njegu bolesnika, za pouku mladeži za svećenički i redovnički apoštolat, jer se uzda, da je on s postojanošću svoje volje sposoban i ovaka junačka i korisna djela da izvađa i preko cijeloga svoga života. Ovake veze ne dokazuju ropstvo i slaboću volje i karaktera nego je uveličavaju u očima svih nepristranih motrioca.

Čovjek je sposoban da preuzme doživotne obveze i dužan da ih čuva. Primjera imamo u obiteljskom životu: doživotna veza muža i žene. Doživotna je veza svećenika, redovnika i svečano ili doživotno zavjetovane redovnice s Bogom i s Crkvom. Mogu nadoći prilike, kada Crkva olakoćuje ili rješava pred svojim licem redovnike od zavjeta ili svećenike od njihovih obveza, pak ona doživotnost vršenja dužnosti prestaje, iako je dotična osoba pozvana da čini strogi ispit savjesti, jesu li potpuno i pred Bogom opravdani razlozi ovakih crkvenih otpusta. Ipak stoji to u svakom slučaju, ako se svećenik i redovnik zaboravio svoga zvanja i ne će više da ustraje na započetom putu, tada je on stvarno slobodan, da okrene leđa i svećeničkom zvanju i svome redu, što se nažalost i događalo i događa na štetu dotičnika, na štetu i na

sablazan Crkve i naroda. Ipak će se rijetko ko naći, da će ovakim odmetnicima pripisati bolji i veći značaj nego onim ljudima, koji uz razne žrtve i neprilike sebi i drugome na korist ustraju na putu zvanja i kreposti.

7. Nacionalna pogibelj.

Neupućeni ili zlobni ljudi napadaju svećenstvo, i redovništvo kao neku društvenu, nacionalnu i domovinsku pogibao, premda baš protivno stoji, da su oni opća blagodat i za društvo i za narod i za domovinu. Od čega bi mogla prijetiti ova pribojavana pogibao? Možda od zavjeta siromaštva? Ako društvo raznih nedaća trpi, to ga trpi baš uprav radi pohlepe za blagom i bogatstvom, pri čemu se događaju razna razbojstva i nebratske spletke u svim društvenim slojevima na račun brata iskrnjega. Današnje društvene nevolje, koje nas biju sa strane kapitalizma i pauperizma izvor im je u neobuzdanoj pohlepi za blagom ovoga svijeta. Nije li uprav živa potreba i korektiv ovoj ljudskoj pogibeljnoj gramzljivosti, da odabrani ljudi svojim primjerom pokazuju svijetu, da ima za čovjeka i uzvišenijih ideala, kojima može da služi nego li su propadljiva dobra ovoga prolaznoga svijeta. Svećenstvu i redovništvu spočitavaju se nagomilavanja blaga i bogatstva u kaptolima, samostanima i crkvama, ali ova bogatstva, kad ih je bilo, nijesu obično služila pojedinim ljudima, nego su služila zajedničkim interesima škole i kršćanskoga milosrđa, za što svaki i pojedini narod može da navede svijetlih primjera.

Ni zavjet čistoće nije bez svoje velike društvene cijene. Grdna je mana lakomost i nebratstvo, ali nije ljepšega lica ni kuga moderne bezobrazne nečistoće. Ona se udomila sa svim svojim poraznim posljedicama i u obitelji i u svim mogućim oblicima našeg društvenog i javnog života. Ako je ikada trebalo, da se nađe odvažne čeljadi, koja će svojim primjerom pokazati mogućnost i stvarnost kršćanske čistoće, to je baš u naše vrijeme. Svećenička i redovnička čistoća praktično pokazuje smisao za bračnu čistoću i za čistoću mladića i djevojaka i samim svojim primjerom bogato nadoknađuje sve umišljene brojčane gubitke na vlastitoj djeci, kad svojim radom i životom bude smisao prave bračne doživotne vjernosti, na čemu počiva i brojčana snaga svakoga naroda.

Protivnicima je najzazorniji zavjet sv. poslušnosti. U njemu

vide nacijonalnu i državnu pogibelj. Umišlja se, da je redovništvo a i sve svećenstvo u rukama tuđinskoga Rima i da on preko sv. Oca Pape, generala i biskupa preko područnoga svećenstva, a osobito redovništva, vode antinacionalnu i antidržavnu propagandu. Ova se pogibao još većma naglasuje, kada se je u susjedskoj blizini kao što je naša država i Italija. I u ovome je samo umišljena pogibelj. Nijesu Pape niti bilo koji crkveni dostojanstvenici tu da vode bilo koju političku propagandu nego da se bave svojom vjersko-moralnom misijom. Kad bi se i htjeli s političkim poslima da bave, tada ne postoji nikakva dužnost ni podložnih svećenika ni podložnih redovnika da ih na tom putu slijede. U kodeksu i u redovničkim ustanovama točno je označeno u čemu se ima ko podlagati. Nesamo da slični nalozi ne mogu da dolaze pod kompetenciju dotičnih starješina, nego bi se podložnici ogrješivali o svoju savjest i o Bogom zapovidenu ljubav prema svome narodu i prema svojoj državi, kada bi protiv njih radili. Svijesni crkveni poglavari, ma kome oni narodu pripadali, u prvom im je redu na srcu vjersko i moralno dobro vjernika, koje ne smidu s lakoumnim političkim spletkama ugrožavati. Ako se pojedinac i zaboravi svoje uzvišene misije, tada će se bez sumnje i možebitne nezgrapne makinacije pravedno razbiti o razvijenu svijest nacionalnoga svećenstva. O tome nam je jasan dokaz povijest svih evropskih naroda — u prvom redu i našega — koje u borbi za svoju nacionalnu slobodu najviše pomogoše katolički, uopće kršćanski redovnici i svećenici.

8. Pravi uzroci.

Neprijatelji klera prikrivaju prave razloge progonstva. U ovoj zakulisnoj raboti francuski su se liberalci i framasoni pokazali spretni majstori. Njihove razloge epigoni malih naroda samo majmunski opetuju. Na prave razloge progonstva u Francuskoj u svoje je doba upozorio Francuski akademik E. Rousse: „Oni s progonom hoće da ubiju sami redovnički duh. Ili još jasnije, njima je do toga da unište svaku vjersku i katoličku ideju. Ne znam, da li imadu snage, da to učine (danas s radošću možemo kazati, da je nijesu imali i da je nemadu — jer vrata paklena Crkvu ne mogu uništiti. Krstovo je to obećanje), ali, nastavlja akademik, nemadu na to nikakvą prava. Zaista je slaba svjedodžba za svakoga Francuza(?), kada u ime tobožnje građanske slobode progone one, koji ju jednako za se s pravom traže i kad se poriče slobo-

da i sposobnost mišljenja onima, koji jednako ne misle kao mi, makar se ti ljudi zvali Bourdaloue, Lacordaire ili Ravignan." Na bezvjersku mržnju protiv klera s francuskom elegancijom i plastičnosti upozorili su francuski pisci pa ću neke od njih i navesti, jer su zanimivi i za naše prilike poučni. Monsegner De Segur piše: „Svećenička je mantija nišan svih revolucijonarnih vragova. Bijela im mantija kopa oči; crvenu i ljubičastu još ponešto štede, ali zato na crnoj mantiji — kojom se odijeva prosti kler — svoj bijes iskaljuju". Francuski svećenik Huvelin služi se s ovom slikom: „Ima ljudi, koji dižu graju na svećeničku mantiju, kao što je dizao graju na zvona veliki neprijatelj Crkve Bernardin de Saint Pierre. Jeka zvona uši mu je vrijeđala, jer je davno zaboravio njihov glas. Zvono mu dozivlje u pamet konac ovoga smrtnog života, obavješćuje ga o danima sv. prve Pričesti i o nevinim danima mladosti, kad ga je zvono u Crkvu zvalo. Slični utisak čini i klerička mantija. I ona ih sjeća nebeskih istina. Da se grižnji pokvarene savjesti izbjegne, blatom se i pogrdama nabacuju na svećeničko odijelo."

Kad je francuska vlada godine 1871 plijenila i zauzimala isusovački samostan u Marseille, neki činovnik ustavi Oca superiora Calage, pa mu reče: „O da znaš, koliko te ja mrzim!" — Ovaj mu mirno odgovori: „O da znaš, brate, koliko te ja ljubim!" — On mu drsko odvrati: „Ne trebam ja tvoje ljubavi, nego ja trebam tvoje krvi!" — Isusovac mu opet reče: „ Kako me možeš mrziti, kada me i ne poznaješ?!" — Na ovaj upit čuo je ovaj bezbožni odgovor: „Ja znam Boga, koga ti propovijedaš i stoga te mrzim!"

9. Francuski tigar.

Žrtvom ovakog neraspoloženja prema kleru bili su i najveći francuski državnici. Tu nedavno umrli Ministar i poznati tigar, Clemenceau priznaje to o samome sebi. Poslije rata ovako piše o francuskom kleru: „Prema kleru nijesam imao nikakva pouzdanja. Spočitavao sam mu, da je neprijatelj slobode mišljenja i da nas slobodne ljude progoni. Početkom rata, kad sam zalazio u vojničke ratne jarke, i kad bi mi kazali za koga svećenika, odmah bih upitao: na koji vas način ova čeljad poživinčuje? Čudio sam se posve drukčijim odgovorima nego što sam ih očekivao. — Odgovaralo mi se: Šta zar svećenici nas poživinčuju!? Posve protivno! Oni su nam uzor u ljubavi prema domovini, u požrtvovnosti, u

junaštvu i mi ih zaista iskreno volimo. Pače su mnoge regimente tražile vojnička odlikovanja za nečuvena djela hrabrosti, koje su svećenici učinili. Ovake sam svećenike k sebi prizivao, mojim ih rukama odlikovao i bratski ih grlio." Dobro opažaju francuski katolici, da je vrlo loša svjedožba o uviđavnosti i pravednosti framasonske francuske vlade, da se htio svjetski rat pa da uvide vrijednost svoje vlastite djece; a stari francuski premijer morao je dočekati starost od 77 godina, da uvidi zasluge francuskoga svećenstva i pokaže malo srca prema najzaslužnijim sinovima svoga naroda.

10. Opći pogled iz našeg svijeta.

Ne treba biti ni katolik ni svećenik, da se prizna prvorazredni, gotovo jedini utjecaj kršćanstva i katoličke Crkve na opći razvoj cijele evropske kulture. To čine svi pošteni i objektivni povjesnici, makar oni i ne bili našega katoličkoga uvjerenja. Da čujemo samo jednoga između tolikih drugih.

Francuski državnik i pisac Frano Petar Vilim Guizot kaže: „Nepobitna je činjenica, kako vas intelektualni i moralni razvoj Evrope bitno počiva na kršćanskoj teologiji, koja je znala duhove osvojiti i dalje ih voditi. Svi nazori opiru se na nju i ona je rukovodilja u svim filozofskim, političkim i povjesnim pitanjima. Teološki je duh na neki način ona krv, koja protiče žilama čovječanstva sve do Bakona i Descartesa. Ovaj je upliv bio najblagoslovljeniji... Bio je to sustav, koji je neizmjerno nadmašivao sve ono što je mogao da stvori stari svijet."

Zaista i ovaj navod može se vrlo zgodno navesti u prilog apologiji katoličkoga klera. Oni, koji su po mišljenju naših neprijatelja ropski i ograničeni duhovi, koji ne bi mogli da imadu smisla za unapređenje moralne i ljudske kulture, stvorili su nešto, čemu se svijet s razlogom divi. U ovom su radu u prvom redu sucjelovali rimski Pape, kardinali, biskupi, svećenici, redovnici, redovnice, dušobrižnici i misionari, pa im duguje čitav svijet — i isti oni, koji ih danas najžućljivije napadaju žive od mukotrpnih truda ovih suvišnih stvorova — i sami neprijatelji duguju svoju zahvalnost.

Što vrijedi za cijeli svijet, to vrijedi i za naš narod. Narodna prosvjeta i naša narodna sloboda ima da najviše zahvali baš radu crkvenih, svećeničkih krugova. Naša hrvatska narodna prošlost usko je vezana s katoličkom Crkvom i nitko ne će moći da poreče

blagoslovljeni utjecaj rimskih Papa i katoličkoga klera na razvoj i veliki procvat Hrvatske države. Za vrijeme turskoga zuluma opet je Hrvatska, može se reći, jedino nalazila zaštite u katoličkoj Crkvi i u njezinu kleru. Istim svijetlim utrenicima stupaju i u novije doba katolički svećenici. Kad je prijetila nacionalna propast našemu hrvatskome narodu, što lealno priznaju i svjetovni povjesnici, Antun Cuvaj piše u svojoj građi za povijest školstva: „U ovo doba, kad je nad narodom našim lebdila najveća tmina narodne nesvijesti i neznanja, umio je Bogom nadahnuti čovjek udesiti na svojim javor-guslama takve glasove, da je njima nesamo oda sna probudio uspavane stare narodne junake, već je i narod prenuo i pokazao mu metu budućnosti. Muž taj bio je fra Andrija Kačić." Bogoduhi pjesnik nije bio osamljen u svom radu, nego su prosvjetnim radom pripravljali put vedrijim danima narodne budućnosti katolički svećenici, isusovci, dominikanci po gradovima, dok o subraći starca Milovana i o njihovu radu među prostim progonjenim narodom u hator istini sami Savremenik nedavno ovaj ulomak donosi:„ Predstavnici te, recimo narodne struje bijahu oduvijek u onim zemljama bosanski franjevci, koji su u dušu poznavali svoj narod, otimali ga malo po malo uspavljavajućem utjecaju Orijenta i čuvali u njemu kvasac vjere i nacionalne svijesti, koji ih je povremeno morao spojiti, nadovezujući stare tradicije, sa zapadnom Evropom. Taj rad zahtjevao je mnogo truda i samoprijegora, veliku i jaku odlučnost volje i karaktera, goleme ustrajnosti, uzevši u obzir abnormalne okolnosti, koje su vladale u onim zemljama za puna četiri vijeka osmanlijskog režima. I bosanski su franjevci ustrajali do konca, boreći se neustrašivo sa svemožnim pašama i vezirima, podgrijavali su vjeru, širili pismenost i kulturu." Savr. (1918, 372). Mi ni danas, makar da smo svjedoci bližih događaja ne možemo dovoljno da ocijenimo kulturni, nacionalni rad samo jednog katoličkog velikana biskupa Strossmajera bez čijeg kulturnog i nacionalnog rada možemo pouzdano reći, da ne bi bili doživjeli ni našeg narodnog oslobođenja, jer bez hrvatskog sveučilišta i Jugoslavenske Akademije ne bi bilo ni u narodu ni u inteligenciji one nacionalne svijesti, koja je na koncu konca i bila odlučna pri našem ujedinjenju.

Slične su, ako ne još i veće su usluge crkvenih ljudi za naš slovenski i srpski narod. Kažem i srpski narod, jer slobodni zidari ne štede ni pravoslavne crkve ni njezinih ljudi, premda mora i za srpsku crkvu svaki nepristrani promatrač potpisati riječi uni-

versitetskog profesora Pavla Popovića (Glas Srpske Kraljevske Akademije CIV, Drugi razred 60 — Sremski Karlovci 1922-str. 8): „Svakome je poznata velika važnost, koju ima nova srpska patrijaršija (1557—1766) i ja sam u jednom svom spisu imao prilike da naglasim. Ali ja držim da se njena važnost prostire i na našu književnost. Ceo rad na ćirilovskoj književnosti za ovih dvesta devet godina može se svesti, bar u glavnim linijama, na rad obnovljenja Makarijeve patrijaršije. Doduše, ona nije duhovni pokret, ali je duhovna organizacija, a to je za naš cilj skoro svejedno." Vjera i prosvjeta Srbiju su spasile, a ove su sile bile i kod njih kao i kod svih kulturnih naroda pretežno u rukama klera.

Ne ću da zlorabim ustrpljivost i da dalje zalazim u navađanju razloga za što bujniji procvat kršćanskoga duhovnoga života, jer bi me to odvelo van uskih granica moga razlaganja. Ipak moram i za naše prilike napose istaknuti, da o sretnom ili nesretnom razvitku ovoga života zavise nesamo naša vjerska dobra nego i prosvetna i ekonomska i karitativna i uopće narodna dobra, jer bez valjanoga klera sve će ovo stradati na opću štetu svih nas.

Nek mi bude dopušteno završiti ovo moje razlaganje s riječima velikog Francuza književnika Viktora Huga, koji je ustao na obranu francuskoga klera s ovom jedrom apologijom, koja vrijedi za sve one, koji se bore protiv klera i protiv redovništva: „Svećenici i redovnici ujedinjuju se i skupno stanuju. S kojim pravom? S prirodnim pravom udruživanja, koji vrijedi za sve ljude. Oni se zatvaraju svojim vratima. S kojim pravom? Ta svak ima pravo da otvara i zatvara svoja vrata. Oni ne izlaze iz samostana. Zašto to? Eto za to, što svak ima pravo da izađe ili da ostane kod kuće.

Što ta čeljad čini po samostanima? Tiho govore; gledaju preda se; mnogo rade; odriču se svijeta, taštine, tjelesnih užitaka, plesova, nema ih vidjeti u gradskim zabavama. Odijevaju se prostim suknom. Ništa ne posjeduju. Kod njih je najveći bogataš jednak najsiromašnijem bratu. Pače i on mora da sve svoje bogatstvo napusti.

Sobe su im sve jednake. Svi se jednako odijevaju, istu siromašnu hranu uzimlju, spavaju na jednakim posteljama, i umiru na istim ležajima. Jednak im kapuč a jednak im je i pasac.

I bosonoštvo sve veže. Bio ko između njih svjetski knez ili učeni doktor, jednaki su među se. I prezime zaboravljaju a samo se bratskim imenom zovu. Tjelesne obitelji ne poznaju a žive

u duhovnoj. Svi su im ljudi rodbina a svoje se rodbine odrekoše. Rodbina su im neznalice, bolesnici, grešnici i siromasi. Slušaju onoga, koga sebi za starješinu biraju. Svi se među se braćom nazivlju. Oni Boga mole. I bezumni ljudi misle, da su trutovi, da ništa ne rade! Ali nema djela tako uzvišenih, kao što su djela ovih ljudi. Nema rada korisnijega do molitve i to do molitve baš za one koji nigda ne mole!"

RADIĆ fr. Ignacij - Hercegnovi.

Kultura razuma.

(Educatio intellectus.)

Kultura duha (Vidi Nova Revija 1930, 1. str. 39 - 47) uključuje u prvome redu kulturu razuma. Kultura razuma najvažnija je i najkorisnija služba u duševnom životu čovjeka; ona nas dovodi do spoznaje istine i do spoznaje Boga i njegovog zakona. Kultura razuma podloga je svakog napretka: intelektualnog, moralnog, prosvjetnog i vjerskog. Duboko moramo upoznati naše dužnosti: staleške, socijalne, vjerske. Onda će i naše znanje biti znanje korisno, košto i redovito mora da je čedno, poučljivo, metodično; uvijek u službi istine i ljubavi. Evo predmeta ovog članka.

Služba najvažnija.

Kultura razuma služba je najvažnija. Po razumu je čovjek između zemaljskih bića na prvome stepenu; po razumu se on visoko izdiže nad svom živom i neživom prirodom; po razumu se on s jedne strane dotiče anđela, budući da se po svojoj tjelesnoj prirodi dotiče svih živih bića, čija on eminenter sadržava sva savršenstva. Po razumu je čovjek faktor najjači kulturnog napretka. Po razumu i po neumrloj duši, čovjek je slika i prilika Božja; on je odraz Božje moći i ljepote; on je kruna sveg stvorenja. Po razumu je čovjek odraz Božjeg svijetla i Božjeg razuma. Sam Bog je u našem razumu zapalio svijetlo istine; a na tom svijetlu iskresuje se vatra Božje ljubavi. Razumom mi spoznajemo istinu, a pošto se ista istina trascendentalno poistovjetuje sa dobrotom, mi istoj istini u obliku dobrote, težimo voljom, ljubimo ju srcem i ostvarujemo djelom. Sjedinjenje razuma sa istinom, volje sa dobrotom, srca sa ljepotom, zovemo mi ostvarivanje ideala. Metafizičko trojstvo istina, dobrota i ljepota pobuđuju u čovjeku spoznaju, težnju i ljubav. Objektivni se red povezuje sa subjektivnim. Eto čovjeka u službi ideala. Ideal je istina obliještana svijetlom dobrote i ljepote. Tu istinu shvaća razum. Kultura razuma, služba je najvažnija.

Služba Božja.

Znanje je prava Božja služba. Sve što je Bog stvorio i što

On svojom moći uzdržava, cijela divna priroda, sjajno nebo, čovjek i moralna svijest u njemu, sveukupno carstvo stvarnosti — sve su to tragovi Božje moći i dobrote, Božje mudrosti i ljepote. Znanje uhodi te tragove. Priroda sa svojim zakonima — to su ljestvice do Boga. Uspinjati se ljestvicama, što ih misaonom duhu pruža načelo uzročnosti, i tako preko posrednih spoznaja uspeti se do najviše spoznaje, do istine koja uključuje sve druge — takvo znanje na području Božjeg gospodstva jest prava Božja služba, jest opjevanje Božje slave.

Bogoduhi pjesnik staroga zavjeta u svojoj je velepjesmi **Blagoslovite** pozivao sve stvorove: nebo i zemlju, more i kraj, studen i toplinu, vjetrove i tišine, životinje na moru i na kopnu, da blagoslivljaju Gospoda; jer sve su to stvorovi Božji. Mi se ne možemo nadiviti onim toli dubokim i snažnim izlijevima poštovanja i ljubavi spram Boga Velikoga kod jednoga sv. Augustina, koji je u svojim Meditacijama, Solilokvijima, Ispovijestima, svukud u djelima Božjim vidio samo zrake Božje istine, mudrosti i ljepote. Priprosti sv. Franjo je promatranjem Božje prirode postao karakterističkim sredovječnim trubadurom, koji više no prostotom stila, zadivljuje žarkošću svojih čuvstava.

Najkraći put ljubavi prema Bogu jest spoznaja Boga. **Ignoti nulla cupido.** Ko spoznaje Božju moć i mudrost u redu stvaranja, Božju ljubav u redu Otkupljenja i Posvećenja, on će se ne samo diviti Božjoj mudrosti, već će i uzljubiti Božju dobrotu i ljepotu. Duboko znati, znači duboko osjećati, žarko ljubiti, revnosno raditi. Ne kažem da znanje i ljubav, uvjerenje i rad moraju biti redovito povezani; ali stoji da spoznaja predhodi svakoj ljudskoj djelatnosti. Poklon istini bit će za razumnoga muža i poklon dobroti. Razborit čovjek ne trpi u sebi nesuglasja. Logika je sila, košto je sila i istina. Znanje u službi istine, bit će i znanje u službi dobrote, u službi reda i dužnosti, u službi Božje volje. Znanje je dakle Božja služba.

Razum u službi dužnosti.

Čovjek je etičko i socijalno biće; on na području svoga rada imade dužnosti spram Boga, spram bližnjega i spram samoga sebe; dužnosti staleške, socialne i vjerske. Svakomu čovjeku treba stanoviti kvantum strukovnog, specialno moralno-ascetičkog znanja, koje će ga usposobiti na što savjesnije i na što savršenije vršenje istih dužnosti. Tako će on u stanovitom pravcu promicati

socijalno i kulturno dobro cijele društvene zajednice. Ali zato valja svoje dužnosti svestrano, ne samo sa svoje tehničke već i sa svoje moralno - vjerske strane što dublje upoznati i vježbom proćutjeti. Tako se dođe do savjesnosti. Savjesnost nije drugo no svijesno i požrtvovno vršenje dužnosti, jer je to zahtjev razuma i Božje volje. Savjesnost postane krepost, kad nam u praksi provedena spoznaja dobra postane postojanom dobrom navikom.

Razum dakle uzgajati za službu dužnosti znači: pronaći i usvojiti razumom, voljom i srcem sve one više moralne motive, koji će našu volju postojano sklanjati na dobro, na žrtvu.

Rationes aeternae.

„Između spoznaja koje moramo steći ne smiju apsolutno uzmanjkati vjerske istine, one uzvišene i vjerske istine (rationes aeternae) koje objavljajući nam odnose, koji opstoje između nas i okoline, između svijeta i Boga, između sadašnjosti i vječnosti, čine da zadobijemo pravi smisao stvari, a to je nedvojbeno najplemenitiji predmet što ga postizava intelektualna izobrazba; bez ove religijozne ideje manjka temelj i spojka sa svim drugim znanostima, a kroz nju dolazimo do spoznanja kršćanskih istina, koje uređuju moralni život, bez kojih bi čovjek bio bez oslona. Pošto se sve temelji na vjeri, slijedi da je vjera ona koju moramo sa najvećom brigom upoznati" (Meschler).

Da dođemo do jednog, na vjeri i razumu istaloženog i utemeljenog jedinstvenog nazora, u kojemu bi se narav i nadnarav, vrijeme i vječnost, Bog i čovjek, slili u jednu veliku i suglasnu istinu, treba nam sustavnog poznavanja filozofije. Filozofija pak, ta službenica teologije, uvesti će nas u carstvo objavljene Božje istine, u taj okean svijetla, za omeđašeni ljudski razum.

Katekizam.

Praktički pak treba da kršćani upoznaju **katolički katekizam;** da ga usvoje razumom, voljom, srcem i životom kao jedino stalni putokaz od vremenitog života k vječnosti. Katekizam više nego li učiti valja promatrati i dan s danom u život provađati. Evanđelje treba da nam bude uvijek otvorena knjiga gdje ćemo milo gledati i unutarnjim iskustvom proćutjeti svu uzvišenost, potrebu i ljepotu Isusa Krista i njegove nauke. To je spoj razuma i srca, neka vrst kontemplacije. Izvor ove nebeske znanosti je vjera, živa vjera, duh vjere. Njezin je predmet Isus Krist, Propeti Spasitelj. „Ovo je život vječni da upoznaju samo tebe jednoga i pravoga Boga i kojega si poslao Isusa Krista" (Iv. 17, 3). Tu je nauku prćutio sv. Pavao kad je pisao: „Ne sudim da između vas nešto znadem nego Isusa Krista i toga Propetoga" (I. Kor. 2, 2). Da se ovu nauku steče hoće se poniznosti, jer ju je Bog „sakrio od premudrih i prerazboritih a objavio ju je malahnima" (Luk. 10, 21). Zato „ako je koji od vas lišen ove mudrosti nek ju od Boga isprosi, koji ju svim dava u obilnoj mjeri" (Jak., 1,5).

Znanje nek je korisno.

Korisno nama i drugomu. Znanje izobrazujući razum imade, glavnu svrhu da volji, koja je inače slijepa moć pruži potrebito svijetlo na putu moralno praktičnog života. To svijetlo crpa razum iz naravne i objavljene istine. Razum shvaća načela rada (etika) a volja ih u čin privađa. Razum je princip reda, a volja izvedbe. Razum je oko, a volja je ruka. Volja se nikada ne smije oduzeti vodstvu razuma; ali i razum da u ljudskom životu uzmogne imati vodeću ulogu treba da uvijek visoko drži zapaljenu zublju istine, koja će zublju postojano rasvjetljivati idealne visine dobrote i kreposti. Razum treba da volju orijentira spram dobra, spram ideala, spram Boga, tog sjevernog pola naše duše. Sve što tamo ne smjera, to su **passus extra viam;** beskorisno i pogibeljno zabasanje. Pravo je znanje nama korisno.

Znanje ne smije biti egoistično; ono treba da koristi i bližnjemu. Obitelj, država, crkva, društvo, koji su nas uzgojili iščekuju da im povratimo dobitak na uloženu glavnicu; da što savršenijim vršenjem svojih zvaničnih i socijalnih dužnosti promičemo kulturni napredak zajednice. Čim širi budu krugovi našega znanja tim će širi i dublji biti krugovi našega djelovanja. Na svakom polju treba nam kvalificiranih radnika, napose na području uzgoja, Neznanje, lakoumnost, površnost teško se osvećuju. Svi veliki socijalni reformatori, bili su na području svoje djelatnosti pravi stručnjaci. Utemeljitelji redova napisali su najbolja pravila redovničkog života.

Daleko od nas svaka znanstvena površnost, koja n. pr. i u novinskim feljetonima hoće da sa malo redaka riješi i najvitalnija pitanja naše svrhe i eksistencije; pozivajući se u tu svrhu na dvojbene auktoritete, kojima ne manjka katkada neka duhovita originalnost pomiješana sa kurijoznošću, ali uvijek više manje na štetu znanstvene savjesnosti. Plitki umovi, koji to čitaju

ostaju, ko prazne tikve uvijek na površini. Puki dilentantizam. Pravo znanje, to je ozbiljan i požrtvovan rad u službi istine i ljubavi. Ono rasvjetljuje staze života, ono prokrčuje puteve pravoj uljudbi, ono je ozbiljan faktor kulturnom napretku. Ali takva znanost je ozbiljna i duboka a ne površna i kurijozna.

Znanje nek je čedno.

Svi ne možemo sve znati. Područje je znanosti neizmjerno, košto je i neizmjerno područje istine. Na svakome polju ne možemo biti stručnjaci; fali nam zato sposobnost, a da i ne spominjem kako zato nemamo ni vremena a možda ni dužnosti. Htjeti u pogledu znanja prekoračiti granice mogućnosti, htjeti pod svaki način usposobiti se u svemu, to znači pasti u površnost, koja karakteriše sve enciklopediste. Fatalno je pak kad bi htjeli odgonetnuti što se odgonetnuti ne može; kad bi n. pr. htjeli razumjeti i otajstva naše svete vjere. Mudro je dakle prema subjektivnim i objektivnim okolnostima urediti svoje znanje tako da najprije naučimo što nam je nužno pak što nam je korisno, napokon što je i zabavno, ali uvijek u granicama mogućnosti.

U prijepornim pitanjima čedno branimo svoje mnijenje; jer duh oholosti i tvrdoglavosti lako nas mogu zavesti, da više sofističkom duhovitošću nego li istinoljubivošću se zalažemo za nazore, koji su više ideali našega srca nego li plod hladnog rasuđivanja. Pretvrdoglavo braniti neko mnijenje, može biti i protiv pravice i protiv ljubavi. Presamosvijesno nadmećanje, otuđujući nam srca naših pregovaratelja, onemogućuje nam i objektivno raspravljanje. Tu se više puta ne radi o istini već o inatu.

Stoga ne budimo t v r d o g l a v i. I pobožne duše podložne su ovoj mani, koja je inače velika neprijateljica pobožnosti. Pobožnost je prostodušna i ponizna, a tvrdoglavost naprotiv vodi razdvojenju duhova, parbama i nemirima. To je fanatizam ali ne za istinu. Tvrdoglavost ne podlaže se ni Bogu ni Crkvi, ni u opće auktoritetu izvan sebe. To su pravi heretici i protiv naravne istine i protiv moralnih i u opće vjerskih istina. Takvim ljudima valja se naprosto ugnuti, kad se s njima, ma s koje ih strane uzeli, ne može kraju. I doista ništa nas više ne približava besmislenosti kao tvrdoća u svojim nazorima. Oh budimo malo čedniji, i „ne vjerujmo da smo usvojili sve znanosti i da imamo baš mi zadnju riječ u svim pitanjima; neizmjerno je više onoga što ne znamo nego li što znamo. Biti neodvisan u sudu lijepa je stvar; ali je dobro a često je i bolje slušati i poprimiti što drugi

govore. Dobra je neovisnost samo da nije protiv istine. Spoznaja samoga sebe najbolje je sredstvo protiv tvrdoglavosti; ona čini da budemo ponizni i razboriti. Najmudriji jesu uvijek i najpoučljiviji" (Meschler).

Znanje nek je poučljivo.

Moramo priznati da ništa ne postane više svojina našega duha koliko znanost; i nigdje toliko u svojim očima ne rastemo koliko kad stečemo puno spoznaja; jer „znanost nadima" (I. Kor. 8,1). Radi toga mora da je ponizna poučljivost vjerna pratilica našega znanja. Ne treba svagdje pokazivati svoje znanje, jer „mudraci sakrivaju znanost a usta luđaka blizu su postiđenosti" (Posl., 10,14). Nek nam ne bude teško primiti i poduku od drugih, osobito nam valja djetinjskom poučljivošću podložiti se u stvarima vjere. Mi možemo nastojati da dođemo do shvaćanja vjerskih istina, upotrebljujuć nauke sv. Otaca i crkvenih naučitelja, osobito sv. Augustina i sv. Tome, ali i to, sa nekom pobožnošću i umjerenošću, izbjegavajući svaki hiperkritički duh, koji hoće, pod izlikom da dogme protumači, ove da umanji i iznakazi.

U diskusijama ne tražimo zadovoljštinu svog znanstvenog renomea i pobjedu svojih ideja, već pobjedu istine. „Ljubite samo istinu i ljubav" (Za, 18,19). Rijetki je slučaj da i u mnijenju našeg protivnika nebi se krilo po koje zrnce istine; pak mi i ovo zrnce prikupimo bilo stoga da se primaknemo k integralnoj istini a bilo i stoga da se uzdižemo u poniznosti i u ljubavi.

Znanje nek je metodično.

U tom valja nam se držati ovog reda: što je glavno nek ostane glavno a što je sporedno nek je sporedno; najprije nužno, pa korisno, pa ugodno; ugodno nek je podređeno korisnome a korisno nužnome. U prvom redu stoje dužnosti spram Boga i spram same naravi (praecepta naturalia), pak staleške i ostale dužnosti. Između samih znanosti na prvom redu teologija, filozofija, pak ostale znanosti prema zvanju i prilikama pojedinaca.

Znanje da je jasno i razgovjetno, utvrđeno dokazima. Ko jasno omeđaši svoj predmet, već ga je na po dokazao. Kloniti se dvomislica, koje omogućuju dvojaki zaključak. Pomno razlikovati stalno od dvojbenoga, od vjerojatnoga i od lažnoga. Dokazi da su jasni, čvrsti, logično poredani, crpljeni iz osobnog ili tuđeg iskustva. Lakoumna je površnost, kad se računa samo na jake fraze,

koje mogu pobuditi afekat i neko instinktivno čuvstvo istinitosti, ali ne mirno i čvrsto pristajanje istoj.

Proučavajte dakle red i zakon Božji; tražite samo istinu u redu naravi i u redu Objave; stavite svoje znanje u službu istine, u službu ljubavi Boga i bližnjega, onda „upoznati ćete istinu i istina će vas osloboditi" (Iv. 8,32); i ona će biti vašom vodilicom kroz ovaj život, sve dok ne doprete do blaženog gledanja vječne nestvorene prve istine, Boga.

Tako su radili veliki mislioci svih vremena, napose su tako radili bogoduhi učitelji svete Crkve. Čujmo što o znanju piše veliki spekulativni duh sv. Tome:

Ad christianum sciendi modum requiritur ut quisque sciat:

1. Humiliter, sine animi inflatione;
2. Sobrie, sine praesumptione;
3. Certe, sine haesitatione;
4. Veraciter, sine errore;
5. Simpliciter, sine deceptione;
6. Salubriter, cum caritate;
7. Utiliter, cum proximorum utilitate;
8. Liberaliter, cum gratuita communicatione;
9. Efficaciter, cum bona operatione.

Nek se upamte i ove riječi sv. Bernarda:

Sunt qui scire volunt eo fine tantum, ut sciant, et turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, ut scientiam vendant, et turpis quaestus est. Et sunt qui scire volunt, ut sciantur ipsi, et turpis vanitas est. Sed sunt qui scire volunt, ut aedificentur, et prudentia est.

Kulturni pogledi

Sukob vjere i razuma. — Na 7 ožujka 1930 poznati i zaslužni presjednik bratske čehoslovačke republike navršio je svoj osamdesetgodišnji rođendan. Njegov je jubilej svečano proslavljen i u našoj Državi Jugoslaviji. Masaryk to i zaslužuje, jer nam je bila zajednička borba za nacionalno oslobođenje. U proslavi ličnost Predsjednikova isticana je pod najraznovrsnijim vidicima njegova mnogostranog aktiviteta. Nije falilo zanimanja za njegove vjersko-etičke ideje, koje u smjeru našeg lista a prema prikazu Gosp. Bože Lovrića (Novo Doba, god. XIII, br. 55.) podlažem kratkoj analizi. Uopće je nezdrava pojava u našem savremenom, kulturnom životu, što mnogi kulturni pregaoci misle, da se može spasiti pravi prosvjetni i etički napredak, ako se zabace metafizičke i vjerske istine, i ako se sve ovo podredi čovjeku kao takovu i tobožnjem njegovu dostojanstvu. Dakako, da se osjetio ovaj negativni ili neprijateljski stav prema zdravoj filozofiji i prema svim pozitivnim vjerama bez razlike i da se osjeća ne samo na njihovu području nego i na području praktičnog života: društva i država. Što su vidjeli pogani kao Ciceron (De natura deorum, 1.II, 4.), koji kaže: „Ne znam, bi li uopće bilo potrebnih ljudskih društvenih vrlina vjernosti i pravednosti, kada bi nestalo vjere u Boga," danas se to ne vidi ili se barem ne će da prizna.

Gospodin Lovrić u svom članku za onu svečanu zgodu zabacuje vjeru kao nesposobnu da riješi zagonetke života, a pogotovo poteškoće ljudskoga razuma. On veli: „Istina — vjera stvara čudesa, ali um se protiv nje buni. Nesumnjivo je, da mi osjećamo Boga, ali u isti mah napastuju nas bezbrojna pitanja, na koja ne odgovoriše ni najsvijetliji umovi. Kao na primjer: zašto je Bog stvorio patnju i izopačenost duha? Sveznajući je, dakle mu je unapred bilo jasno, kako će zlo okužiti sve izvore života. Zašto nije to zapriječio? zašto je dopustio, da se čovjek ponizi i doživi vješala, ratove, glad, kugu, inkviziciju i najodurnije bolesti? zašto djeca pate, zašto su djeca mučena? Protiv toga će se uvijek buniti ljudski um. I sve filozofije i nauke ne će moći da nadjačaju taj protest." Tragička je zabluda ljudskog uma t. j. ispravnije ljudske pokvarene oholosti, što ona hoće pošto poto da svojim ograničenim pogledom promatra i Božja djela. Još i suviše metode svoga ograničenog djelovanja hoće da i Bogu propisuje. Odakle Gosp. Lovrić zna, da je Bog stvorio izopačenost — dakle moralno zlo-duha?! Naša nam savjest bistro kaže, da je naša slobodna volja uzročnik zla. Može biti pitanje: zašto je Bog to dopustio, kad je mogao osujetiti? Ni po vjeri ni po razumu nije On to morao da učini, pače nije ni vjeri ni razumu na odmet ono šta oni sami uviđaju kao opravdano. Iz moralnog zla Bog je znao izvesti i dobro. Progoni kršćana i mučenici. Sve patnje, koje su fizičke i psihičke naravi, ali bez grijeha, u koliko ih čovjek trpi radi Boga, koji je platac za sva dobra djela u vječnosti, također se vjeri ni razumu ne protive, nego se usklađuju u vječnom blaženstvu. Ovako je riješenje uvidio i

Masaryk u principu sklada i harmonije, premda ni ovo ne zadovoljava bez vjere u osobnoga Boga. Što nas taru vješala, ratovi, glad, kužne bolesti i t. d. neka promisli Gosp. Lovrić pa će u mnogočem kriviti samoga čovjeka, koji se ne će da drži Božjih zapovijedi. Ne može za nj vrijediti izgovor, što ova zla taru i nevinu djecu i nevine ljude, jer se Bog za nevine postarao u vječnom životu, o čemu je gosp. pisac izgubio svaki pojam.

Ako se postavimo na gledište bezvjerske filozofije i ljudske preuzetnosti, tada će se buniti razum protiv ovih suprotnosti; ali, ako ih promatramo očima razuma vjerom prosvijetljena, tada i ako nam ne će biti mnoga otajstva očita, ali ih ne ćemo nazivati ludim i besmislenim, jer se radi o ograničenosti ljudi i o djelima neizmjernoga Boga.

Gosp. Božo Lovrić ističe, kako se Masaryk bori za apsolutni moral, ali je i ovaj vrlo krnjav, jer se ne oslanja na vjeru. Evo šta on o njemu piše: „Ideja je o dobroti zajednička svim ljudima. I zato je naša dužnost da se borimo za apsolutni moral, kako reče T. G. Masaryk, jer ako nije apsolutan, gori je od grijeha... Ovdje liberalizam ne pomaže. Ili jesi ili nisi!... — Mi smo griješni po prirodi i pristupačni svim bolestima. Preostaje nam samo borba, da se na taj način riješimo svega onoga, što nam priječi, da budemo tjelesno zdravi, a duševno zadovoljni. — Neka nas ne varaju lažne riječi lažnih proroka, koji buncaju o nadčovjeku, ne bi li nas uvjerili da je pametnom i sposobnom sve dopušteno... Svi griješimo, ali u tom je veličina, da priznaje svoj grijeh. Strasti su vječno budne u nama, reže kao tigrovi i lavovi iza gvozdenih rešetaka. A ukrotit ćemo ih, ako pomislimo, kako bi nam stidno i sramotno bilo, kad bi netko mogao da pročita, što se događa u našoj duši."

Ova su priznanja i nama prijatna, jer se vidi, kako se čovjek malo pomalo dozivlje pameti; ali je osnovna pogreška Masaryka i Gosp. Bože Lovrića, što su ipak uza sva realna priznanja umnoj ograničenosti i moralnoj slabosti čovjeka, digli svaku podlogu čudorednoj obnovi, kad su čovjeka postavili na božanski prijestol, čemu on nije dorastao. Božo Lovrić piše: „Čovjek je početak i svršetak, uzrok i posljedica. — Sve je u čovjeku i sve za čovjeka..." Ovakav humanizam ne samo da je bezbožan i blasfeman, nego je čudoredno nagrdan i društveno pogibeljan. Čisti ateizam i moderni amoralizam daleko su logičniji nego površni liberalizam.

Kad bi se ugledali moderni mislioci u glasovitog švedskog prirodoznanca Linnéa, tada njihovo teoretično i praktično umovanje ne bi bilo bezizgledno. Ovaj uvaženi učenjak iza svake prirodne pojave vidio je: „Deum sempiternum, immensum, omniscium omnipotentem expergefactus a tergo vidi et obstupui." Čovjek Boga ne može nikako nadomjestiti, pak je šteta i besmisao, što mnogi još drže do kulta čovjeka, koji je davno pokopan, jer uvijek ostaje nesavršeno i slabo stvorenje, koje treba Boga - Stvoritelja i Spasitelja!

O. P. G.

Nekoliko misli novog pariskog nadbiskupa. — Kad se je tu skoro kardinal Verdier vratio iz Rima i 10. I. 1930 prvi put kao pastir progovorio svome svećenstvu, koje ga došlo pozdraviti, mnogi su očekivali da će nasljednik Dubois-a tom prigodom razviti program svog biskupovanja. Nijesam, reče Verdier, za to spreman. Što ćete, u tri sedmice poći u Rim, biti imenovan kardinalom, primiti biskupsko posvećenje i čitavo ostalo vrijeme u vječnome gradu biti još vezan na posjete — eh, nijesam imao zgode da se saberem i da spravim program. Kazat ću vam ipak par doživljaja i misli, iz kojih ćete razabrati smjer mojih budućih koraka.

UGAONI KAMEN KATOLIČKE ZGRADE. Pronio se bio glas da se između Vatikana i Pariza vode pregovori kako bi Crkva žrtvovala slobodu nastave uz protuuslugu nekih drugih pogodnosti sa strane Vlade. U Francuskoj su, naime, u prošlome vijeku katolici ustrajnom i žilavom borbom postigli, da im je priznato prirodno i neotuđivo pravo da mogu otvarati slobodne škole, u skladu sa svojim vjerskim načelima. Ne treba za to nikakva dopusta od Vlade, dosta je sama prijava. God. 1831 priznata je sloboda osnovnih škola; god. 1850 zakonom Falloux sloboda srednje nastave; god. 1875 sloboda visokih škola (universa). Ova je sloboda dana svim građanima. Katolici su se odmah s njom i poslužili. Osim toliko tisuća osnovnih škola, osim golemog broja srednjih i stručnih zavoda, katolici su podigli i danas uzdrže pet svojih sveučilišta (Pariz, Lille, Angers, Lyon, Toulouse). Suvišno spomenuti, da su ove universe silno podigle osobito religioznu znanost a da je iz katoličkih kolegija rekrutirana sva masa ponajvrednijih časnika, generala, intelektualnih radnika. — Kad je Sv. Otac saznao da se pronose gornje glasine o tobožnjim pregovorima, energično je odbio i samu pomisao ovakovih pregovora. Sloboda nastave - od sveučilišta u Parizu do osnovne škole u najzabitnijem selu jest blago kojega se nigda i ni za koju cijenu Crkva neće i ne može odreći. Sloboda naučavanja je u g a o n i k a m e n k a t o l i č k e z g r a d e. Sloboda nastave je, reče novi nadbiskup, i bit će moja glavna skrb, moja strast. Neću klonuti ni popustiti pred nikakvim žrtvama. Sve ću učiniti ne samo da uzdržim nego i da utvrdim i proširim slobodu nastave.

I zaista, danas je u Francuskoj sloboda nastave priznata kao jedno od temeljnih građanskih prava. Nitko se u to ne usuđuje da krene. Pokušalo se bilo da se ta sloboda mimoilaznim putem stegne, ali bez uspjeha. Pače ima nade da će se sloboda još jače u djelo provesti, kao što je u Holandiji, Belgiji, Engleskoj. Sloboda škola na konferenciji mira u Versaillesu 1919 zajamčena je međunarodnim ugovorima za narodne i vjerske manjine u Poljskoj i drugim državama.

ISKRENO I CJELOVITO SVEĆENSTVO. Novi pariski nadbiskup prije svoga imenovanja nije bio poznat široj javnosti ni u Francuskoj a pogotovo u inozemstvu. Njegovo je imenovanje iznenadilo opće mnenje, jer je bio običaj da se na parisku stolicu promakne koji od već poznatih i istaknutih francuskih biskupa. Sv. Otac je zaustavio svoj pogled na svećeniku-redovniku Verdier. Tko je pratio taj izbor, rekao je u sebi, pa mora da je to čeljade osobitih vrlina, kad je u jedan mah podignuto na najviši stupanj francuske hierarhije. A znate li što je bio do sada Verdier? On sam u svojoj čednosti, a držim i istinito, ovako tumači značenje svog neočekivanog uzdignuća. Nije bio ni biskup ni kanonik, b i o j e s v e ć e n i k i n i š t a n e g o s v e ć e n i k. Verdier je bio u sjemeništima kao učitelj i uzgojitelj. Ovih posljednih 17 godina obavljao je službu Superiora u sjemeništu, koje je kao internat katoličke universe u Parizu. Sjemenište je, veli Verdier, kuća

svećenika, u njemu se uzgajaju svećenici. Mnogi kad su saznali za prošlost novoga nadbiskupa nekud spontano rekoše: ovaj će biti zaista svećenik. Današnji svijet, veli Verdier svome kleru, traži i osjeća potrebu lojalnih i potpunih svećenika. Mi ne treba da išta krijemo od svoga svećeništva, n o u s n' a v o n s r i e n à c a c h e r d e n o t r e s a c e r d o c e. Danas se više vjeruje u moć i potrebu moralne snage negoli se je vjerovalo otrag dvaestak godina. A tko daje snagu moralnu? Daje ju snaga religiozna, a religioznu stvara svećenik. Mi moramo i pred vjernicima i pred masama ostvariti u sebi tip pravog i iskrenog svećenika. Ima, opaža kardinal, nešto promijenjeno u mišljenju Francuza, pa i u mišljenju uopće u svijetu. Danas se, naime, vjeruje svećenstvu više nego igda i danas svatko želi i traži pravog svećenika. I moja je želja i nada, biti svećenik l o j a l a n i p o t p u n ; to i od vas očekujem.

INTELEKTUALNA ELITA. Sve što je dobro, lijepo, sveto, veliko, sve to dolazi od svijetla. Neki poklisar kazivao nedavno Sv. Ocu, kako se u njegovoj državi priređuju veličanstveni vjerski iskazi, a držao je da će to Sv. Ocu biti na utjehu, jer se u nekim zemljama — a ciljao je na Francusku — javnih procesija ne viđa. Pijo XI. prekinu visokog diplomata riječima: „Da, da, ali svi ti velebni iskazi sami opet ne vrijede koliko prosvijetljeni katolicizam velikog broja Francuza." Da, danas treba više nego igda izgraditi duboko prosvijetljenih i osvjedočenih katolika. Kad je novog kardinala posjetio pizanski kardinal Maffi, koji se je tih dana nalazio u Rimu, ugledavši Verdiera reče: „Je li to superior karmelitanskog sjemeništa? (katolička universa i njezino sjemenište nalazi se u negdašnjem samostanu karmelićana, pa se još danas u običnom govoru reče école des Carmes, seminaire des Carmes) — C' est là le Supérieur des Carmes?" — Da, Uzoritosti, ovo je baš on glavom. — C' est lui-même, Eminence. — „Kažem Vam, nastavi Maffi, da sam pročitao sve Vaše članke u R e v u e A p o l o g e t i q u e. Kad sam imao da providim knjigama biblioteke mojih sjemeništa, stavio sam u njih sve vaše Dictionnaires (to su 5—6 u cijelom naučnom svijetu poznatih i uvaženih enciklopedija, kakovih drugi narodi ne imadu), koji su izašli ili još izlaze pod upravom profesora i bivših profesora kat. universe u Parizu, čitavu zbirku vaših religioznih revija i druge vaše publikacije: eto tu je vaš p r o s v i j e t l j e n i k a t o l i c i z a m."

Valja stvoriti elitu, prosvijetljene katolike, i preko te elite osvojiti mase za red, za dobro, za međusobnu ljubav i pravi napredak. I Spasitelj je preko dvanaest poučenih i prosvijetljenih apostola osvojio svijet. On im je rekao: Ajte po čitavome svijetu, i naučavajte sve narode. Naučavanje je bit Crkve. Kad bi se ona te službe odrekla, odrekla bi se same sebe. Taj čas bi prestala biti Crkvom.

Ovo su misli i smjernice novog pariskog nadbiskupa, koje je on u spomenutome govoru isprepleo još mnogim uspomenama i zgodnim refleksijama.

F. K. Eterović.

Odjek Papine enciklike o kršćanskom uzgoju mladeži. — Zadnjeg dana prošle godine izdao je Sv. O. Pijo XI. poznatu encikliku o uzgoju mladeži. U njoj S. Otac naglašuje neotuđivo pravo Crkve na odgoj

mladeži. Osuđuje moderne pedagoške teorije o uzgoju, koje ne uzgajaju nego kvare: pedagoški naturalizam, koedukaciju i t. d.

Ovaj veliki dokumenat za modernu kršćansku pedagogiju izazvao je brojne komentare na čitavom svijetu. Enciklika je izdana na talijaskom jeziku za Italiju, a za ostale narode učinjen je u Vatikanskoj Poligloti autentični prijevod u svim modernim većim jezicima. Talijanski fascisti su pomislili, da Papa cilja na fašistički odgoj u Italiji, jer da je Lav XIII. pisao francuski, kad je mislio na Francuze, a Pijo X. talijanski, kad je ciljao na Italiju. Ova pretpostavka ne stoji, jer je enciklika određena za sve narode te je i u svim većim modernim jezicima autentično izdana. Svakako je enciklika pobudila najviše zanimanja u Italiji.

Na prvi mah bio je u Rimu i u Italiji kod liberalaca slab odaziv. Bit će da je ova enciklika talijanske liberalce iznenadila, pa nisu znali, kakav bi stav prema njoj zauzeli. Ali su brzo počeli iznositi svoja mišljenja, koja idu od jednog do drugog ekstrema. Missiroli Mario više protiv enciklike (u *L' Italia letteraria)*, da kreće u ono, što kroz 300 godina moderne laičke države mirno posjeduju. Kroz zadnjih 300 godina države su se otele uplivu papinske vlasti i stvorile svoj laički uzgoj, a sad Pijo XI. hoće da poništi tu modernu tekovinu! I Luigi Lodi *(Il Littoriale)* naglašuje, da je Papina enciklika intrasigentna, da ne pozna modernih tekovina i da s ovima Papa neće da čini kompromise. Čudi se, da Papa može nijekati državi monopol nad školama i uzgojem mladeži, kad je u Papinoj državi prije 1870. vladao državni školski monopol. No ova tvrdnja ne odgovara historiji, jer je u Papinoj državi mogao otvoriti privatnu školu svaki, koji je našao 4 učenika.

Naprotiv drugi talijanski liberalni krugovi sa zadovoljstvom konstatuju veliku popustljivost Pija XI. *La Stampa* iznosi s očitim zadovoljstvom, što Papa naglašuje dužnost države da se pobrine za civilni uzgoj (educazione civica), što bi se drugim riječima reklo, državni uzgoj. *Scuola Fascista* misli, da je Papa s ovom enciklikom učinio jedno priznanje modernim državama, koje su dosadanji Pape nijekali. Dapače misli, da se je Papa odrekao dosadanjih papinskih pretenzija.

U Americi su ispočetka akatolici bili kivni na Papinu encikliku. Ali kasnije kad su upoznali njezin sadržaj, pisali su da se nema što prigovoriti ovome aktu Pija XI. Zanimivo je, da je ova enciklika bila najdulji radiotelegram, koji je preletio preko oceana: 12.000 riječi. Za prenos njezin radili su radnici na radiotelegrafu 14 sati.

U Engleskoj je *Times* u svome pedagoškom dodatku *(The Times Educational Supplement)* od 18. januara donio encikliku i naglasio, da se slaže sa dosadanjim uzgojnim sistemom u Engleskoj. Tvrdi, da je enciklika od velikog interesa i za protestante.

U Francuskoj je Kuća Dobre Štampe izdala ovu encikliku u posebnoj brošuri. U isto vrijeme je izdala obilan historijat o svim pitanjima u enciklici, ukoliko su bila predmetom papinskih i biskupskih izjava, poslanica itd.

Vidili smo, kako su neki talijanski liberalci umislili, da je Papa ciljao samo na fašistički uzgoj. Jednako su naši liberalci oko Novosti najavili, da je Papa samo nišanio na Jugoslaviju, u kojoj su tu nedavno objavljeni novi školski zakoni. Pri tome su Novosti, kako je poznato, napa-

li katolike, episkopat i Nuncija u Jugoslaviji. Na sve ovo dostojno je reagirao zagrebački metropolita preuzv. g. Dr. A. Bauer. Naš je episkopat Papinu encikliku o uzgoju reasumirao i poslao kao svoju korizmenu poslanicu katoličkom puku u Jugoslaviji.

Svakako ovi raznoliki glasovi o Papinoj enciklici pokazuju, da je pitanje koje je ona riješila, goruće pitanje današnje pedagogije. U tome je Namjesnik Krstov na zemlji dao pravac, kojim treba da ide moderni uzgoj mladeži, ako hoće moderno društvo da ozdravi od duševne bolesti kojom boluje. Namjesnik Krstov dao je svakome svoje: obitelji, Crkvi i državi. Dobro veli organ kat. universe u Milanu *Vita e Pensiero:* ne daje obitelj milost Božju djetinjoj duši, država ne može da dijeli sakramente, da poučaje vjeronauk, da određiva katekizme itd.; a ni svećenik nije zato, da bude učitelj gimnastike. Svakome svoje. Svak nek radi, ali u međusobnom sporazumu, prema svome cilju i svojim sredstvima: obitelj svojim, Crkva svojim, a država svojim, pa će onda uzgoj biti savršen.

Rr:

Diagnoza naše narodne inteligencije. — U Novoj Evropi (16. III. 1930) gosp. Jovo Zubović pokušao je da nam dade sliku naše narodne inteligencije, koja je izašla dosta crna. Evo što on u njoj kaže: „Fizički je naša inteligencija, uglavnom, zdrava; ipak ne možemo reći, da je pošteđena od socijalnih bolesti koje zatiru narod. Alkoholizam ima svojih žrtava, i u redovima inteligencije, iako je tu manje raširen nego u masama. Tuberkuloza kosi ozbiljno i inteligenciju, ali inteligencija živi pod boljim higijenskim uslovima i više se leči nego prosti narod. I venerične su bolesti manje rašírene među inteligencijom, i ukoliko se pojavljuju leče se ozbiljno... Izvesne abnormalnosti ima samo u seksualnom životu savremene inteligencije: ona počinje suviše rano seksualno da živi; rano je seksualno zasićena i kasno stvara porodice, i to najviše po modi — cvajkindersistem — a ne prema svojoj znazi...

Gosp. Jovo Zubović optimista je u prosuđivanju duhovnog života naše inteligencije, ali u pogledu njezina morala ovako sudi: „Primeri zloupotreba, nesavesnosti, mita defraudacija, krađa, ma i ne bili retki u redovima inteligencije, nisu još uvek zahvatili ceo ovaj društveni sloj. Inteligencija još nije nemoralna, to jest nije antimoralna. Ali ima jedna druga žalost: inteligencija postaje sve više amoralnom. Nju ni zašta nije briga, ni u šta više ne veruje, ništa ne oseća, i nije spremna ni na kakve žrtve. Ona nema više svoga ideala, ni svoje vere; nju ne bole više bolovi čoveka, bolovi zemlje i nacije, — ona je i suviše praktična i suviše svoja da bi išta dala za to."

O ekonomskom stanju inteligencije pisac ovo veli: „Najgore je ekonomsko stanje naše inteligencije. Svi smo mi svedoci totalnog ekonomskog sloma inteligencije kroz ceo poslednji decenij..."

Makar kako crna izgledala slika narodne inteligencije njezina je zadaća: „Inteligencija živi i radi za velike ideale svega čovečanstva. Ona stvara ideale svoga naroda. Ona vodi narod, te kritički posmatra i reguliše narodni život..."

Željno sam posegnuo za ovim člankom gosp. pisca, jer raspravlja o vrlo važnom i praktičnom pitanju. Nijesam našao ono što sam očekivao.

Možda on i preveć crno gleda, ali bi se u ovom još mogli saglasiti. No, ako čovjek hoće čisto da zna, što on razumije pod moralnim, amoralnim, antimoralnim, nemoralnim, uzalud će on to tražiti, jer je ovo sve pobrkano. Seksualna raspojasanost, alkoholizam, maltuzijanizam, nesavesnost, defraudacija i drugi poroci, kojim se tobože podaje naša narodna inteligencija, još je ovo ne bi činilo ni nemoralnom ni antimoralnom. Ako je ona taka, kako on misli, onda uopće šta bi je moglo da učini nemoralnom?! — Mogao bi čovjek i pripustiti načelo, da je inteligencija zvana, da živi i da radi za velike ideale i da vodi narod; ali, kako će ona to učiniti, kad sama nema nikakvih ideala i kad sama ne zna kud luta pa se i ona nalazi bez vodstva?! Gosp. Zubović se tješi i vjeruje: s poboljšanim ekonomskim prilikama, da će inteligencija naći ideju i da će se za nju oduševiti i da bi ta ideja bila narodni ideal, koji odgovara vremenu! Kad bi sve ovo i bilo i kad bi se inteligencija i složila, u čemu zapravo stoji narodni ideal, ipak s ovim nijesu i ne mogu da budu iscrpljeni ideali inteligencije; vjerski, etički, socijalni uopće kulturni. Baš ovdje je ta zbrka kod tobožnje napredne inteligencije, da se ne zna ni tko pije ni tko plaća. Gosp. Zuboviću bio bi ideal savremene narodne inteligencije pobijanje svih pozitivnih vjera i pobijanje svih narodnih ili plemenskih razlika u stvaranju jedinstvene narodne misli. Barem zasad uzaludan posao i što se tiče narodne livelacije a što se tiče vjera, taj će svakako vječno uzaludan ostati, jer svaka vjera u našoj Državi daleko je nužnija, korisnija, pozitivnija nego tlapnje pojedinih članova narodne inteligencije, koji prezirući i zdrav razum i svijetlo vjere, rade, možda i ne znajuć, na štetu svog vlastitog naroda i svoje vlastite države. Prvi je predsjednik Saveznih Američkih Država Washington rekao: „Vjera i moral najjači su oslon državnog blagostanja." Dobro bi bilo, da i pisci Nove Evrope, koji hoće da rade u narodnom napretku, imadu pred očima ove riječi mudrog državnika, koje će biti mnogo efikasnije za narodnu sreću, nego recepti gosp. Zubovića, koji su se dosada uvijek štetnim pokazali.

O. P. G.

Kršćanstvo kao religija i kao hierarhija. — Opća je pojava, da ljudi svih tako zvanih naprednih i liberalnih nijansa razlikuju kršćanstvo kao religiju i stavljaju ga u sukob sa hierarhičnim kršćanstvom, kako ga opažamo u svim kršćanskim vjerama. U životu nema kršćanstva bez vjere, bez moralnih obveza i bez svećenstva. I dr. Krunoslav Bego nekoć je u Jugoslavenskoj Njivi o ovom pisao, ističući razliku između ova dva kršćanstva i pripisujući blagotvorni utjecaj na razvoj svijeta kršćanstvu kao religiji a ne kršćanstvu njegovih oficijelnih zastupnika. Na ovo pisanje ja sam se osvrnuo u mom članku: Snaga i uloga papinstva u čovječanstvu (Nova Revija, god. 1929, str. 236), dokazujući, kako nema kršćanstva bez Pape. Rekao sam doslovno ovo: „Fantazija je naših bezvjerskih ljudi, koji hoće kršćanstvo bez Pape, bez biskupa, bez svećenika, bez vjere i bez čudorednih zapovijedi." (Cfr. Dr. Krunoslav Bego, Jugoslavenska Njiva, IV, 133).

Gospodin Doktor našao se pogođenim mojim pisanjem, pa me je usmeno upozorio, kako sam mu nepravdu nanio, kad sam ga strpao među bezvjerce. Ja lično nijesam imao nikakva povoda, da to o gosp. Doktoru napišem, nego sam se u potvrdu moje teze pozvao na njegovo pisanje, koje

mi je bilo onoga časa pri ruci a istodobno i karakteristično za oznaku općeg mišljenja ljudi, koji se principielno ne rukovode teističko-kršćanskom argumentacijom. Radi razjašnjenja navesti ću cijeli ulomak. Gosp. Doktor ispravno i pohvalno se bori protiv Marksova materijalizma kad kaže: „to nam bar obilato dokazuje povijest razvoja ljudske misli i kulture, a u osobitoj mjeri dokazuje to baš pojavu kršćanstva, koje je jedino svojom velikom moralnom idejnom snagom moglo da se razvije i proširi u onako materijalističkom i korumpiranom društvu, kakvo je bilo, rimsko i sa svojim dubokim i snažnim moralnim principim postavi za duge vjekove unaprijed temelj i uslov za svaki preporod i preobražaj čovjeka i društva. Mi tu dakako govorimo o kršćanstvu u njegovoj iskonskoj čistoći, o kršćanstvu kao religiji, a pri tome dobro razlikujemo takovo kršćanstvo od današnjih oficielnih njegovih zastupnika." Ovaj je ulomak bio uzet kao dokaz u mišljenju naših bezvjeraca. Priznajem, da riječ „bezvjerac" ima široko značenje. Što se Gosp. Doktor osjetio povrijeđenim, kao da bi ja bio napisao, da je strogi ateista ili da nije kršćanin-katolik, to ja nijesam imao ni na kraj pameti. Meni je dalo povoda njegovo onako pisanje, u kome se ne zrcali vjersko uvjerenje, da je u kršćanstvu pobijedila vrhunaravna njegova moć i to u onom obliku, kako je htio sam Gospodin Isukrst, pravi Bog i istodobno i pravi Čovjek. On nije osnovao kršćanstvo samo kao religiju nego ga je oslonio i na nosioce vlasti, a to su bili Petar i njegovi nasljednici. Ovu našu dogmatsku istinu potvrđuje i povijest, osobito za rimskog progonstva, kad su sami Pape većim dijelom svoju vjeru sa krvlju posvjedočili.

Meni je drago, što mogu izjaviti, kako mi to reče sam gosp. Doktor, da njegova stilizacija nije imala namjere poricati naše kršćansko stanovište; pa mi je neugodno, što sam bio materijalnim povodom povrijedit njegove osjetljivosti, kad se njegovo subjektivno uvjerenje pokrivalo sa mojim.

O. Petar Dr. Grabić.

Papina zastava. — Zastava je u starim vremenima bila znak, koji bi ratnike ujedinjivao, kad bi ratovali. Zastava je bila znak borbe. Papa kao duhovni suveren nad čitavim kršćanstvom davao je vladarima zastavu - vexillum S. Petri, koja bi ih ujedinjivala u borbi protiv neprijatelja kršćanske vjere „contra inimicos christiani populi," koja bi im bila svjedožba da mogu širiti kršćansku vjeru. Ako je vladar s Papom kao suverenim duhovnim vladaocem nad čitavim kršćanstvom izravno općio, to je bio znak da je ušao u kolo suverenih civilnih vladara. Zato su kraljevi, koji su htjeli, da im suverenost bude internacionalno priznata, tražili od Pape kraljevski vijenac i kraljevske znakove. Najvažniji kraljevski znak bio je vexillum. G. 752. dao je Papa Stjepan II. vexillum S. Petri Pipinu Malomu, a kasnije Leon III. Karlu Velikome. Aleksandar II. dao je zastavu Vilimu Osvojitelju, a Siksto IV. i Pijo V. davali su je generalima, koji su vodili ratove protiv Osmanlija i t. d. Svi su prvi slavenski vladari dobili od Pape zastavu: po svoj prilici prvi hrvatski kralj Tomislav, sigurno Dimitar Zvonimir, prvi srpski kralj Mihajlo, možda bugarski car Simeon, sigurno bugarski car Petar i Kalojan, ruski kralj Danilo i t. d. Kakav je bio oblik ovih zastava i koja boja, nije potanje poznato. Svakako sve ove zastave Papa je darivao kao

duhovna glava kršćanstva, a ne kao civilni vladar Papine države. Toliko je bilo štovanje Papinih zastava u srednjem vijeku.

Dne 27. septembra 1929. obnarodovan je Zakon o praznicima, koji u § 9 određuje: „U dane državnih praznika mogu se isticati na zgradama samo državne zastave. U te dane moraju se istaći državne zastave na svima državnim i samoupravnim nadleštvima kao i na zgradama javno-pravog karaktera (crkvama i župskim uredima), a u varošima i varošicama svi sopstvenici zgrada dužni su istaći državne zastave." Zakon o nazivu i podeli Kraljevine na upravna područja određiva: „Od dana stupanja na snagu ovoga zakona mogu se uopće isticati i nositi samo državne zastave."

Neki misle, da je ovom zadnjom zakonskom odredbom zabranjeno isticati Papinu zastavu, jer da je to zastava jednog vladara strane države. Ali to se ne da ustanoviti ni iz slova ni iz duha zakona. Istina živa, Papa ima dvostruku suverenu vlast. Kao glava Crkve Krstove ima duhovnu suverenost nad svim vjernicima na krugu zemaljskome. Kao civilni vladalac u Papinoj državi ima civilnu suverenost nad svim građanima Papine države. Tako danas Papa ima suverenu duhovnu vlast nad svim katolicima na svijetu, a na teritoriju države Vatikangrada ima civilnu suverenost nad državljanima Vatikangrada. Kad bi Papa i izgubio civilni suverenitet, ostala bi mu suverena duhovna vlast. Ipak obe ove suverenosti u Papi sjedinjuju se u jedno — coalescunt in unum. Zato Papina zastava označuje i jednu i drugu suverenost. To je jasno iz naravi države Vatikangrada. Ova najmanja državica na svijetu jest suverena. Ali ova suverenost Vatikangrada samo je sredstvo da se jače ispolji Papina duhovna suverenost. To je naznačeno i u uvodu Lateranskog ugovora. Teritorijalna suverenost Vatikangrada je spiritualizirana po službi, kojoj ta najmanja državica služi. Današnja Papina civilna suverenost samo je — recimo tako — vidljivi atribut Papine duhovne suverenosti. Zato zastava suverenog teritorija Vatikangrada u isto je vrijeme zastava Papine duhovne suverenosti. Katolička Crkva u Jugoslaviji ima javno-pravni položaj. Javno-pravni značaj stoji prema Lanoviću „u onoj poglavarstvenoj suverenitetu sličnoj vlasti," a mi bismo to rekli: u suverenitetu crkvene vlasti. Zato zakon nije mogao zabraniti znakove suvereniteta duhovne vlasti.

Da je Papina zastava oznaka i njegove suverene duhovne vlasti, to nam pokazuje i povijest Papine zastave. Do g. 1808. bila je Papina zastava crvenožute boje. Kad je Napoleonov general Miollis dne 2. februara te godine zaposio s vojskom Rim te Papina vojska bila prisajedinjena francuskoj, onda je Papa Pijo VII. svojoj tjelesnoj straži dao novu zastavu žuto-bijele boje. Dne 17. maja 1809. potpisao je Napoleon u Schönbrunnu ukaz, kojim je Papina država ujedinjena sa francuskim carstvom. Iako je Papa bio bez svjetovne vlasti, ipak je njegova straža nosila posebnu žuto-bijelu kokardu. Kad je Papa opet dobio državu, nije htio ponovno uvađati staru zastavu, nego je ostala ona, koju je njegova tjelesna straža nosila, dok nije imao civilne države. Ta je zastava ostala oznaka Papine vlasti i poslije 1870. I ta se je zastava svugdje nesmetano isticala (vidi *Archiv für kath. Kirchenrecht*, Mainz 1907 str. 162s.). Nije vjerojatno, da je naš zakonodavac, koji je pokazao najveću širokogrudnost prema religijama u Kraljevini, zabranio ono, što je svugdje dopušteno, pa i ondje gdje je vjerska sloboda skučena.

Da isticanje Papine zastave nije zabranjeno, jasno je iz samoga zakona. Jedina je svrha zakona o nazivu države, da se stvori politički jedinstvena Jugoslavija, to jest da se izbrišu razlike između Hrvata, Srba i Slovenaca, koji su se dosad smatrali posebnim jedinicama sa posebnim zastavama. Zakonodavaoc je dakle zabranio hrvatsku, srpsku i slovensku zastavu i zapovijedio da se ističe samo jedna jugoslavenska, koja odgovara jednome imenu države. U zakonu zakonodavaoc nije mogao misliti na zastave, koje označuju duhovnu vlast. Tako nije zabranjeno ni raznim agencijama stranih firma, da ističu iz počasti zastave odnosnih država, jer to državnom jedinstvu ništa ne prejudicira. Uostalom zastava države Vatikangrada nešto je drukčija od one, koja se kod nas obično ističe. Prema čl. 19 temeljnog zakona Vatikangrada ta zastava nosi na bijelom polju tiaru sa ključevima, a položaj je žute i bijele boje vertikalan. Kad bi dakle ova zastava i bila zabranjena, ne bi bila zabranjena ona, koja se je kod nas isticala, dok je bio Papa vatikanski sužanj bez civilne vlasti.

Svakako bi trebalo da se ovakva i slična pitanja uređuju sporazumno između nadležnih crkvenih i civilnih vlasti. Inače biva zabuna u pojedinim mjestima, kad pojedinci na svoju ruku tumače zakone i naredbe. Katoličke ustanove su javno-pravnog karaktera i prema tome dobivaju naredbe samo od svojih nadležnih crkovnih vlasti. Civilna nadređena vlast nad župskim uredima bila je dosad samo ministarstvo, bivše namjesništvo, bivša županija i sadanja kr. banska uprava. Sve su druge civilne vlasti jednakog ranga sa župskim uredima i prema tome od nikoga ne mogu primati direktnih naređenja. Pa i one civilne vlasti, koje su nadređene nad župskim uredima redovito daju naređenje preko biskupskih i redovničkih ordinarijata.

Rogošić

Herriot lije krokodilske suze nad zločinima mladosti. — Eduard HERRIOT, vođ francuskog kartelizma i ideolog lajičkih radikala, uznemirio se je radi porasta kriminaliteta među malodobnom mladošću. Ima časova kad i liberalci, ili jer osjećaju grižnju savjesti ili jer to spontano osjećaju, javno žigošu zločine, koji su na žalost plod njihovih teorija. Taj je slučaj i sa Herriotom. On je u siječnju objelodanio članak na „L' ERE NOUVELLE," u kojem gorko konstantira porast kriminaliteta među malodobnom mladošću. Pripovijeda, kako je nedavno bio osuđen na smrt neki 18-godišnji mladić, koji je prije svoje smrti pisao ocu, da je uzrok njegove nesreće nedostatan odgoj, koji je primio od njega. Herriot ističe kao uzroke ovog žalosnog porasta kriminaliteta: i pornografske knjige, nemoralnu reklamu, pokvareni kino, zavodljive opise po novinama kriminalnih događaja i ljubavnih tragedija. Sve to kvari mladež. Radi toga se množi broj mladih zločinaca. Herriot optužuje i zakon kao nevrijedan da pomogne. „zakon ništa, ili blizu ništa ne može. Moderni mladić žive pod uplivom zlih utjecaja, koji kvare njegove istinkte. Reklame se bez granica i bez kontrole afiširaju. Kino nije bez pogibli: tim divnim iznašašćem mi se nijesmo znali okoristiti." I kuražno nadodaje: „Imajmo srčanost da rečemo: mi smo uvelike odgovorni." To je vođ kartelizma rekao, jer se je zgrozio na strašni upit: „Zar ćemo mi biti obligirani jednog dana da odsjecamo glave mladićima od 15 godina?"

Eduard Herriot se je prestravio na pogled ovih mladih zločinaca i

napisao je drugi članak u provincijalnom listu: „Petit Provençal." Tu veli da ugrožavaju republikanske pozicije i insultiraju čestite republikance plutokrati bez srca i duše, koji grade svoju sreću i ambiciju na anonimnosti svojih poduzeća. Za njih su oni, koji se ne klanjaju novcu i služe ideal-luđaci.

Apostol francuskog lajicizma konstantira da zlo kino i pornografska lektira kvare mladićeve moći predočivanja i zapažanja. I kino i zla knjiga uče mladića, kako će lakše zlo učiniti. Nego je čudno čuti od Herriota, da zakon nimalo ne može da zakrči put toj bujici zla. Jedino bi bio efikasan onaj zakon, koji bi kaznio smrću mladiće od 15, 16, 17... godina! „Zakon ništa ne može, gotovo ništa: zlo je u običajima." Čudnovat odgovor! A Herriot isto hoće da bude socijalnim liječnikom! A zašto zakon ne bi baš ništa pomogao? Nego zar to nije negacija zdrave logike, kad Herriot tvrdi, da su običaji krivi što su običaji pokvareni!? Nema kuraže da ovaj mefistofil lajičke francuske omladine pogleda zlu do dna u srce. Napasti zakone, da nijesu kadri da kriminalnost smanje i unište, to je malo. Treba naprotiv uprijeti prstom u ono što zakonima daje snagu, da zakrče put socijalnoj moralnoj pokvari mladosti. To je morao učiniti gosp. Herriot.

Nego poznata je stvar da je Herriot bio u toliko navrata ministar prosvjete. I što je učinio da bujicu kriminalnosti zapriječi? Iz škola je izbacio *zakon Božji,* koji jedini ulijeva strah sveti od svakog zla. Lože su sve poduzele da, izbace *vjeronauk* iz škola. Herriot ih je u tom slijepo slušao. A danas plače nad porastom kriminaliteta među omladinom. Krokodilske su to suze! Što vrijedi da Herriot plače nad pokvarom mladosti, ako ne osudi i zla načela bezbožnog lajicizma, koja su do toga dovela? Život je plod ideja. Apsurd je žaliti zle običaje — a osuđivati ih da su sami sebi krivi! Običaj nije isto što i istinkt. Običaj se slobodno stvara u nama. Zato može biti i dobar i zao. Istinkt ne. Tko će od živine da traži dobro ili zlo? Ona ne može da se usprotivi svojem istinktu. A čovjek i može i mora, jer ima razum i slobodu. Radi toga ako HERRIOT nije htio da samo retorski deklamira, ako mu je iskreno da se spasi Francusku od socijalno-moralnog rasula, tad je morao naći lijek tom groznom zlu, lijek koji je jedan i jedini — *BOG.* Ideja Boga, realnost Boga, snaga Boga... to djeluje na čovjeka, to spasava mladost od pokvare. Treba povratiti Boga u srca mladosti i opast će kriminalitet. Zakon treba osnažiti sjajem božanske sankcije i bit će efikasan. Ustvrditi, kako čini Herriot, da su uzroci zla nesavladivi, da su ti uzroci fatalni, neizbježivi, to je neoprostivi zločin, koji osuđuje razumno, slobodno stvorenje na podli, kriminalni život, samo da mu se ne reče da mu je spas u sjedinjenju s jedinom realnošću dostojnom njegova uma i volje sa — BOGOM. Bog je jedini solidni temelj morala. Ne može se i ne smije se vječno zatvarati oči svijetlu. Kad se lajički sociolozi samo zaustavljaju pred mladim kriminalnim tipovima, da izraze svoje zgražanje, malo koriste svojoj domovini, ako mladost ne povedu na puteve morala i čestitosti. Herriot je pristaša agnosticizma i ne zna da reče riječ spasa. Francusku će mladost spasiti samo vjera u Boga i u Krista Njegova.

Herriot da je pravi praktični kršćanin našao bi brzo lijek svojem pesimizmu. I PIJO XI. u svojoj posljednoj enciklici o kršćanskom odgoju mladosti spominje sve uzročnike pokvare današnje mladosti. Ali Sv. Otac poslije nego je uprao prstom u zlo, naznačio je i lijekove. Pijo veli da se

školu mora tako reformirati da bude kadra odgojiti potpune kršćane, ljude značajne, koje prosvjetljuje vjera i krijepi uzvišeni primjer Isusa Krista. Herriot je protivnik kršć. škole. Sv. Otac izričito osuđuje njegovu, lajičku ili neutralnu školu. Osuđuje državni monopol škole kao i mješovitu školu. Herriot ne će da posluša riječ, nauk Pape. Tu je njegova tragika. I svih pristaša lajičke škole.

Eduard Herriot ima pravo da konstantira pokvaru mladosti i porast kriminaliteta. Ima puno pravo da ustvrdi da zakon kao takav nije kadar da zlo zapriječi. Zakon nema te snage da pouči i uvjeri mlade duše, kako moraju moralno živjeti. Zakon ne poučaje što je dobro, što je zlo; kako se zlo ima izbjegavati i kako se Bog ima ljubiti. Crkva i obitelj moraju kršćanski odgajati mladost moraju nam dati dobrih kršćana i čestitih građana. A u modernim lajičkim državama mjesto da zakoni štite naravna i božanska prava Crkve i obitelji, oni ih krnje. Pače ukidaju ili skraćuju satove vjeronaučne obuke! Moderne države mrze Boga i tjeraju ga iz škola. Već je davno slavni kard. *Manning* rekao da je laž moderne politike u tom, što hoće kršć. školu da zamijeni lajičkom, nacionalnom. Stoga je Herriot nelogičan, kad se žali nad kriminalitetom mladosti, dok se protivi kršć. školi i za bezbožnu državu traži lajičku i neutralnu. Lajička je škola sjemenište mladih zločinaca, perivoj u kojem klijaju, cvatu i množe se. Herriotove će suze biti krokodilske, ako se ne udari u prsi i ne reče: mea culpa. Nek se francuska školska politika osloni na načela kršć. odgoja i opast će broj mladih zlikovaca, koji sramote lajičku republiku. Isto vrijedi i za naše prilike. Divno je rekao monakovski kardinal FAULHABER da je lajička škola — *kulturni boljševizam.*

Dr. fr. Krsto Kržanić — Sinj.

Odaziv na Papin vapaj za Rusiju. — „Kao ognjeni stup riječ je N. S. Pija XI., Oca kršćanstva rasvijetlila čitavo kršćanstvo." Tako je rekao Dr. Berg u svome govoru na protestnoj katoličkoj skupštini u Münchenu. Zaista Papin vapaj za nesretnu Rusiju odjeknuo je u dnu duše privatnih lica i parlamentaraca, svećenika i laika, katolika i akatolika.

Poslije Papina poziva u engleskoj komori lorda Lord Birkenhead izjavio je 20. II., da je religiozno progonstvo u Rusiji pitanje eminenter političko. Sovjetski režim da je najnedostojniji, dapače najkriminalniji, što ga povijest registrira. Predsjednik grčkog parlamenta Vambaka održao je u parlamentu protestni govor protiv proganjanja pravoslavne vjere sa strane boljševika. U češkoslovenskom parlamentu u Pragu održao je govor protiv progonstva u Rusiji zastupnik slovenske Hlinkine pučke stranke Dr. Mičura. Holandeski parlamenat dne 22. III. odbio je, da uspostavi diplomatske odnošaje sa sovjetskom Rusijom i radi progona kršćanstva. Lord Lloyd, bivši engleski komesar za Egipat energično je govorio protiv vjerskih progona u Rusiji, a anglikanski biskup Russell u Wakefieldu predložio je, da se osnuje panbritanski odbor za zaštitu progonjenih u Rusiji. I poljski parlamenat izjavio se je za slobodu savjesti u Rusiji.

Poziv „stupa jedinstva Crkve Krstove" ujedinio je akciju sviju vjera. Dne 4. III. bio je zajednički protestni zbor katolika, protestanata i jevreja u Amsterdamu. U ime protestanata govorilo je 6 govornika o progonstvu u

Rusiji, a u ime katolika Mgr. Van Noort. Iz Triera poslan je interkonfesionalni protest (katolici, evangelici i jevreji) protiv boljševičkog progonstva na boljševičko poslanstvo u Berlinu. Zajednički su protestni zborovi katolika i pravoslavnih i kod nas u Jugoslaviji (Ljubljana, Beograd) održani.

Katolički je svijet protrnuo na protestni poziv svoga Poglavice. Milijuni katolika uzdignuli su na Josipovo svoje molitve k nebu, da utiša oluju u bijednoj Rusiji. Biskupi šalju okružnice, časopisi pišu, propovjednici propovijedaju, govornici govore... Ali na poziv Pija XI. odgovorila su srca i ostalih kršćana, koji nisu u jednome ovčinjaku. Dimitrije, patrijarh, Srpske pravoslavne crkve poslije Papina poziva šalje protest protiv vjerskih progona u Rusiji svim autokefalnim pravoslavnim crkvama i nadbiskupu Canteburyjskom. Predstavnici protestanskih crkava u Belgiji dne 28. II. sastaju se u Bruxellesu i šalju protest protiv boljševika. Pruska unija protestantskih crkava izdaje proglas na svoje vjernike protiv progona u Rusiji. Dne 2. III. više tisuća holandeskih kalvina sakupljenih u 700 crkava svoje vjeroispovijesti slušaju govore svojih pastora protiv progona u Rusiji i na Papin vapaj iz Vatikangrada dižu svoje molitve k Svevišnjemu za progonjene u Rusiji. Protestanti u Danskoj urekli su svoje zborove i svoju sabirnu akciju za Rusiju za 9 marta. Artur J. Brown, predsjednik prezbiterijanske unije u Sjed. Državama poslao je pismo raznim državama, gdje protestira protiv svakog priznanja sovjetske vlade, dok ne prestane progonstvo. Nadbiskup Lang u Cantebury-ju, primas anglikanske državne crkve, naredio je, da se za dvije nedjelje u svim crkvama Britanskog carstva moli za Rusiju.

Francuski akademik G. Goyau pisao je u Figaro, da Papin akt od 2. II. čini epoku u povijesti slobode savjesti. I Dr. Jovan Radonjić, profesor universe u Beogradu, progovorio je o pismu Pija XI. za progonjene u Rusiji. U dnevniku „Vreme" od 16. II. konstantira, da je pravoslavna crkva decentralizirana, a poslije katastrofe u Rusiji još više oslabljena. Papa se pojavljuje s istom moći kao u srednjem vijeku za križarskih vojna. Pravoslavna crkva decentralizovana ustupa mjesto za komandu jako organiziranoj i obnovljenoj kat. Crkvi.

Rogošić

Filozof Gentile o kulturi i o državi. GIOVANNI GENTILE, sveučilišni profesor i član centralnog odbora fašizma, ne prestaje, kako i kada može, da širi, brani i razvija hegelijanske teze o sveopćoj imanenciji, idealističkom subjektivizmu, idealističkom pojmu države — boga, što je sve u očitoj opoziciji sa kršćanskom filozofijom i katoličkom dogmom. Svoj sistem je nazvao filozofijom aktualizma. Gentile i kad slijedi Heghela, ne slijedi ga slijepo. On je u svojoj interpretaciji oca idealističkog monizma — originalan. Zapaža Gentile: ako je duh sve, apsolutno sve, onda se individualni, empirijski „io" može samo u apstrakciji razlikovati od vremena, prostora, religije, Boga... Taj Gentileov „IO TRASCENDENTALE" u isto je vrijeme i konkretan i aktualan. To jest: u vječnom je fieri, postajanju, razvijanju. To je dogmat Gentileova idealističkog aktualizma. Njegov „IO TRASCENDENTALE" stvara sve: Pojedince, vrijeme, prostor, religiju, boga... Zove ga „IO TRASCENDENTALE" jer nadilazi, obuhvaća sve. On je vrhovno biće, koje svojim postepenim razvijanjem stvara

sve, dok sve ostaje u njemu. Imanentistički aktualizam. Sve je plod, čin ovoga ja trašendentalnog. On stvara i religiju i boga! Jedno i drugo su samo različiti momenti u dijalektici apsolutnog, trašendentalnog ja. I tako ukratko možemo sintetizirati Gentileovu metafiziku u tri skupine: I. Znanost, umjetnost i religija; II. bog, kojeg je stvorio io trašendentalni, koji ujedinjuje sve pojedinačne predmete; III. „IO ASSOLUTO, TRASCENDENTALE," koji je sve stvorio svojim razvojem, tako da je sve on, koji je u vječnom razvoju. Radi toga je i znanost i teologija ispod filozofije, jer su one niži stupanj u razvoju „IO TRASCENDENTALE." Gentile je mutan, kako je mutan i njegov učitelj Heghel. Ali je uspio okupiti oko sebe čitavu školu. Danas se na žalost u dvanaest talijanskih sveučilišta propagira imanentistički otrov sicilijanskog filozofa. Za nesreću je on pristao uz fašizam, izrabljuje političku pobjedu Mussolinija u svoje filozofske svrhe.

Gentile ne propušta nikakvu prigodu a da ne širi svoj idealistički aktualizam. Pod učestalim žestokim udarcima milanskih neoskolastika, koje pobjedonosno vodi O. GEMELLI, počele su se da ruše njegove kule. Mnogi su se obratili od njegova antikršćanskog monizma i otvoreno prešli u tabor neoskolastika. Spominjem profesora CASOTTIJA, koji je ostavio Gentilea i sada je profesor pedagogije na Kat. Universi SRCA ISUSOVA u Milanu. A ima ih toliko. Zato u posljednje vrijeme Gentile ne žali ni vrijeme ni odmor za propagandu svoje filozofije. I što je najčudnovatije: ostavio je mirni rad u sobi i zamjenio ga je sa napornim životom konferencijera. Tako je u veljači održao u BOLONJI na FAŠISTIČKOM sveučilištu konferencu o pojmu kulture i o pojmu države. Sam bolonjski kardinal NASALLI-ROCCA protestirao je kod vlade radi njegovih nauka, koji su u radikalnoj i totalnoj opreci sa naukom kat. CRKVE, koja je Crkva talijanskog naroda, a vlada se je u Konkordatu obvezala da će je štititi protiv bilo čijih napadaja. I „OSSERVATORE ROMANO" se je u dva članka osvrnuo na ovu konferencu Gentilea. Stoga ću je ukratko prikazati, jer na žalost njegov nauk o državi-bogu imamo savršeno ostvaren u boljševičkoj Rusiji.

Za Gentilea je kultura: „Lo stesso uomo: cos'è che distingue l'uomo da tutte le altre cose a cui l'uomo può pensare oltre le altre che a sè stesso. IL PENSIERO." Čovjek misli: misao je i veličina i mučilo čovjeka. Živine ne znaju za nesreće i bol čovjeka. Znanost je, kao i sve ostalo, proizvod duha: *SUBJEKTIVNOST*. Znanost, kultura je plod duha, koji misli, jer sva realnost nije već misao t. j. izvan misli ništa ne može opstojati. Realnost je plod duha, koji je trašendentalni ja. Kad Gentile govori o subjektivnosti uopće, tad reducira svu realnost na misao. Identificira racionalnost sa realnošću. To je apsolutni imanentizam, negacija kršć. trascendentnog Boga.

Istu misao zastupa, kad govori o pojmu države. I država je samo jedna forma sveopćeg duha. Samo u njoj i unutar njezinih granica može da bude kultura. Država se ne poistovjetuje sa pojedinačnim bićem: ona je skup svih bića. Otud njegova teza o *etičnosti* države. Država je etičko lice. Ona je universalni čovjek u razvoju, u usavršivanju. S pomoću kulture, s pomoću uvijek novih koncepcija državna se osobnost sve više razvija. Dr-

žava je po svojoj naravi etičko biće, jer je identična sa naravi čovjeka i kulture. Čovjek i kultura su samo njezina imanentna čest. Država je forma sveopćeg duha, kulminantna točka njegova razvoja u svojoj universalnosti, jer je pun identitet između misli, države i kulture. Država je etično, apsolutno biće — bog. Stoga država ne smije imati BOGA nad sobom.

Na prvi je pogled očita bludnja Gentileova. Nije istina da se može svesti svu realnost na misao. Niti pojedinac, a niti je država identična sa aktima razvijajućeg se svemirskog, apsolutnog duha. Država pogrešuje, popravlja se, napreduje... jer nije apsolutno biće. Država je osim toga skup slabih, ograničenih ljudi, usavršivih u umu i u volji. Skup je ljudi koji su pojedinačni, a skup pojedinačnih bića nikada i nikako ne može dati biće apsolutno, neizmjerno. Država da bude etična i moralna mora priznati iznad sebe Biće, koje nije ona stvorila, a koje joj nalaže svoje norme. Ima moralni zakon nad državom, koji država mora ostvariti, ako hoće da bude moralna. Bog je nad državom, kojeg država mora adorirati. Individuum je sa svojim naravnim pravima prije države, koja mora ta prava da prizna, ako hoće da bude u svojem djelovanju etička. I obitelj je ispred države u socijalnoj hierarhiji. Država mora respektirati prava obitelji, inače je nemoralna u svojem djelovanju. Crkva je savršeno socijalno-religiozno društvo i država ne smije ni povrijeđivati ni krnjiti prava Crkve. Država je nemoralna, kad se usuđuje ograničivati slobodu Crkve, na koju ima pravo po božanskom pravu za ostvarivanje svojih duhovnih, vječnih, vrhunaravnih ideala. Etička država ne opstoji već pod jednim uvjetom: da se u svojem radu i u svojim zahtjevima rukovodi vječnom idejom Dobra, da nad sobom prizna u teoriji i u praksi moralni zakon. Već je Ciceron taj moralni zakon u „De legibus" nazvao — vječnim. Gentileova etička država kao vrhovno biće nije nikada opstojala. Država nije autonomna: ona postaje etička i moralna, kad vrši moralni zakon, koji država ne stvara, već priznaje i vrši. To je kršć. koncepcija o državi. Stara je koliko i katolicizam. Isto uče i Aristotele, Ciceron i Seneka. Dočim za Gentilea je država samo u tom slučaju moralna, ako ona taj moral stvara!

Filozof Gentile je došao i do ovoga čudnovatoga i smiješnoga zaključka On ozbiljno tvrdi da su sv. Augustin i svi kat. socijalni filozofi-materijalisti. Ništa manje! Gentile arbitrarno tvrdi, da ima samo dva pojimanja države: idealističko i materijalističko. Stare teorije o postanku države po slobodnom ugovoru, teorije liberalne pretpostavljaju pojedinca državi. Materijalizam je to, veli Gentile! I taj materijalizam po njegovu sudu zastupaju sv. Augustin i svi katolici do posljednje enciklike Pija XI. Lijepo zapaža „OSSERVATORE ROMANO" (21—22—III—1930) da ovo više nije filozofija već karneval. Ustvrditi da je sv. Augustin materijalist u pojimanju postanka države, isto je što ustvrditi, da je sv. Augustin učio, što je kasnije učio u svojem „Contrat social" J. J. Rousseau! Vara se Gentile, kad tvrdi, da je po kat. nauci društvo postalo po konvenciji. Katolički sociolozi uče, da je obitelj, pa društvo plod ljudske naravi. Aristotel je učio da je čovjek po naravi socijalno biće. To je kat. nauka, a ne ono što veli Gentile, jer ne poznaje katoličke socijalne principe. A sudi ih i osuđuje!

Lanjske godine u svojem rektorskom govoru GEMELLI je podvrgao oštroj kritici Gentileovu teoriju o državi. U svojem je govoru rekao da ova

nauka pripravlja moralnu anarhiju, koja minira i same temelje države. Rimski se je fašistički dnevnik „Il Popolo di Roma" radi ove otvorene kritike Gemellija žestoko na nj okomio. Optužio ga je da on pod kritikom Gentileove etičke države podrazumijeva fašističku koncepciju države i da je ocrnio fašizam kao sijača anarhije u talijanskom socijalnom životu. Fašistički se je dnevnik uhitio u stupicu, jer je s tim priznao da je za nj identična stvar Gentileov „Stato etico" i fašistička država. A tad Gemelli nije napao ni Gentilea ni fašističke neslužbene teoretičare već nauk njihova njemačkog učitelja HEGHELA, koji na nekom mjestu svojih djela definira državu, da je svijet koji je postao — duh. Za nj čovjek ima samo toliko objektivnosti, istine i etičnosti, u koliko je čestica države. Država je pojava boga u svijetu, uči bezbožni Heghel. Ona mu je realni bog. Za oca njemačkog idealizma nema drugoga boga osim države! Gentile je epigon Heghelov. Jednom je Gentile rekao da država imajući u sebi božanski elemenat, nema potrebe da uzajmljuje boga u Crkve, jer po njegovoj dijalektici, koju je naučio od Heghela, Crkva nije forma države već malog puka t. j. nižeg dijela, materijalnog dijela države. Radi toga filozofija nema potrebu od vjere i Boga. Vjera je samo za mali puk!

Gentile je u svojem bolonjskom govoru optužio i vjeru radi toga, kako zapaža msgr. Cantagalli na „L Avvenire d Italia," što sve vrednote prenosi u Boga, u njegove zapovijedi i u objektivnu realnost izvan nas, koja nije mi. To Gentile nikako ne može oprostiti vjeri, jer je on pristaša apsolutnog subjektivizma. Sva je realnost identična sa subjektom, koji, dok je misli, stvara je. Nego i ovdje se vara Gentile da kršć. vjera prešindira od subjekta. Nije daleko Bog od subjekta. Sv. Pavao nas uči da u Bogu živimo i jesmo. Zakon je Božji tako intimno u nama, da je temeljni zakon našeg života. Svaka zapovijed Božja, tako je upravljena na samu našu savjest, da ne može neposrednije. A svijest je i za Heghela i za Gentilea najfiniji eksponent ljudske osobnosti. Pače je svijest za idealiste sinteza sve realnosti. A ipak iz te svijesti proistječe nam moralni imperativ, moćni izražaj viših zakona u nama, kako je to genijalno formulirao u svojoj etici veliki Rosmini. Evanđelje nas uči da ljubimo Boga sa svim srcem i pameću i to uvijek, a brata bližnjega kao sami sebe. To znači, da vjera vodi računa sa subjektom. Samo vjera uči da nema samo subjekt; ona ne uči da apsolutno biće ne postoji već u koliko je kosmički ja, koji se neprestano razvija. Čovjek je najviše slika i prilika Božja, jer ga može otkriti. U tom je njegova veličina. On ne stvara ni Boga, ni znanost, ni filozofiju, ni kulturu, ni državu: sa svojim umom on otkriva te istine, koje nijesu on. I radi toga Gentileov imanentistički subjektivizam, dok je očevidni metafizički apsurd, dotle je i jedna velika socijalna laž. Znanost, filozofija, kultura, umjetnost, država... svi moraju priznati nad sobom Boga i zakon NJEGOV to je zdrava vječna filozofija, koju nije kadra da obori idealistična filozofija Heghela i Gentilea.

Dr. fr. Krsto Kržanić — Sinj.

Književni pregled

DR. FRANCISCUS ŠANC S. J. *Sententia Aristotelis de compositione corporum e materia et forma* in ordine physico et metaphysico in elementis terrestribus considerata. Zagreb 1928 typis typographiae archiepisc. Izdanje Bogosl. Akademije, IX Svezak.

Dr. Šanc pokušao je da u ovoj raspravi prikaže u tančine hilemorfičnu teoriju Aristotelovu, t. j. njegov nauk o sastavu zemaljskih tjelesa. Rasprava je nesamo izrađena strogo na temelju Aristotelovih djela nego gotovo i samim njegovim riječima, koje donosi u grčkome izvorniku i latinskom samostalnom prevodu. Na riječi Aristotelove nadovezuje svoje razjašnjenje i tumačenje, tako da čitava rasprava izgleda kao kakav harmonično sastavljen mozaik.

Materija i forma temelj su možnosti i aktualnosti, a opet ova teorija jest jezgra peripatetičnog sustava, kako to sam Ar. naglasuje, On se ujedno s njome i ponosi veleći, da su stari filozofi baš zato zapali u protuslovne tvrdnje što nijesu za nju znali.

Vrlo je važan Aristotelov hilemorfični nauk a vezan je s mnogim drugim peripatetičnim naukama. Aristotelov hilemorfizam prihvatila je većina kršćanskih filozofa i ako nije nigda shvaćala da je ta teorija nužno povezana s kršćanskim dogmama.

U I. dijelu prikazan je nauk grčkog filozofa o elementima, o njihovu broju i o specifičnim svojstvima, o pretvaranju jednog u drugi; zatim razlika između elementa i himične kombinacije (*μίξις*), koju on dobro razlikuje od proste smjese (compositum, *συνθεσις*).

U II. dijelu raspravlja podrobnije o formi elementa i o njegovoj materiji, koja ostaje ista pod jednim i drugim elementom.

Protiv Aristotelove teorije čule su se i u novije doba kritike i zamjerke. Š. se na svršetku rasprave (109—119) osvrće na ove poteškoće i uspješno brani Aristotela od prigovora protuslovlja, koja mu predbacuju Zeller, Baeumker i dr.

Rasprava sarajevskog profesora počiva na ozbiljnom proučavanju Aristotelovih djela. Ono je eksegetične naravi, više je historično i genetično prikazanje hilemorfizma nego li poredba Aristotelove teorije sa današnjim hipotezama o sastavu tjelesa. Za ovim auktor uostalom nije ni išao, ali držim da bi bilo dobro da je barem u glavnim točkama poredio nauk Aristotelov sa modernim teorijama. Ovako bi imao prigode da isti nauk bolje osvijetli i da ga čitaoci lakše shvate. Arist. definira počelo (elementum) kao i mi danas, i ako se o broju počela drži Empedokleove nauke, koja je uostalom trajala cijeli stari, srednji i novi vijek sve do pod kraj XVIII. stoljeća. Aristotel drži da se jedno počelo pretvara u drugo i, čini mi se, da na temelju ovog opažanja zaključuje da je *jedna* materija, svim tjelesima zajednička. Da li bi ovaj zaključak vrijedio, ako gornja pretpostavka nije istinita? Ja bih želio da se je učeni pisac i na ovo pobliže osvrnuo. Njegovo djelo je, svakako vrijedno za sve one, koji hoće da upoznadu te-

oriju Aristotelovu u njezinu prvotnom obliku, njezino filozofsko i metafizično značenje. Da Aristotela shvatiš treba da imaš pred očima, nesamo njegove riječi, njegove definicije, nego i da paziš na p r i m j e r e, kojima on ilustrira svoje razglabanje. Ako na sve ovo ne paziš, mi koji smo naučni gledati na naočale današnjega stanja himične i fizične znanosti, lako mislimo da smo razumjeli Aristotela, a ipak nijesmo shvatili njegovu pravu misao.

Djelo O. Šanca pomoći će mnogo da se razumi jedna od temeljnih nauka stagirskog mudraca. Mi ga zanimanicima preporučujemo. *K. E.*

RADOVAN KOŠUTIĆ: *Tuga* (2 izd. Beograd, Cvijanović, 1930, str. 78: 10 din.). — Četvrta zbirka, u 2 izdanja! Zaista, g. Košutić dostojan je udivljenja, kad s tako mladićkim poletom izdaje pjesme, zbirku za zbirkom. No to je uglavnom, sve što se može istaknuti na ovoj zbirci... Žao mi je reći, ali mi se čini da nam ona nije pružila ništa novo i ništa više od onoga što već znamo o p j e s n i k u Košutiću iz predašnjih njegovih zbirka. Istina je, neke se pjesme još i ovdje ugodno čitaju (na pr. str. 9, 14—17, balada 22—25, 36—37, pa i 60—64); pjesnik ima i sada u obilju riječi i srokova: ali ćeš naći i dosta proze, pa i one vrlo obične, dosta poznatih, njegovih obrata (s t u d !) i načina, iznenade te i loši srokovi... S a d r ž a j veoma je monoton: umiranje, tuga, smrt — u svakojakim varijantama, u prirodi i među ljudima. Samo jedna je vedra, utješna: Ž a l o s n o j v r b i (66), ali ni ona se puno ne izdiže iznad prosječne vrijednosti. U nekoliko njih izbija strast (na pr. str. 28, 39, 55—56), pa su u onoj formi mogle da izostanu; dvije su gotovo sarkastične, očajne (44, i osobito 51!); neke pjesme, a još više versi zveče sumnjivo (vidi str. 15, 27, 49, 70—71). I kad čovjek pročita čitavu zbirku, pita se, je li bilo vrijedno...

F. S. P.

1. SICKENBERGER Joseph., *Leben Jesu nach den vier Evangelien.* Kurzgefasste Erklärung. — V. Der Schluss des Wirkens ausserhalb Jerusalems. (Biblische Zeitfragen 13. Folge. Heft 1 — 2.) Format 23×15 cm. I—IV—120 str. Münster i W. 1929. Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung. Preis 2.35 RM.

2. ROHR Dr. Ignaz, *Die soziale Frage und das Neue Testament.* (Biblische Zeitfragen 13 Folge. Heft 5—6.). Format 23×15 cm. 66 str. Münster i. W 1930. Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung. Preis 1.35 RM.

3. EBERHARTER Dr. Andreas, *Der Dekalog.* (Biblische Zeitfragen 13 Folge. Heft 3—4.). Format 23×15 cm. 67 str. Münster i. W. 1930. Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung. Preis 1.30 RM.

1. *J. Sickenberger;* prof. novozavjetne eksegeze u Münchenu napisao je život Isusov znanstveno-popularno prema četiri evanđelja u pet snopića. Peti zaključuje Hristovo djelovanje izvan Jerusalema. G. pisac ističe u svojim opaskama (str. 1.), da se poslužio modernim komentarima M. J. Lagrange-a, T. Zahna, G. Wohlenberg-a i E. Klostermann-a. Život Isusov nije obradio poput dra. Vimera u našoj književnosti. Njegova obradba naliči na sinopsu Lagrange-ovu. U njoj razmještuje Isusove riječi i djela na svoj način, koji me pretežno ne zadovoljava, jer mi se čini dosta arbitraran. Kada

sam čitao Augustinovu sinopsu pred par godina, na me je krasan utisak učinila, u koliko sam upoznao, da svaki njegov razmještaj ostaje potkrijepljen sa nekim činjenicama i dokazima, koji g. piscu nedostaju. Iz njegova razlaganja ti ne možeš doznati, zašto je jedan evanđeoski događaj smjestio na jednom mjestu.

Uostalom pregledba svakog događaja je izvedena sa nekom lakoćom, koja čitatelja ne umara. Voli pozabavljati se filologijskim razjašnjivanjem teksta. U tumačenju pojedinih mjesta dalo bi se koješta zapaziti. N. pr. (str. 11) u pitanju topografije Dalmanuthe, Magdale i Magedana očajno se izrazuje. Magadan ili Magdala bijaše varošica na genezaretskom jezeru sa zapadne strane udaljena od Tiberijade oko 20 časa; u blizini njezinoj steralo se je seoce Dalmanuta. (Ries-Heidet, Atlas. Friburgi 1925, 25). Pogrešno drži, da ime Jona je pokraćeno od Jochanan (str .18); da se je preobraženje Hristovo dogodilo na Hermonu, a ne na Taboru (str. 24); da je bio izgon vragova u Gergesi, a ne u Gadari (str. 27).

2. Poslije dra. A. Steinmanna, koji je štampao u Paderbornu 1925 zlatnu knjigu „Jesus und die soziale Frage", dr. I. Rohr preuzimlje da obrađuje *„Socijalno pitanje i Novi Zavjet."* Prva knjiga je mnogo opsežnija, obazire se na Stari Zavjet i bolje je napisana, no i druga nije za zabaciti, jer tumači socijalno pitanje: 1° kod Hrista u evanđeljima (str. 4—37); 2° kod Pavla (str .37—55); 3° u Djelima apostolskima, katoličkim poslanicama i Otkrivenju (str. 55—59).

Razdioba je rasprave savršena; obradba solidna i zanimiva; sadržina bogata i privlačiva.

Isus-Krist osnivajući nebesko carstvo na zemlji, uči ljude, da su među sobom braća, koja imaju zajedničkog oca na nebu — Boga. Među njima valja da vlada socijalna pravda i ljubav. U tu svrhu uskrisuje obitelj, ženidbu; postavlja odnošaj između bogata i siromaha; ističe nada sve brigu za siromahe, određuje pravednu plaću radnicima i slugama.

Pavao se je nalazio u drugom milieu, kada je istu nauku započeo da pripovijeda. No uglavnom on se podudara potpuno sa Hristovim načelima, što se tiče odcijepljenosti od svijeta, ljubavi prema siromasima, slugama i robovima. U pogled bogatstva, rada, obitelji, djevičanstva, udovištva, države i uredbe socijalnog poredka na osnovi Hristovih načela, sa ostalim piscima Novoga Zavjeta daje božanska načela, koja su reformirala čovjeka, obitelj, društvo, države, te promijenila lice zemlje.

3. Dr. A. Eberharter, koji je više raspravâ napisao u ovoj kolekciji, sada nam pruža jednu vrlo važnu *o dekalogu.* Radnju dijeli na uvod (str. 1—3) i dva poglavlja. U prvom ispituje *porijetlo* dekaloga (str. 5—10). Dokazuje na osnovi poredne znanosti religija i etnografije, da su nekoć pojedini stari kulturni i današnji primitivni narodi sačuvali i obdržavali fragmentarno pojedine zapovjedi dekaloga i to dosta strogo. Što se odatle zaključuje? Da je sam Stvoritelj dekalog u dušu čovjeka usadio, da mu pokaže svoju volju. U drugom poglavlju radi o bibličkom dekalogu (str. 11—67) i to veoma susljedno. U sedam raznih paragrafa istražuje: 1° dvije recenzije, koje su se sačuvale o dekalogu; 2° donosi njegovu razdiobu, poredak i broj zapovijedi; 3° doba; 4° prvotni oblik; 5° mjesto, gdje je zakon dan; 6° proglašen; 7° tumači njegovo značenje. Najtemeljitije je obrađeno nje-

govo doba postanka. G. pisac spretno rješava sve prigovore protiv dekaloga, koje iznose moderni istraživatelji. Protiv mozaičnosti dekaloga ne mogu donijeti pozitivnih svjedočanstva; negativna se temelje na pretpostavkama iz jezika i kulturne povijesti, no i ova su dijelom lažna, a dijelom nestalna. „S pravom, zaključuje on (str. 54), odatle se danas izvodi dalje, da dekalog potiče iz doba Mojsija".

Radnja je svestrano obrađena sa apologetičnim tonom, no objektivno. Svakomu kulturnom čovjeku dobro će doći, da je nabavi i pročita.

Dr. fra. Juraj Božitković.

GRČIĆ FRA STJEPAN, *Sinjske narodne pjesme i pričanja* s dodatkom: Kosovo. II. izd. 8⁰ (XVI—258). Split 1929. — Narodno blago našega maloga naroda nazad 100 godina u vrijeme romanticizma pobudilo je u kulturnoj Evropi nečuveno zanimanje. To je dalo podstreka, da i mi sami narodno naše blago više cijenimo, sabiremo i više proučavamo. I zbilja kroz ovu stotinu godina bezbroj je pučkih pjesama, pripovijedaka i t. d. izdano, još više sabrano, a i bezbroj ocjena i prikaza napisano je o tome predmetu. Istina, kroz ovo vrijeme onaj prvi zanos za našim narodnim blagom pao je. Kod „modernih" literata naša narodna poezija nije više ono, što je bila u očima romantika. Uza svu odvratnost „modernih" od narodne poezije ona je još uvijek nepresušivi izvor novih estetskih i inih pogleda. Zato treba pohvaliti rad fra Stjepana Grčića, koji kao župnik u zagorskoj Dalmaciji sabire naše narodno blago, koje će brzo iščeznuti pod uplivom novih socijalnih prilika. Naš narod u jačem saobraćaju s gradskim životom ostavlja svoje običaje, ostavlja svoju nošnju, svoje gusle i svoje pjesme. Narodna duša umire u evropejiziranju. Iz Grčićeve zbirke se vidi, da se narodna duša ipak trza i žali za svojim starim životom. Zbirka naime izlazi u drugome izdanju, a prvo je izdanje razgrabljeno od prostog naroda. Ono, što književnici nisu primili, primio je prosti narod, Književnicima se ne sviđa Grčićevo alegorijsko tumačenje narodnih pjesama. Ali to tumačenje nov je pojav u literaturi naše narodne epike i uprav zato jer je nov, morao je pobuditi više pažnje, pa makar se i ne odobravao. Svakako rad fra Stjepana Grčića na sabiranju narodnog blaga dostojan je svake pohvale i ja ovu prvu njegovu tiskanu zbirku svojski preporučujem sa željom, da čim prije ugleda svijetlo ostalo od njega sabrano narodno blago. *Fra Roko Rogošić.*

KIRLIN-REINELT, *Der moderne Seelsorger auf den Pfaden des hl. Johannes Baptista Vianney.* Mit Titelbild. 8⁰ (XII—171). Freiburg i. Br. 1929. Herder. Cij. 4.50 M. — Njemački prijevod sa engleskog. Poznat je Ivan, župnik arski, koji je nazad 100 godina djelovao kao duhovni pastir u malome francuskome selu. Mgr. Kirlin, bivši upravitelj svećeničke euharistijske zajednice u Philadelphiji, dok pripovijeda život i rad župnika arskog, upliće pastoralne pouke crpljene iz svoga bogatog iskustva. Sadržaj dakle odgovara naslovu: moderna pastoralna pitanja u životu.

STRAUBINGER Dr. H., *Einführung in die Religionsphilosophie.* 8⁰ (VIII—132). Freiburg i. Br. 1929. Herder. Cij. 3.60 M. — Danđanas je filozofija religije u punom jeku. Svjetski rat je probudio religioznu svijest. Zato proučavanje razlika među religijama. Zato težnja za religioznim jedin-

stvom. Zato istraživanje onoga, što je svim religijama zajedničko. S katoličke strane prvi je Straubinger napisao uvod u filozofiju religije. Njegova knjiga ima dva dijela. U prvom je dijelu govor o metodi, a u drugom o glavnim formama religijske filozofije. Pisac raspravlja o religijsko-historijskoj, religijsko-psihološkoj, pučko-psihološkoj, fenomenologijskoj, nacionalističko-kritičkoj i racionalističko-spekulativnoj metodi. Glavne su forme religijske filozofije: materijalističko-ateistična, pozitivno-pragmatična, i teistično-spekulativna religijska filozofija te teorija postulata i osjećaja. Svagdje Dr. Straubinger dubokom kritikom siječe lažna mišljenja, a stavlja pravo stanovište. Istina, knjiga je opsegom dosta kratka, ali je sadržajem vrlo obilata. Određena je kao teološki priručnik, pa ju je Herder izdao u kolekciji, Herders Theologische Grundrisse."

STRAUB W., *Malen des Zeichnen im Religionsunterricht der Grundschule.* Mit 58 Tafeln. 8⁰ (XII—116). Freiburg i. Br. 1929. Herder. Cij. 2.50 M. — Da bude vjerska obuka što zornija, od nekoliko godina počelo se i u predavanju vjeronauka upotrebljavati risanje. To je novi pojav u metodici vjerske obuke. Straub je u ovoj knjizi na 58 listova podao prvi priručnik za risanje pri vjerskoj obuci. Tu se nalaze u crtežima najvažniji događaji iz biblijske povijesti i važniji liturgijski predmeti. Crteži su jasni, a tako prosti, da ih može oponašati i dijete, koje je slabo razvijeno. Katehet, koji uzme ovu knjigu i bude prema njoj u školi djelovao, upoznat će iz svoje prakse, koliko će mu kreda u ruci pomoći, da mu katekiziranje bude u svakom pogledu uspješnije. *Rogošić*

I. SIEMIENSKI., *Les symboles graphiques dans les éditions critiques des textes.* Projet d' unification. (Société des sciences et des lettres de Varsovie. ANNALES DE LA COMMISSION D' HISTOIRE. Sous la direction de M. Joseph Siemienski. Tome I. Fascicule I. B. Traduction du fascicule I A). 52 pag. Varsovie Palais Stazzio 1927. — Najglavnija zadaća jednog izdavača starih dokumenata jest uspostaviti pravi odnošaj između teksta i nakane, što ju je imao pisac tog teksta. Izdavač treba da redovito uspostavi integralni, pravi tekst. No on ne smije ništa izostaviti, ništa promjeniti, ništa nadodati, da o tom ne obznani svoje čitatelje. U tu mu svrhu služe bilješke. Ipak bilješke nijesu baš najzgodnije: zauzimlju mnogo prostora, gubi se preglednost, jasnoća i t. d. Stoga su izdavači odredili neke konvencionalne znakove, kojima se u tekstu samom naznačuje, što je od primitivnog stanja promjenjeno, izostavljeno... Tim se dakako ne uništuje sasvim uporaba bilješki, nego ne postaje tako česta. I poznato je, da razne akademije imaju posebna pravila, kojih se drže u izdavanju starih pisaca. Tu je određeno značenje konvencionalnih znakova. Već odavna se je izražavala želja, da se nađu zajednički znakovi za sve narodnosti i akademije. Svrha je G. Siemienskoga da udovolji ovoj želji. On je zamislio posebni sistem znakova. Nabrojio je 30 slučajeva, na koje bi izdavač mogao naići i na koje bi morao svoje čitatelje upozoriti. Za svaki je slučaj odredio posebni znak. No stvar je tim simplificirao, što je i te slučajeve i znakove razdijelio na razrede, obitelji, skupine i vrste. Tako je dobio 12 glavnih znakova, koje je lako zapamtiti, a iz ovih se svi drugi znakovi izvode. Tako na pr. prvi razred: manj-

kavost. Prva skupina: izostavljenja (omissions). Obitelj (famille) a: *omissions reconstituées.* Za čitavu ovu obitelj uzimlje kao glavni znak vertikalne zaporke [ ]. U ovoj obitelji razlikuje pet vrsta; mjesta koja su bila uništena znak obitelji = [ ]; koja su nečitljiva = ⌈ ⌉; neobične skraćenice = ⌊ ⌋ i t. d. Dakle sporedni se znakovi izvode iz glavnog.

Sistem g. Siemieńskoga ima tu manjkavost, što je pisac imao pred očima isključivo izdavanje čisto historijskih dokumenata posljednjih vjekova, gdje redovito nema nego jedan rukopis. Ovaj je sistem, u svoj cjelini, posve teško aplicirati na pr. za izdavanje skolastičnih pisaca. Mislim, da nije nikakc uputno, što je pisac u sistem stavio razne vrste pisma: *petit, italique,* i t. d. Trebalo bi svakako zadržavati dosadašnji običaj, da se raznim vrstama pisma označe na pr. citati Sv. Pisma, ono što je u tekstu od većeg historijskog ili naučnog značenja i t. d.

Hoće li sistem G. Siemieńskoga biti primljen u naučnom svijetu? Mislim, da je to isključeno, ako se uzme uobzir, da razne akademije i narodnosti imaju već udomaćene znakove, od kojih će teško popustiti. To napose vrijedi za njemački narod, koji je sa svakog gledišta veoma zaslužan za tekstualnu kritiku, za izdavanje starih dokumenata. U svakom slučaju, sistem G. Siemienskoga svojom jasnoćom i solidnošću daleko nadmašuje teorije i Stählina i Haveta i Meistera i svih, koji su dosad o ovom pitanju radili. Bilo bi poželjno, kad bi u našoj domovini ovaj sistem našeg slavenskog učenjaka bio primljen kao obligatan barem za izdavanje naših povjesnih dokumenata.

O. K. Balić.

ROUET DE JOURNEL, *Enchiridion Patristicum.* Loci SS. Patrum, Doctorum, Scriptorum Ecclesiasticorum. 7. izd. 8⁰ (XXVIII—804). Freiburg i. Br. 1929. Herder. Cij. 8.50 M. — Ovaj izbor najljepših dogmatskih crtica iz Sv. Otaca, Naučitelja i crkvenih pisaca najbolja je pomoćna knjiga onima, koji uče teologiju. P. Rouet de Journel je brižno, kronološki poredao ove dogmatske izvatke iz stare crkvene književnosti, a izvadio ih je iz najboljih kritičnih izdanja. Ovdje ćemo naći kratak, ali ipak potpun pregled dogmatskog rada crkvenih pisaca za prvih 8 vjekova. Na koncu je dodan sistematski registar dogmatskog materijala. Profesorima dogmatike, posebno pak učenicima teologije i pripovjednicima ova knjiga veoma dobro dolazi.

Rr.

PORTE M. T., *Marie Clotilde de Savoie.* Princesse Jèrôme Bonaparte (1843 — 1911). Vie et Lettres. 8⁰ (VII — 180). Paris 1929. P. Tequi. Cij. 18 fr. — Marija Klotilda Savojska vjenčala se je za kneza Jeronima Bonapartu. Čim je došla na dvor Napoleona III., postala je Francuskinjom dušom i tijelom. Kad je pao Napoleon, i ona je morala u progonstvo u Prangius u Svajcarskoj. Napokon je udovoljila molbi svoga oca Viktora Emanuela II. i svoga brata kralja Humberta i definitivno se je nastanila kod Turina u samoći Moncalieri.

Ali ova kneginja pokazala se je velikom kršćankom u Parizu, a osobito u progonstvu. Svijet u Prangiusu i Turinu štuje ju kao sveticu, kao „svetu damu" radi njezina milosrđa prema siromasima i bolesnima. Svoju ljubav prema Crkvi je pokazala, kad je odvažno branila prava Crkve kod svog oca,

koji je zauzeo nepravedno Rim. Kao dominikanka živila je u samoći, u molitvi i razmišljanju. Sadanji dominikanski general Gillet napisao je ovoj knjizi predgovor.

Antunović.

GRGEC P., *„Selo i Grad"* — almanah 1930. 2. izdanje. Zagreb 1930. Hrvatska katolička književnost stekla je častan položaj u povijesti naše književnosti. Bez ustručavanja možemo reći, da je najbolji predstavnik kat. moderne književnosti književni almanah „Selo i Grad", koji uređuje prof. P. Grgec. Ove je godine izašao drugi svezak, a sadržaj mu je ovaj:

RASPRAVE: *Dr. Marijo Matulić.* Život sela i grada (Je li istinita Spenglerova teorija?) — *Petar Grgec,* Shvaćanje rata u Ilijadi i u našem narodnom pjesništvu. — *Dr. Đuro Arnold,* Jedinstvena narodna kultura. — *Ljub. Đurić,* Slobodno zidarstvo. — *Ante Padovan,* Slikari našeg sela. — *R. Mikulić,* Iseljeničko pitanje. — *Dr. Lj. Maraković,* Tragom narodne pjesme. — PRIPOVIJESTI I CRTICE: *Dr. S. Šimunović,* Nikola iz Božjakovine. — *M. Rabadan,* Postao čovjek. — *M. Grgin,* U sumrak života. — *L. Perinić,* Oj more duboko! — *Nedjeljko Subotić,* Marionete. — *D. Šimić,* Svakidašnji život. — *Dr. Fran Binički,* Iz našega svijeta. — PJESME: *Srećko Karaman,* S večernjih struna. — *Dr. V. Deželić st.,* Ratne vizije: 1. Satana, 2. Čemu sve to, 3. Ljudski rod, 4. Vlak, 5. Utjeha žalosnih. — *Fran M. Adoni,* O Bože! — *Lenka Perinić,* Moj dom. — *Fra Gašpar Bujas:* Legenda. Božji grob, U čekanju. — *Ž. Tomo Džaja,* Ptice, Bijele staze, Uskrs. — *Dr. Đuro Arnold,* Lugar i moma, Seoski gazda na umoru, Priviđenje. — *Valtazar Vijolić,* Na pragu smrti, U vozu. — *August Gyarmaty,* Na domaku noći. — *Ivo Horvat,* Pobjednik, Čekaj me, draga. — *Vladimir Vrana,* Oluja, Bablje ljeto. Bolestan sam. — *Ivo Lendić,* Dubrovniku. — *I. V. Mlinarić,* Kosci, Angelus, Ljeto, Ljetno podne. — *R. F. Magjer,* Jesenja idila. — *Jakov Tomasović,* Na povratku. — *Nedjeljko Subotić,* Posljednji pozdrav Božjeg sirotana. — *I. Musić,* Triptih u sivom kršu. — *Nikola J. Kordić,* U obitelji Dolazak. — *Srećko Karaman,* Borba. — KOMPOZICIJA: *Širola* — *Deželić,* Molitva. — LISTAK: Dr. Đuro Arnold. — Dr. Božidar Širola. — Spomen-godišnjica Izidora Poljaka. — Ostavština dra. Stjepana Šimunovića. — Pred nebeskim vratima. — Narodne pjesme: Ženidba Nikole Zrinskoga, Pjesma o Josipu težaku, Izgorio što se mlađan oženio, Pjesma o Lenkoviću, Pjesma o Pavlu Hreljanoviću. Pismo urednika. — *Cijena je II. Godištu 20 dinara. Narudžbe prima Hrvatsko Književno Društvo sv. Jeronima, Zagreb, Trg Kralja Tomislava 20.* Tko naruči prvo i drugo godište zajedno, plaća za obadva 35 dinara.

CURINALDI A., *Priručnik parbenog postupka* kod crkvenih ženidbenih sudova. Split 1930. Naklada Hrv. Knjižare. Str. 224. Cij. broširano D 80, vezano D 100. — Naša je bogoslovna književnost siromašna u svim granama, ali osobito što se tiče procesualnog crkv. prava. Vlč. O. A. Curinaldi sa svojim priručnikom ispunio je jednu prazninu i dao nam djelo koje je — barem što se tiče prvog dijela — možda prvo djelo, što je izašlo o ovim pitanjima na hrvatskom jeziku.

Priručnik se dijeli na dva dijela: opći i posebni. U prvom se dijelu donose propisi kanonskog prava o postupku kod civilnih parnica (pri crkvenim sudovima) uopće; u drugom pak vanredne vrste postupka u ženidbe-

nim parnicama. Prvi dio više je teoretske naravi i zajednički je svim vrstama postupka, tako te su se neke stvari mogle slobodno ispustiti. Ali, ako se uzme u obzir, da ljudi obično u jednoj knjizi hoće da nađu sve, što im u stanovitom slučaju treba, onda i ono dobro stoji. Od velike je praktične vrijednosti dodatak sa svim potrebitim obrascima za vođenje parnice.

I ako ovaj priručnik nije kakovo učeno djelo, ipak je vrlo zgodan i praktičan, te čitatelja brzo upućuje u vođenje i rješavanje neugodnih sporova i nezahvalnih parnica. Priručnik je bistro napisan: očito se vidi, da je potekao iz pera iskusnog pravnika, koji uz obilno poznavanje crkvenoga prava, posjeduje još obilnije poznavanje civilnoga prava. Vrlo će dobro doći svim crkvenim krugovima i onim civilnim, koji se imadu baviti rješavanjem ženidbenih parnica.

Dr. P. Živković.

Vjesnik

Papina misa za Rusiju. — Nj. S. Pijo XI. održao je dne 19. III. u bazilici sv. Petra misu za progonjene u Rusiji. Prisutni su bili mnogi kardinali, diplomatski kor, mnogo nadbiskupa i biskupa i sila naroda. Na posebnom mjestu stao je civilni guverner Vatikangrada. Pjevanje su izvodila dva pjevačka zbora. „Schola Cantorum" sabrana iz svih rimskih sjemeništa i kolegija, pod dirigovanjem najboljeg poznavaoca crkvenog koralnog pjevanja opata Ferrettija. Druga „Schola Cantorum" bila je sastavljena od pitomaca ruskog kolegija „Russicum," našeg kolegija sv. Jeronima, češkoslovenskog kolegija „Nepomucenum," maloruskog kolegija „Ruthenum," kolegija „Germanicum" te kolegija marijanskoga. Dirigovao je Pavini, učitelj glazbe u ruskom sjemeništu. Prvi je kor izvađao pjesme latinske, a drugi staroslovenske. Divno je bilo čuti, gdje se u velebnoj bazilici sv. Petra uz glas zamirnih sredovječnih „srebrenih trublja," uz pjev na latinskom jeziku, ori slavenski glas! Staroslavenski zbor je otpjevao: „Spasitelj mira spasi Rusiju," „Gospodi pomiluj," „Ne imam inija pomošči," Herubikon i „Oče naš." Dok je glava sveopće Crkve Kristove ostavljao baziliku sv. Petra, dotle se je slavenski glas razlijegao najvećim hramom Božjim na zemlji: „Na mnogaja ljeta." Vidljiv znak, da treba da bude jedan ovčinjak i jedan pastir!

Prvi apostolski nuncij u Irskoj. — Tu nedavno imenovao je S. O. Pijo XI. prvog nuncija za Slobodnu Državu Irsku. To je rođeni Irac franjevac Paškal Robinzon. Rodio se je u Dublinu 1870. Najprije je učio pravo, pa literaturu. Počeo je javni rad kao novinar te je od 22 godine postao suizdavač časopisa „North American Review." G. 1895. ostavio je svjetsku karijeru i stupio u franjevački red. G. 1901 postaje svećenikom. Dvije godine predaje teologiju u Washingtonu. Nato je od generala pozvan u Evropu u frnjevački naučenjački kolegij Quaracchi da sudjeluje na izdavanju djela iz franjevačke historije. Na svojim naučenjačkim putovanjima po Italiji uredio je više arhiva. G. 1909 imenovan je pohoditeljem bližnjeg Istoka. Od g. 1913—1919 opet u Washingtonu predaje sredovječnu povijest. G. 1919. učestvovao je na mirovnoj konferenciji u Parizu radi palestinskog problema. Od g. 1925—1928 bio je apostolski vizitator u Palestini. G. 1927. posvećen je za titularnog nadbiskupa Tyane. Bio je savjetodavni član Kongregacije za redovnike, za propagandu, za crkvene nauke i za istočnu Crkvu. Nj. S. Pijo XI. u sukobu između crkvenih i civilnih vlasti na Malti poslao je fra Paškala Robinzona kao izviditelja. On je spor sretno riješio. Najglavnije mu je historijsko djelo u 7

svezaka o prvim godinama franjevačkog života. Bio je suradnik mnogih enciklopedija i engleskih revija.

Dne 14. januara došao je parobrodom iskićenim papinim zastavama u Dublin. Predsjednik Slobodne Države Irske Cosgrave poslao je preda nj svog izaslanika u London. U dublinskoj luci dočekao ga je predsjednik Cosgrave, dublinski nadbiskup, svi irski biskupi, ministar vanjskih posala i t. d. Uz svirku glazbe i mnoštvo naroda ušao je u dublinsku katedralu, gdje se je našao na okupu vas irski episkopat, 800 svećenika, svi ministri te sve ostale vojne i civilne vlasti. Dne 15. I. predao je svoje kredencijale guverneru Irske O. Neilly-u.

Reorganizacija crkvenih visokih škola. — Lanjske godine osnovana je u Rimu komisija sa ciljem, da reorganizira crkvene visoke škole, posebno da uredi način, kako će se podjeljivati akademske časti. U komisiju su izabrani predstavnici raznih crkvenih učilišta i crkvenih redova. Tako n. p. tu se nalazio rektor milanske universe Gemelli O. F. M., njemački franjevac Kurtscheid, benediktinac Stotzingen, Damen C. SS. R. i t. d. Pojedini članovi izrađuju referate. Referati se tiskaju i dostave drugim članovima. U zajedničkim zajednicama se o referatima raspravlja i stvaraju zaključci većinom glasova. Nj. S. Pijo XI. pisao 6. februara t. g. pismo kardinalu Gaetanu Bisleti-ju, prefektu kongregacije za nauke i hvali dosadanji rad komisije. Od aprila 1929 do januara ove godine komisija je imala 16 zajedničkih sjednica.

Prema dosadanjem radu mladi klerici, koji budu želili postići akademske časti na crkvenim universama, morat će ubuduće najprije učiti tri godine filozofije, zatim pet godina teologije. Kad svrše teološki studij, morat će kandidati za doktorat studirati još jednu godinu specijalne filozofije i tek tada će moći biti promovirani.

Spremanje novog katekizma. — Bivši državni tajnik kard. P. Gasparri odavna sprema katekizam, o kom se govori da će biti uveden u svoj Crkvi. Pri obrađivanju kardinal se Gasparri služi istom metodom, kojom se je služio pri obradbi crkvenog zakonika. Poslao je naime nacrte kardinalima, biskupima, redovničkim starešinama i teološkim fakultetima, da dadu svoj sud, svoje korekture i svoje dopunjke. Na temelju ovakvih korektura i dopunjaka sastavio je novi nacrt. Konačnu će redakciju teksta učiniti posebna komisija.

Ukoliko se dosad zna izgleda da će katekizam biti izdan na latinskom jeziku i da će sadržavati tri dijela. Prvi dio određen je za malu djecu: temeljni pojmovi vjere u 30 pitanja i odgovora. Drugi dio je određen za odraslije: prikaz čitave nauke o vjeri, jednako u pitanjima i odgovorima. Treći dio bit će suvisli prikaz kat. dogmatike u spoju sa apologetskim i liturgičnim pitanjima.

Nacionalni euharistični kongres na Filipinskim otocima. — U

decembru prošle godine održan je u Manilli prvi euharistički kongres na Filipinskim otocima. Na kongresu su učestvovali Apostolski delegat, uz manillskog nadbiskupa 11 biskupa, nekoliko Apostolskih prefekta i vikara, mnogo svećenstva. Odaziv naroda bio je neočekivan. Euharistične govore su održali svećenici i laici, muževi i žene, studenti i studentice. Jedan je govor na engleskom održao i general Paul Malone, vrhovni zapovjednik američke vojske na Filipinima. Preko kongresa bilo je preko 50.000 pričesti. Teoforična procesija razvila se je kroz grad Manillu sa dosad neviđenim sjajem. Kongresu je i u procesiji službeno učestvovao predsjednik senata, predsjednik parlamenta, načelnik Manille i t. d.

U Rusiji. — Kroz godinu 1929. prema izvještaju Saveza Bezbožnika zatvoreno je u gradovima 530 kršćanskih crkava, 111 sinagoga i 26 mošeja, a u selima 589 kršćanskih crkava, 15 sinagoga 98 mošeja i 1 kalmučka kapela. Crkve su pretvorene u fabrike, magazine, kasarne vatrogasaca, hidrotehničke ustanove i gostionice. Katedrala sv. Izaka u Lenjingradu predana je Savezu Bezbožnika za muzej i za znanstveno-eksperimentalni institut. Kongres bezbožnika odlučio je odnijeti relikvije sviju svetaca, koje su za 8 vjekova čuvane u Pečerskoj Lavri. Prema „Osservatore Romano" zatvorene su ove godine katoličke crkve u Vjatki, Samari, Tumienu, Kazanju, Vitebsku i Nižnjem Novgorodu.

Privatne škole u Engleskoj. — G. 1900 bilo je u Engleskoj 14.320 privatnih škola. Danas ih ima tri hiljade manje. Anglikanci su imali rečene godine 11.743. Od tog broja otpalo je 1807. Metodisti su imali 458, a izgubili su 323. Katolici su imali 89, a sad ih imadu 1054.

Benediktinska universa u Pekingu. — Nedavno je osnovana od benediktinaca kat. universa u Pekingu. Bilo je bojazni, da ne će dobiti priznanje od države. Bojazan je bila neosnovana, jer su benediktinci dobili dozvolu, da mogu upisati svoju universu u registar ministarstva prosvjete i tim je universa od države priznata.

Nuncij u Berlinu. — Kako je poznato, bivši nuncij u Berlinu Pacelli postao je kardinalom i zamijenio kardinala Gasparrija u državnom tajništvu. Na mjesto Pacellija dolazi u Berlin Mgr. Cesare Orsenigo, dosadanji nuncij u Budapestu. On se je istakao kao dušobrižnik, konferencijer i organizator. Radio je na znanstvenom polju. Tako je napisao monografije o Julijanu Apostati, Lammenais-u, Ozanamu, Sv. Karlu Bor. i t. d. Neko je vrijeme izdavao sa sadanjim Papom časopis „S. Carlo." Kad je pozvan u crkvenu diplomatsku službu, najprije je postao internuncijem u Holandiji, pa nuncijem u Budapestu. Sad je dobio jedno od najuplivnijih crkvenih diplomatskih mjesta — nuncijaturu u Berlinu.

Kralj švedski kod Pape. — Dne 12. marta primljen je u privatnu audienciju od Nj. S. Pija XI. kralj švedski Gustav i knje-

ginja Ingerid sa svojim pratnjama. Posjetili su i državnog tajnika kardinala Pacelli-ja, koji im je posjet u ime Papino odvratio.

Časopis za svećenike. — Ove godine počeo je izlaziti časopis „Sanctificatio Nostra" za svećenike. Časopis ima cilj, da posluži glavnom uvjetu za dušobrižnički rad — posvećenju samog dušobrižnika. Časopis će donositi sve što može da potakne dušu svećenika na sve to veće posvećenje samoga sebe i na sve to veće njegovanje nadnaravnog života u samome sebi. Saradnici su prvi njemački pisci. Tako su u prvom broju zastupani docent Dr. M. Bierbaum, prof. univ. Dr. Hilling i t. d. Cijena je za šest svezaka ili za pola godine 5.50 M. Naručuje se kod „Verlag Butzon-. Bereker. Kevelaer-Deutschesreich."

Karmelitanski koleģij u Rimu. — Karmelitanci starog opsluženja osnivaju u Rimu kod San Martino ai Monti novi kolegij. Pijo XI. kao kardinal imao je titul S. Martino ai Monti i ovaj kolegij se osniva kao spomenik na njegov svećenički jubilej. Dne 19. marta vikar rimske biskupije kard. Basilije Pompilj blagoslovio je temeljni kamen.

Kanonizacija svetaca. — Da se pri kanonizaciji svetaca jače istakne strogo znanstveni karakter pri rasuđivanju života i čudesa, osnovan je historijski odio (sectio historica) pri Kongregaciji obreda.

Chronica

Coadunatio Episcoporum Regni Jugoslaviae. — A die 19 usque ad 22. Januarii huius anni Episcopi Regni Jugoslaviae congregabantur Zagrebii. Conferentiarum episcopalium conclusiones publico haud sunt notae. Tamen notandum est conferentias esse habitas post leges de scholis recenter promulgatas. Episcopi miserunt duas epistolas collectivas ad populum catholicum in Jugoslavia. In communi epistola pastorali quadragesimali breviter reassumunt S. S. Pii XI. Litteras encyclicas de christiana iuventae educatione. Quam epistolam Eposcopi hoc modo concludunt: „Idcirco non possumus neque nobis licet quiescere, donec iuventutis educatio christiana in securo ponatur, donec in tuto ponatur schola confesionalis eiusque omnimoda iuridica aequalitas cum scholis status."

Altera epistola agit de persecutione religiosa in Russia omnesque catholicos ad orandum vocat. Orationes, adorationes, sacrae communiones in communi et congrui sermones indicuntur pro festo S. Joseph vel pro Dominica subsequenti.

Catholici in Jugoslavia pro Russia. — Omnes catholici in Regno Jugoslaviae libentissime obtemperaverunt voci clamanti Summi Pontificis et Episcoporum. Die 19. vel 23. martii in omnibus ecclesiis cathedralibus, conventualibus et paroecialibus sermones de persecutione religiosa in Russia sunt habiti, adorationes et orationes communes pro populo Russorum a gubernio sovjetico oppresso sunt ad Deum Omnipotentem fusae necnon communiones in communi peractae. Speciatim notandum est id, quod factum est in tribus principalioribus Regni civitatibus: Zagreb, Beograd, Ljubljana. Praeter functiones in ecclesiis habiti sunt publici conventus. Sic Zagrebii publicus conventus est habitus die 23. martii. Secretarius Actionis Catholicae Dr. Velimir Deželić, filius habuit sermonem „Adversarii Dei," ubi ex catechismo Buharin aliisque documentis ea quae de religione Boljševici docent exposuit. Matrona Hermina Kiršner in lectione „Juventus sine Deo" optime exposuit educationem atheisticam in Russia huiusque sequelas funestas. Dr. Elias Jakovljević enumeravit „victimas atheismi in Russia".

Secta „Sionistarum Novi Testamenti". — Haec secta orta est in gremio ecclesiae Serbo-orthodoxae a. 1918, sed confirmata est eique data libertas cultus a Ministerio Justitiae (sectio pro confessionibus) die 1. junii 1929 (Nr. 8990). Nunc secta habet circa 100 asseclas baptizatos et complures catechumenos. Caput sectae est quidam Petrus Vlaškić, natus a. 1869, qui habitat Be-

ogradii (Kralja Aleksandra ul. 142). Sectam propagabant quidam Judaeus, dictus Petrus Vlaškić et quidam Nenad Žegić, qui a secta apostatavit.

Secta vehementer in Papam irruit. Papatus dicitur „bestia" quae apparuit a. 538. Post annos 1260 elapsos capta est a Napoleone (1798). Organizatio sectae est hierarchica. Summum sectae caput dicitur „Apostolus". Gradus inferiores dicuntur „Episcopi" et deberent esse 12. Unusquisque „Episcopus" habet ministros „Diaconos", qui ab „Episcopo" ordinantur per manus impositionem. „Apostolus" et „Episcopi" eligantur nec alia ordinatione indigent. Praeterea dantur „Doctores" et „Praedicatores". „Episcopus" „sacram coenam" celebrat, baptizat et officia cultus peragit. „Diaconi" possunt baptizare et nova membra recipere. Si „ministri sacri" peccant, a statu suo excidunt. Primus „Apostolus" fuit Nenad Žegić, sed peccavit nempe uxorem suam bene non tractavit et lapsus est et factus „apostata". Nunc dantur tantum unus „episcopus" et quidem dictus P. Vlaškić.

Fons eorum doctrinae sunt 4 Evangelia, epistolae S. Pauli et Apocalypsis. Verus apostolus fuit tantum S. Paulus, caeteri apostoli fuerunt Hebraei et pro Hebraeis. Deus est Trinus, sed in „secundo coelo" cum Christus victor redux fuerit divisa Trinitas fit iterum unitas — unus Deus. Christus semel jam venit, sed iterum veniet et regnabit mille annos. In coelo sunt Pater, et Filius et Sanctus Spiritus; et in terra sunt sanguis, aqua et spiritus. Homo compositus est ex sanguine et aqua et spiritum recipit in baptismate. In morali tenent 10 praecepta Dei, sed insuper ad salutem est omnino necessarium abstinere a carne suilla, a carne leporis et piscis, quae dicitur silurus glanis (Der allgemeine Wels), quae in Danubio invenitur.

Sectae adhaerentes baptizantur. Ante baptismum fit peccatorum confessio et „coena Domini". Baptizans profert formam: „Amice, ego te baptizo aqua — baptismate contritionis in remissionem peccatorum — in nomine Patris et Filii et Sancti Spiritus!" Baptizatus ex aqua egressus respondet: „Amen". Matrimonium etiam civile est validum. Matrimonio celebrato coram ecclesia Serbo-orthodoxa, sionistae Novi Testamenti iterum matrimonium celebrant coram episcopo propriae sectae. Sionistae Novi testamenti nec sanctos nec dies festos agnoscunt. Nec ecclesias habent nec imagines colunt. Immo crux est signum „bestiae." Die Sabbati per 24 horas speciem aliucius liturgiae habent. Incipiunt recitando Ps. 95. Tunc fit cantus ex aliquo libro adventistarum. Genuflectunt omnes „coram Deo Israel". Orant. Canitur Ps. 134. Recitatur decalogus. Episcopus benedicit. Legitur ex evangeliis vel ex epistolis S. Pauli vel ex Apocalypsi. Episcopus explicat lecta. Recitatur Ps. 133. Episcopus benedicit. Conventus terminatur cantu. Deinde fit collecta, quae dividitur episcopo, doctoribus et praedicatoribus. — Ter in annum fit „coena Domini". Unicuique fideli datur pars azymi panis — „corpus Christi", et

pars vini — „Sanguis Christi". Deinde fit coena ordinaria. Ante coenam episcopus lavat omnium fidelium pedes et ultimus fidelium lavat pedes ipsius. A seniore femina lavantur pedes feminarum, quarum ultima lavat pedes senioris feminae. Fragmenta quae de coena supersunt comburuntur vel terrae infodiuntur, ne in manus illorum qui sectae Sionistarum N. T. non adhaerent perveniant.

Christus iterum veniet, cum expleti fuerint 2300 dies et noctes (anni) a Jerusalem destructa hoc est anno 2340 post Christi mortem. Adhuc remanent 311 anni. Christus regnabit per mille annos ut rex principalis seu ut imperator et 12 apostoli ut reges secundarii. Omnes qui non adoraverunt „bestiam" hoc est Papam Romanum resurgent. Post millenarium regnum erit altera resurrectio et judicium. Tria coela dantur. Primum coelum post regnum millenarium una cum terra comburetur. In secundo coelo Patri Filius et Pater Filio cum ut victor redux erit obviam erit. Tertium coelum est Dei domicilium. Omnes qui ad sectam Sionistarum N. T. non pertinent sine judicio in inferno sepelientur, etiam infantes. Peccatores qui ad sectam Sionistarum pertinebant in judicio damnabuntur ad poenas inferni. — Cf. Nova Revija N. 1 huius anni 59; Glasnik Srpske pravoslavne patrijaršije XI (1930), 3, 42s; 5, 73ss.

Summum caput religionis islamicae in Jugoslavia. — Die 26 februarii decreto Regis nominatus Reis ul Ulema mahometanorum in Jugoslavia Hadži Mehmed Džemuludin ef. Čaušević munla de Stambul, natus 1870 in Bosnia. Studia juridica et islamica peregit Constantinopoleos. 1914 electus est reis ul ulema pro Bosnia et Hercegovina. Assecla est innovationum in consuetudinibus islamicis. Eius munus erit ut unicum Statutum efficiatur pro elementis haeterogenis ut sunt mahometani Slavi in Bosnia et mahometani Turcae et Arnautae in Serbia meridionali.

„Riječ Božja." — Croatae ante a. 1914. habebant ephemeridem „Dušobrižnik" (Pastor animarum) vel „Propovjednik" (Concionator) quae clero in verbo Dei praedicando ad munus erat. Tempore belli prodire desiit. Nostris vero temporibus hujuscemodi ephemeridis erat maxime necessaria. Unde Ministri Provinciales Provinciarum O. F. M. in Regno Jugoslaviae in congressu Tersactensi anni elapsi consilium inierunt, ut ederetur periodicum sacris concionibus dedicatum, sub nomine „Riječ Božja" (Verbum Dei). Moderator est nominatus P. Petrus Vlašić, administrator vero P. Christophorus Belamarić, consultores archidioeceseos Belogradensis. Numerus primus anni 1930. omnium vota explevit. In eo enim inveniuntur 22 sermones (homiliae dominicales, sermones festales et varii), a nostris notis concionatoribus conscripti. Hoc periodicum eo magis est salutandum, quod prodeat Belogradii, ubi ante 1918. hujusmodi actio fuisset impossibilis. Pretium an. subn 100 D.

Kratka ocjena knjiga poslanih uredništvu

PIJO XI., O kršćanski vzgoji mladine. Ljubljana 1930. Prodajalna K T D. Cij. 4 D.-- Papina enciklika u slovenskom prijevodu. Dodane su kratke bilješke.

OPEKA M., Kralj vekov — trinajst govorov o Bogu. Ljubljana 1930. Ničman. Cij. 21.50 D.-- Opekini govori o Bogu — teodiceja u retoričkoj formi. Predmet u ovakoj formi za naše doba vrlo potrebit.

FAHSEL, Gespräche mit einem Gottlosen. 8⁰ (VIII—214). Freiburg i. Br. 1929. Herder Cij. 4.50 M.-- Razgovor vjernika sa modernim nevjernikom — borba vjere i moderne nevjere.

STIPANČIĆ J., Štampa i savjest. Dobiva se kod pisca „Sarajevo, Gajev trg 1 za 4 D. — Savremeno predavanje o najačem modernom faktoru u životu — štampi.

LENGLE Dr. J., Geschichte der göttlichen Offenbarung. 7 izd. 8⁰ (X—166) Freiburg i. Br. 1929 Herder. Cij. 2.50 M.-- Jedrina i znanstvena sigurnost u prikazivanju Božje objave dala je ovome priručniku za srednje škole da u kratko vrijeme doživi sedmo izdanje.

HOLL K., Die Jugend grosser Frauen. Izd. 11. Sa 16 slika. 12⁰ (VIII—300). Freiburg i. Br. 1929. Herder Cij. 3 M.-- Životopis 27 velikih žena, koje mogu biti ženama sviju slojeva uzorom, kako će se uzdignuti do kršćanskog savršenstva.

DOM MEUNIER, Sous la garde des Anges. Paris 1929. P. Tequi.-- Ovdje se prikaziva uloga anđela u životu velikih svetaca.

MOHR H., Geschichte eines deutschen Jugendpatrons. Der sel. Ritter Bernhard. 8⁰ str. 22. Freiburg i. Br. 1929. Cij. 0.60 M.-- Kratak životopis bl. Bernharda iz Badena († 1458), uzora mladeži, o čijoj se kanonizaciji radi.

LINHARDT, Brennender Dornbusch. Zweiter B. Pfingstkreis. 4 izd. 8⁰ (VI—156). Freiburg 1929. Herder Cij. 2.50 M. — Duhovski ciklus propovijedi za inteligenciju.

LINHARDT R., Das Leben ruft. 8⁰ (VIII—220). Freiburg i. Br. 1929. Herder, Cij. 3 M.-- Vjera ostaje uvijek moderna, uvijek neiscrpljiv izvor snage i mirnoće: „život zove vjeru".

BONACCI DON I., Tebi Marijo — razmatranja za mjesec svibanj. 12⁰ str. 212. Hrvatska knjižara — Split. Cij. 15 D.-- Slike iz života bl. Dj. Marije. Zgodni i pouzdani primjeri. Onima, koji budu obavljali pobožnost mjeseca svibnja dobro dolazi.

KRŽANIĆ Dr. K., La scuola Francescana e l' averroismo. Milano 1929.-- Odnošaj franjevačke škole prema averoizmu od nekih je krivo prikazivan. Profesor franjevačke gimnazije u Sinju svestrano i objektivno prikaziva nam ovaj odnošaj. Dobar prilog za povijest sredovječne povijesti filozofije.

MIŠIĆ FRA A., biskup, *Korizmena poslanica.* Mostar 1930.-- Moderni areligiozni duh juriša najviše na prvu stanicu ljudskog života. Zato mostarski biskup u ovogodišnjoj korizmenoj poslanici vjernicima lijepo govori o kršćanskoj obitelji i o kršćanskom uzgoju.

KNEZOVIĆ Dr. fra O., Ali-Paša Rizvanbegović-Stočević. Sarajevo 1928.-- Separatni otisak iz „Glasnika zem. muzeja" u Sarajevu. Osvjetljuje osmanlijsku vladavinu u Bosni i Hercegovini za prve polovice XIX. vijeka.

MUELLENDORF — BUDANAC, Kitica cvijeća za kršć. žensku mladež. 1929. Dubrovačka Hrv. Tiskara. Cij. 25 D.-- U ovoj knjizi lijepo su opisane sve kreposti, koje kao cvijeće treba da rese žensku mladež. Lijep nabožni priručnik za sve djevojke, a napose za one u školama i zavodima.

MAYRHOFER J., Der Mutter Vermächtnis. Regensburg. Kod pisca cij. 3 M.-- Novela koja se čita i s duhovnom korišću i s velikom napetošću.

BREY H., Wenn es in der Seele dunkelt. Izd. 8. 12⁰ (VI—226). Freiburg i. Br. 1929. Herder. Cij. 3.40 M.-- Petnaest tisuća komada ove knjige, koju je napisala vrsna književnica Brey, našlo je silan odaziv kod svih onih koje traže utjehu i duševnu raspoloženost. Sad Herder opet šalje u svijet 4.000 komada.

BELAMARIĆ Fra KRSTO: KORIZMENE PROPOVJEDI. Odavno smo željeli vidjeti objelodanjene duhovne govore čuvenog govornika preč. O. Belamarića. Naša se želja ispunila. U rukama su nam njegove korizmene propovjedi. Na broju ih je 20. Obrađuju najvažnije istine sv. Vjere i kršćanskog ćudoređa. Nauk je zdrav, jezik bogat. Plastika je vanredna. Još joj fali živa riječ Krstina, jer ona u njoj poprima život i atrakciju. Njegove će propovjedi dušobrižničkom kleru vrlo dobro doći, a književnici će u njima naći dosta narodnoga blaga, koje je i po narodu i po knjigama marljivi fra Krsto sabrao. Preporučujemo. Propovjedi se naručuju kod pisca u Beogradu, Studenička 20, uz cijenu od 20 dinara. ***O. B. T***

Za papinski broj „N. R." darovaše: Presv Dr. A. Akšamović D. 350; preuzv. nadbiskup Rodić D. 100; presv. Dr. Njaradi D. 60; kan. Hržić Dinko D. 50; Dulibić Dr. A. d. 50; Vukman Ivan D. 150; Vodopija J. D. 80; Maretić I. D. 30; Gaži M. D. 100; Horvat J. D. 60; Dunković Dar. D. 10; Samostan Prvić-Luka D. 10; Portolan Bartul d. 10; Ćurković D. Mijo d. 40; Gabelić Don Vice D. 30; Škrivanić B. D. 10; župnik Nedić D. 20; Cvitanović fra Ante D. 50; Rudolf Gabriel D 10; Valić Rikard D. 20; Fran Lauš D. 10; Krstinić Don F. D. 15; Tomislav Firis D. 20: Svima ovim dobročiniteljima Uprava „N. R." najljepše zahvaljuje i preporučuje se dobroti drugih. Posebno pak zahvjaljuje mn. p. Provincijalu sv. Jeronima i Fra Krsti Belamariću, koji su darovali po D. 1000. Imena ostalih darovatelja donijet ćemo u slijedećim brojevima.

Izdaje Konsorcij „Nove Revije" (O. A. Cikojević), Makarska.
Tisak Tiskare „Kačić" (O. U. Barišić), Šibenik.

RIJEČ BOŽJA

Jedini hrvatski propovjednički časopis. Na prvi pojav stekao je opće simpatije svega, ali osobito dušobrižničkog svećenstva. U nekim biskupijama je zapovijeđeno da se ovaj izvrsno uređivani dušobrižnički časopis kupuje na račun crkovne blagajne. Za trajni uspjeh ovog časopisa jamče imena vrsnih propovjednika Belamarića fra Krste i Vlašića O. Petra, konsultora beogradske nadbiskupije i ostalih saradnika, koji su se dosad javili: nadbiskupa preuz. Rodića, Dr. Harapina, beogradskog župnika Wagnera itd. itd. Časopis izlazi svakog drugog mjeseca, a cijena mu je godišnja D. 100, Naručuje se kod **Nadbiskupske kancelarije, BEOGRAD, Studenička 20.** Unaprijed će se tiskati u **Tiskari „Kačić“**, gdje se tiska i Nova Revija.

Gospodarska Štedionica u Splitu

Najveći dalmatinski novčani zavod na zadružnom temelju. Poslovni udjeli Din. 2,500.000.

Jamčevna glavnica sa pričuvom Din. 8,500.000.

Ulošci preko Din. 22,000.000.

Kupuje i prodaje devize i valute. Obavlja sve bankovne poslove. Odlične veze sa pokrajinom.

Posluje sa 60 zadruga

PODRUŽNICA u MAKARSKOJ